

International Organisation for Migration
Medzinárodná organizácia pre migráciu

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O PROBLEMATIKE OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Túto príručku vydal Úrad IOM Medzinárodnej organizácie pre migráciu v Bratislave v rámci projektu Budovanie kapacít vybraných odborníkov v oblasti prevencie obchodovania s ľuďmi pracujúcich s ohrozenými, sociálne znevýhodnenými skupinami financovaného Radou vlády pre prevenciu kriminality.

Zostavila a spracovala: Mgr. Katarína Kubovičová, IOM Bratislava

Názory vyjadrené v tejto publikácii sú názormi spracovateľky a nemusia sa zhodovať s postojmi IOM Medzinárodnej organizácie pre migráciu.

Poslanie a činnosť IOM vychádzajú z princípu, že humánna a organizovaná migrácia prináša prospech tak migrantom, ako aj spoločnosti. Ako popredná medzinárodná organizácia na poli migrácie vyvíja IOM spolu so svojimi medzinárodnými partnermi úsilie s cieľom: napomáhať pri zvládaní narastajúcich operačných výziev migračných pohybov; zlepšovať pochopenie migračnej problematiky; podporovať sociálny a ekonomický rozvoj prostredníctvom migrácie; presadzovať dobré životné podmienky migrantov a rešpektovanie ich ľudskej dôstojnosti.

Vydavateľ:

IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu

Grösslingova 4

811 09 Bratislava

Internet: www.iom.sk

© 2009 IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie nemôže byť reprodukováná, uložená vo vyhľadávacom systéme alebo rozširovaná žiadnym spôsobom a v žiadnej forme bez predchádzajúceho súhlasu vydavateľa.

OBSAH

ÚVOD	4
1 OBCHODOVANIE S ĽUĎMI	6
1.1 Obchodovanie s ľuďmi a migrácia	6
1.2 Motivačné faktory migrácie	6
1.3 Údaje o obchodovaní s ľuďmi vo svete	6
1.4 Medzinárodné právne dokumenty a definícia obchodovania s ľuďmi	8
1.4.1 Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi	9
1.4.2 Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi	12
1.5 Účely obchodovania s ľuďmi	13
1.5.1 Obchodovanie s ľuďmi na účel sexuálneho vykorisťovania	13
1.5.2 Obchodovanie s ľuďmi na účel ekonomického vykorisťovania	14
1.5.3 Obchodovanie s ľuďmi s cieľom nelegálnej adopcie	17
1.5.4 Obchodovanie s ľuďmi s cieľom nelegálneho obchodovania s ľudskými orgánmi	17
1.6 Vzťah medzi obchodovaním s ľuďmi, nelegálnou migráciou prevádzachtvom	18
2 MECHANIZMUS A CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY OBCHODOVANIA S ĽUĎMI	20
2.1 Verbovanie (nábor)	20
2.2 Transport, prechovávanie a prijímanie	21
2.3 Donútenie a zneužívanie	22
2.4 Vyslobodenie, návrat a reintegrácia	23
2.5 Kto sú obeť obchodovania s ľuďmi?	23
2.6 Zdravotné riziká ohrozujúce obeť obchodovania s ľuďmi	24
2.7 Trauma a psychické ujmy obetí obchodovania	25
3 REFERENČNÝ MECHANIZMUS POMOCI OBETIAM OBCHODOVANIA	27
3.1 Národný referenčný mechanizmus – definícia a kľúčové prvky	27
3.2 Identifikácia obetí obchodovania	27
3.3 Proces identifikácie	29
3.3.1 Vyhodnotenie indikátorov	29
3.3.2 Štruktúrovaný rozhovor	30
3.3.3 Dôkazné materiály	31
3.4 Ochrana a pomoc obetiam obchodovania	31
3.4.1 Finančná pomoc	32
3.4.2 Chránené bývanie	32
3.4.3 Špecializované služby	32
3.5 Návrat a reintegrácia v krajine pôvodu	34
4 OBCHODOVANIE S DEŤMI	35
4.1 Obchodovanie s deťmi podľa Palermského protokolu	35
4.2 Medzinárodná právna úprava trestného činu obchodovania s deťmi	36
4.3 Kto sú obeť obchodovania s deťmi?	37
4.4 Identifikácia detí ako obetí obchodovania s ľuďmi	38
4.5 Pomoc obetiam obchodovania s deťmi – špecifická práce s deťmi	38
5 OBCHODOVANIE S ĽUĎMI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE	42
5.1 Právna úprava obchodovania s ľuďmi v Slovenskej republike	42
5.2 Ďalšie právne predpisy týkajúce sa obchodovania s ľuďmi	43
5.3 Právna úprava obchodovania s deťmi na Slovensku	44
5.4 Charakteristické znaky obchodovania s ľuďmi na Slovensku	45
5.4.1 Profil obetí zo Slovenskej republiky	45
5.4.2 Profil obchodníkov s ľuďmi	46
5.5 Ochrana a podpora obetí obchodovania na Slovensku	46
5.5.1 Program podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi	47

6	IOM MEDZINÁRODNÁ ORGANIZÁCIA PRE MIGRÁCIU A JEJ AKTIVITY V OBLASTI POMOCI OBETIAM OBCHODOVANIA NA SLOVENSKU	50
6.1	Pomoc obetiam obchodovania v rámci programov realizovaných IOM	50
7	PRAKTICKÁ ČASŤ	52
7.1	Etické štandardy identifikácie a pomoci obetiam obchodovania	52
7.2	Zhrnutie poznatkov o zdravotných rizikách a dopadoch obchodovania s ľuďmi na obeť	52
7.3	Odporúčané indikátory na identifikáciu prípadov obchodovania s ľuďmi	55
7.4	Ako viesť rozhovor s obeťou obchodovania	57
7.5	Vstupný rozhovor krok za krokom	59
7.6	Postup zaradenia obeť do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi	62
7.7	Preventívne informácie	63
7.7.1	Príprava na cestu do zahraničia	63
7.7.2	Pobyt v zahraničí	63
7.7.3	Pomoc slovenských konzulátov v zahraničí	64
7.7.4	Práca v zahraničí	64
8	PRÍLOHY	67
8.1	Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne ženami a deťmi, doplnujúci Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu	67
8.2	Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.	74
8.3	Dohovor rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi	76
8.4	Smernica Rady 2004/81/ES	91
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	100

ÚVOD

Problém obchodovania s ľuďmi sa na Slovensku prvýkrát objavil v roku 1989, kedy sa Slovensko stalo krajinou pôvodu a tranzitu, z ktorej a cez ktorú sú obeť tohto závažného trestného činu obchodované najmä do krajín západnej Európy, kde sú zneužívané predovšetkým na účely sexuálneho vykorisťovania. Podľa údajov polície, orgánov činných v trestnom konaní, ako aj domácich a zahraničných mimovládnych či medzinárodných organizácií tento trend pretrváva dodnes. V posledných rokoch sa podľa poznatkov terénnych pracovníkov v oblasti prostitúcie Slovensko taktiež postupne stáva cieľovou krajinou pre zneužívanie žien a dievčat z tretích krajín.

Riešenie problému obchodovania s ľuďmi si vyžaduje komplexný prístup zahŕňajúci odhaľovanie a perzekúciu páchateľov, prevenciu tohto vážneho trestného činu a komplexnú pomoc obetiam. Od roku 2002 sa preto IOM Bratislava intenzívne venuje aktivitám v oblasti prevencie a zvyšovania povedomia o probléme obchodovania s ľuďmi, ako aj budovaniu kapacít slovenských organizácií a inštitúcií pracujúcich v príbuzných oblastiach. V roku 2005 mohla IOM vďaka projektu v rámci Iniciatívy Spoločenstva Equal rozšíriť svoju činnosť aj o poskytovanie návratovej a reintegračnej pomoci obetiam obchodovania slovenského pôvodu. Na základe doterajších skúseností IOM v tejto oblasti, patrí práve prevencia a šírenie povedomia o tomto fenoméne medzi najohrozenejšími skupinami obyvateľstva (napr. mladé ženy a dievčatá alebo mládež zo sociálne málo podnetného prostredia a pod.) ako aj odbornou a laickou verejnosťou, medzi najdôležitejšie nástroje vedúce k predchádzaniu tohto trestného činu.

Táto príručka bola zostavená a spracovaná IOM Bratislava v rámci projektu Budovanie kapacít vybraných odborníkov v oblasti prevencie obchodovania s ľuďmi pracujúcich s ohrozenými, sociálne znevýhodnenými skupinami financovaného Radou vlády pre prevenciu kriminality. Príručka má prostredníctvom posilnenia znalostí relevantných odborníkov v danej oblasti napomôcť k realizácii individuálnej alebo skupinovej prevencie, lepšej identifikácii obetí a v neposlednom rade k efektívnej spolupráci rôznych zainteresovaných subjektov pri zaradení obchodovanej osoby do referenčnej siete pomoci. Jej cieľom je taktiež poskytnúť odbornej a aj laickej verejnosti komplexné informácie o fenoméne obchodovania s ľuďmi a pomoci obchodovaným osobám v rámci jedného zdroja.

Príručka je zostavená a spracovaná z iných odborných publikácií, článkov, manuálov, správ a ďalších písomných zdrojov, ktoré sa venujú rôznym aspektom obchodovania s ľuďmi (pozri zoznam použitej literatúry). Jej obsah tvorí teoretická časť, praktická časť a prílohy, ktoré sú tematicky rozdelené do nasledujúcich kapitol:

- 1. Obchodovanie s ľuďmi** – kapitola sa vo všeobecnej rovine zaoberá fenoménom obchodovania s ľuďmi a migráciou, motivačnými faktormi pre migráciu, analyzuje definíciu a účely obchodovania s ľuďmi a ich medzinárodnoprávnu úpravu. Záver kapitoly je venovaný rozdielom medzi obchodovaním s ľuďmi, nelegálnou migráciou a prevádzacstvom.
- 2. Mechanizmus a charakteristické znaky obchodovania s ľuďmi** – kapitola popisuje jednotlivé fázy obchodovania s ľuďmi a poskytuje dostupné informácie o najčastejších profiloch obetí. Zdravotné riziká a psychické ujmy ohrozujúce obchodované osoby sú vysvetlené v závere kapitoly.
- 3. Referenčný mechanizmus pomoci obetiam obchodovania** – kapitola vysvetľuje definíciu a kľúčové prvky tohto mechanizmu: identifikáciu obchodovaných osôb, ochranu a pomoc, a návrat a reintegráciu v krajine pôvodu.
- 4. Obchodovanie s deťmi** – kapitola poukazuje na špecifiká tohto fenoménu vo vzťahu k deťom, ako obzvlášť zraniteľnej skupine, ktorá si vyžaduje osobitú pozornosť pri identifikácii a pomoci obetiam obchodovania – deťom. Medzinárodnoprávna úprava tohto trestného činu má taktiež svoje špecifické črty, ktorým sa venuje relevantná podkapitola.
- 5. Obchodovanie s ľuďmi v Slovenskej republike** – kapitola nadväzuje na predchádzajúce časti, ktoré vo všeobecnej rovine popisujú obchodovanie s ľuďmi. Jeho charakteristické znaky na

Slovensku, právnu úpravu, profil obetí zo Slovenska, profil obchodníkov, ako aj systém ochrany a pomoci obchodovaným osobám na Slovensku, popisujú podkapitoly štruktúrované podobne, ako predchádzajúce kapitoly príručky.

6. IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu a jej aktivity v oblasti pomoci obetiam obchodovania na Slovensku – posledná kapitola teoretickej časti príručky je venovaná programom pomoci obchodovaným osobám realizovaných IOM Bratislava v ostatných rokoch.

7. Praktická časť – v príručke má čitateľ možnosť nájsť aj praktické návody a doplňujúce informácie súvisiace s jednotlivými kapitolami, a to najmä v oblasti identifikácie, vedenia rozhovoru a pomoci obchodovanej osobe. Záver kapitoly je venovaný preventívnym informáciám – užitočným radám – pred odchodom do zahraničia za prácou, ako aj počas samotného pobytu v zahraničí.

8. Prílohy – všetky kľúčové medzinárodné a národné právne dokumenty, ktorými je Slovenská republika viazaná v oblasti obchodovania s ľuďmi, sú uvedené v úplnom znení ako príloha.

Je potrebné zdôrazniť, že publikácia sa opiera o literatúru, ktorú nájdete v zozname použitej literatúry. Vyjadrujeme poďakovanie za možnosť použiť uvedené publikácie.

1 OBCHODOVANIE S ĽUĎMI

Podľa odhadov sa ročne stane obeťou obchodovania s ľuďmi 700 000 až 2 000 000 osôb.¹ Pri obchodovaní s ľuďmi vzniká vážne porušenie základných ľudských práv spolu s narušením duševnej integrity obeť v dôsledku zneužívania, ktorému je vystavená. Obchodovanie s ľuďmi je závažný fenomén, ktorý zasahuje krajiny na celom svete, pričom sa neustále objavujú nové spôsoby, akými nastáva. Podobne ako mnohé iné nelegálne činnosti, aj obchodovanie s ľuďmi organizujú najmä rozsiahle hierarchicky štruktúrované zločinecké skupiny. Obchodníci s ľuďmi trúfalo prekračujú hranice suverénnych štátov vďaka najmodernejším technickým a komunikačným systémom, ale aj vďaka hospodárskym a iným krízam v niektorých zasiahnutých krajinách. Organizovaná trestná činnosť spojená s obchodovaním s ľuďmi je úzko prepojená s ďalšími kriminálnymi aktivitami, ako sú vydieranie, pranie špinavých peňazí, korupcia, obchod s drogami a podobne. Popri obchode so zbraňami a drogami ide o jeden z najvýnosnejších, ako aj najrýchlejších sa rozvíjajúcich nelegálnych obchodov na svete.

1.1 OBCHODOVANIE S ĽUĎMI A MIGRÁCIA

Obchodovanie s ľuďmi úzko súvisí s migráciou. Proces migrácie, ktorý môžeme zjednodušene opísať ako prechod z jedného geografického miesta na druhé, je jeden zo základných prvkov v procese obchodovania s ľuďmi, pričom nie vždy musia byť prekročené hranice štátu. Aj dôvody alebo motivácia pre migráciu sú pri oboch fenoménoch rovnaké. Na jednej strane môže byť dôvodom pre migráciu chudoba a nezamestnanosť, na druhej strane môže byť motiváciou dopyt po lacnej pracovnej sile a lepšie ekonomické podmienky v cieľových krajinách.

Napriek týmto spoločným znakom obchodovania s ľuďmi a migrácie je potrebné zdôrazniť skutočnosť, že tieto dva fenomény nie sú totožné, a to ani v takom prípade, ak hovoríme o nelegálnej migrácii. Nie každý, kto sa rozhodne migrovať (aj nelegálnym spôsobom), sa stane obeťou obchodovania s ľuďmi. Je však potrebné uvedomiť si, že nedostatočná príprava, informovanosť a chýbajúca záruka dôveryhodnosti, ako aj nelegálne prekročenie hranice, prijatie nelegálnej práce alebo nelegálny pobyt výrazne zvyšujú riziká spojené s migráciou, medzi ktoré patrí aj obchodovanie s ľuďmi. V kapitole 1.6 uvádzame podrobnejšie, aké sú rozdiely medzi pojmami obchodovanie s ľuďmi a nelegálna migrácia/prevádzачstvo.

Migračné toky zaznamenali vzostup a nárast migrantov, najmä žiadateľov o azyl a utečencov, v 70. a 80. rokoch minulého storočia, ktorí utekali pred vojnovými konfliktami a porušovaním ľudských práv v mnohých častiach sveta. 90. roky, pád komunizmu a vznik nového geopolitického usporiadania vo svete, tento trend posilnili a priniesli nové fenomény, akými je prevádzачstvo a obchodovania s ľuďmi. Pre ľudí z postkomunistického bloku, ktorí boli nútení zostať za hranicami svojich krajín, vznikol priestor na masívny pohyb za prácou a lepšími životnými podmienkami, ako ponúkala domovská krajina. Zánik bipolárneho sveta, a tým aj podpory chudobnejších krajín jednou zo svetových veľmocí vyvolal migráciu z juhu na sever a z východu na západ. Uvedené zmeny viedli aj k nárastu migrácie žien. Kým koncom 70. rokov predstavovali ženy len 10 % z celkového počtu migrantov, dnes je to približne 50 %. Dôvodom je okrem iného aj reakcia na situáciu na pracovnom trhu, keďže v krajinách západnej Európy vznikol dopyt po pracovníkoch poskytujúcich služby starostlivosti, ako sú napr. zdravotné sestry, opatrovatelky, pomocníčky v domácnosti a pod. (Ide o tradičné povinnosti žien, ktoré ženy zo Západu buď nemôžu, alebo už nechcú vykonávať.)

1 Richard, A. O. International Trafficking in Women to the United States. A Contemporary Manifestation of Slavery and Organized Crime.

Uvedené okolnosti a narastajúce ťažkosti spojené s migráciou a sústavne sa zvyšujúcim počtom migrantov v cieľových krajinách viedli a stále vedú na strane Európskej únie k posilňovaniu prekážok migrácie a voľného pohybu pracovnej sily. Paradoxne tak vzniká prostredie s extrémne vyhovujúcimi podmienkami pre obchodníkov s ľuďmi a rozmach tohto fenoménu. Hoci je v cieľových krajinách veľký dopyt po pracovných silách z radov migrantov, legálne možnosti ich využitia sú v dôsledku reštriktívnych opatrení veľmi obmedzené, obchodníci s ľuďmi majú preto dobré podmienky na svoju činnosť, „uspokojujú ponuku aj dopyt“ a zhromažďujú enormné zisky.²

1.2 MOTIVAČNÉ FAKTORY MIGRÁCIE

Za rozhodnutím migranta opustiť svoj domov stoja dva hlavné typy motivačných faktorov. Prvé, tzv. „push“ faktory, sa vzťahujú na to, čo núti ľudí opustiť krajinu, pričom často ide napr. o horšie životné podmienky v porovnaní s inými krajinami, politickú nestabilitu, vysokú nezamestnanosť, potláčanie osobných slobôd, represie, prírodné katastrofy alebo vojny. V posledných desaťročiach sú hlavnou motiváciou pre migráciu ekonomické dôvody. Migranti sú preto ochotní prijať aj nízko platenú prácu, pracovať v horších podmienkach mimo svojej krajiny v poľnohospodárstve, v továrňach, v stavebníctve, v zdravotníctve alebo v inom odvetví, kde je nedostatok pracovnej sily. „Push“ faktory nepriamo vytvárajú atmosféru, ktorá oslabuje obranné mechanizmy migrantov a migrantiek, núti ich prehliadať riziká a vidieť iba príležitosť zlepšiť si životné podmienky a podmienky svojej rodiny.³

Na druhej strane sú tzv. „pull“ faktory, ktoré lákajú ľudí odísť do cudziny. Sú to ponúkané/predpokladané/predstierané príležitosti v cieľových krajinách. Medzi ne patrí vyšší životný štandard, lepšie životné a pracovné podmienky, demokracia, sloboda, dobrodružstvo, možnosť „rychlo zbohatnúť“ a najmä pracovné príležitosti s dobrou mzdou. Tieto faktory však často bývajú skôr snom ako skutočnosťou.

Kombinácia oboch typov faktorov je živnou pôdou pre obchodníkov s ľuďmi. Dostáva potenciálneho migranta do situácie, keď by sa mal rozhodnúť čo najskôr, najlepšie hneď, bez možnosti dôsledného zváženia ponuky, rizík a výhod, ktoré mu migrácia môže alebo nemusí priniesť. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť osobitne ženy – migrantky. Tie sa často v dôsledku nepriaznivej spoločenskej, politickej a ekonomickej situácie dostávajú do postavenia hlavného živateľa. Vplývajú na ne aj ďalšie faktory: silný tlak sociálneho okolia, nedostatočná informovanosť, mýtus ľahkého a spokojného života na „Západe“, diskriminácia, nedostatok podporných programov, feminizácia chudoby, nerovnosť na trhu práce a v spoločnosti, domáce násilie a jeho akceptácia, rigidné patriarchálne postoje, neistá alebo nijaká vidina lepšej budúcnosti a pod. Migrácia na Západ znamená pre ne možnosť zmeniť svoju situáciu a sú ochotné prijať akúkoľvek ponuku pomoci. Veľakrát sa im ponúka „veľmi dobre platená“ nelegálna práca alebo „nechránená“ práca bez zmluvy.⁴

1.3 ÚDAJE O OBCHODOVANÍ S ĽUĎMI VO SVETE

Odhady o presnom rozsahu obchodovania s ľuďmi a počtoch obetí sa líšia, pretože ide o vysoko organizovanú ilegálnu činnosť na medzinárodnej úrovni. Všeobecne sa odhaduje, že počty odhalených prípadov tvoria len špičku ľadovca. Je totiž otáznne, koľkým obetiam sa podarí obchodníkom uniknúť a v koľkých prípadoch sa podarí získať dostatočné množstvo informácií smerujúcich k usvedčeniu

- 2 Spracované podľa Volpicelli, S. Porozumieť a konať – obchodovanie s ľuďmi. Dokumenty zo seminára pre rehoľné sestry. IOM Rím, 2004.
- 3 Volpicelli, S. Porozumieť a konať – obchodovanie s ľuďmi. Dokumenty zo seminára pre rehoľné sestry. IOM Rím, 2004, s. 8.
- 4 Spracované podľa Rusnáková, E. Trestné činy obchodovania s ľuďmi a deťmi. Diplomová práca, Katedra trestného práva PF UK Bratislava, 2006.

obchodníkov s ľuďmi. Iba pomerne malo obetí je totiž v dôsledku traumy spôsobenej obchodovaním ochotných svedčiť. Okrem toho existuje veľa metodologických a faktických prekážok, ktoré bránia presnému štatistickému zhodnoteniu daného fenoménu. Ide napr. o problém odlišného používania definícií rôznymi inštitúciami a krajinami, rôznu metodológiu zberu údajov, nedostatočný monitoring v oblastiach, kde sa obchodovanie s ľuďmi objavuje alebo čoraz rafinovanejšie stratégie obchodníkov, ktoré sťažujú identifikáciu tohto javu.

V dôsledku uvedených skutočností sú aj celosvetovo odhadované počty obetí obchodovania s ľuďmi rôzne:

- Podľa každoročnej správy amerického ministerstva zahraničných vecí (tzv. TIP Report – Trafficking in Person Report) sa cez medzinárodné hranice obchoduje s 800 000 ľuďmi ročne. Toto číslo nezahŕňa osoby obchodované v rámci územia jedného štátu.
- Podľa Medzinárodnej organizácie práce je na svete 2,5 milióna obetí obchodovania s cieľom nútenej práce, vrátane sexuálneho vykorisťovania.
- UNICEF odhaduje, že každoročne sa vo svete obchoduje približne s 1 miliónom detí.
- Európska únia odhaduje, že ročne je to približne 175- až 250-tisíc osôb, s ktorými sa obchoduje na jej území, pričom geograficky prevláda trend z východu na západ.⁵

Odhady zisku, ktorý dosahujú obchodníci s ľuďmi, sa takisto líšia. Ako sme už uviedli, odborníci v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi odhadujú, že obchodovanie je celosvetovo tretí najvýnosnejší nelegálny obchod po obchode s drogami a zbraňami. UNODC (United Nations Office for Drugs and Crime) uvádza, že zisky z tohto obchodu sa môžu pohybovať medzi 10 – 12 miliardami amerických dolárov ročne.

Neexistujú presné informácie o tom, ktorá z foriem vykorisťovania, pokiaľ ide o počet, vo svete prevláda. Je však pravda, že obchodovanie s ľuďmi na účel sexuálneho zneužívania je jedna z najčastejšie rozpoznateľných a viditeľných foriem obchodovania, a preto sa napr. v rámci EÚ predpokladá, že ide o najväčšiu skupinu takýchto prípadov. Správnosť tohto predpokladu však v súčasnosti naštrbuje čoraz väčší počet prípadov obchodovania s ľuďmi na účel nútenej práce a iných foriem ekonomického vykorisťovania.

1.4 MEDZINÁRODNÉ PRÁVNE DOKUMENTY A DEFINÍCIA OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Obchodovanie s ľuďmi je vysoko latentná trestná činnosť, ktorá sa ťažko odlišuje od podobných trestných činov, často organizovaných rovnakými skupinami páchatelov. Najmä laická verejnosť si tento fenomén mnohokrát zamieňa s prostitúciou, kupliarstvom alebo inými trestnými činmi, ako napr. prevádzkačstvom alebo nelegálnou migráciou. Nasledujúca kapitola sa preto zameriava na medzinárodnú právnu úpravu tohto fenoménu, jeho definíciu a charakteristické znaky, ktoré odlišujú tento trestný čin od iných podobných trestných činov. Správne pochopenie obchodovania s ľuďmi je dôležité nielen z hľadiska porozumenia podstate veci, ale najmä so zreteľom na správnu identifikáciu obetí obchodovania s ľuďmi rôznymi subjektmi (políciou, MVO, sociálnymi pracovníkmi, pedagógmi, kurátormi a pod.) a následnú adekvátnu intervenciu (psychosociálnu pomoc, zdravotnú pomoc, ochranu, bezpečnosť a pod.). V závere kapitoly poukážeme aj na rozdiely medzi obchodovaním s ľuďmi, prevádzkačstvom a nelegálnou migráciou.

Od začiatku minulého storočia, keď sa po prvý raz začali objavovať medzinárodné právne dokumenty

5 Tréningový manuál vypracovaný v rámci projektu EU/IOM. Establishment of the Network and Joint Training for Operational Law Enforcement Officers, NGOs, and IOs in Fighting Human Trafficking into the EU Member States from the EU Accession Countries and Countries Bordering the EU after Enlargement. EC DG JHA AGIS Programme 2003, s. 36-37.

s cieľom bojovať proti obchodovania s ľuďmi a poskytnúť adekvátnu pomoc obetiam, prešla definícia a jej rozsah rôznymi premenami. Na medzinárodnej úrovni sa prijalo mnoho právnych a iných nástrojov, ktoré upravujú problematiku otroctva/obchodovania so ženami, deťmi, ľuďmi. Tieto nástroje vzišli z rôznych zdrojov (napr. OSN, IOM, iných medzinárodných organizácií, regionálnych zoskupení, bilaterálnych alebo multilaterálnych iniciatív, národných vlád a pod.). Ich typ, záväznosť a miera formálnosti sú taktiež odlišné: môže ísť o medzinárodné, regionálne, národné alebo miestne charty, zmluvy, ústavy, konvencie, deklarácie, stanoviská, akčné plány a pod. Ich záväznosť a formálnosť sa pohybuje od právne záväzných formálnych nástrojov, ktoré vznikli na základe negociácie a súhlasu zúčastnených strán, až po neformálne stanoviská, ktoré vznikli ako výstup, napr. z konferencie, a majú iba odporúčajúci, deklaratórny charakter. Webová stránka www.december18.net obsahuje úplné znenia všetkých kľúčových dokumentov, správ a nástrojov prijatých v rôznych častiach sveta v oblasti obchodovania s ľuďmi. V rámci definície obchodovania s ľuďmi stručne charakterizujeme podstatu dvoch medzinárodných dokumentov, ktoré sú kľúčové a právne záväzné pre Slovenskú republiku.

1.4.1 PROTOKOL O PREVENCIÍ, POTLÁČANÍ A TRESTANÍ S ĽUĎMI, OSOBITNE SO ŽENAMI A DEŤMI

Základným medzinárodnoprávnym dokumentom upravujúcim problematiku obchodovania s ľuďmi je dodatkový **Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi (tzv. Palermský protokol)**, ktorý dopĺňa Dohovor OSN o boji proti nadnárodnému organizovanému zločinu, podpísaný za Slovenskú republiku v roku 2000 v Palerme. Cieľom Protokolu je:

- predchádzať a bojovať proti obchodovaniu s ľuďmi s osobitným zameraním na ochranu žien a detí,
- chrániť obeť obchodovania s ľuďmi a pomôcť im vrátiť sa bezpečne do svojej alebo tretej krajiny,
- pomáhať obetiam takéhoto obchodovania pri plnom rešpektovaní ich ľudských práv,
- presadzovať a podporovať spoluprácu medzi štátmi v záujme zefektívnenia boja proti obchodovaniu s ľuďmi,
- informovať verejnosť o obchodovaní s ľuďmi a jeho negatívnych následkoch pre obchodníkov a obeť.

Protokol obsahuje 3 základné časti. V prvej časti sa nachádzajú všeobecné ustanovenia (čl. 1 – 5), ktoré hovoria o cieľoch Protokolu, definícii obchodovania s ľuďmi, rozsahu, pôsobnosti a kriminalizácii tohto trestného činu. Druhá časť obsahuje ochranné ustanovenia na ochranu práv obetí (čl. 6), postavenie obetí v prijímajúcich krajinách (čl. 7) a ich repatriáciu (čl. 8). Ukladá krajinám prijať „potrebné opatrenia na ochranu a pomoc obetiam obchodovania,“ ako sú poskytnutie ubytovania, poradenských služieb, zdravotnej, psychologickkej a materiálnej pomoci, ako aj možnosti zamestnania, vzdelávania a rekvalifikácie. V záverečnej časti sú ustanovenia o prevencii, spolupráci orgánov činných v trestnom konaní, o výmene informácií umožňujúcich určiť, či osoby prekračujúce hranice používajú falošné doklady (čl. 10), o opatreniach na hraniciach (čl. 11), kontrole a pravosti dokladov. Je dôležité mať na pamäti, že Protokol a jeho ustanovenia sa musia vykladať v súlade s Dohovorom. Za podstatnú súvislosť medzi Protokolom a Dohovorom sa považuje to, že trestné činy podľa Protokolu sa považujú takisto za trestné činy ustanovené v súlade s Dohovorom. V Slovenskej republike je Protokol platný od 21. októbra 2004 a je uverejnený v Zbierke zákonov pod číslom 34/2005 Z. z.

Protokol obsahuje prvú všeobecne akceptovanú definíciu pojmu „obchodovanie s ľuďmi“. Hlavným dôvodom definovania „obchodovania s ľuďmi“ v medzinárodnom práve bolo poskytnúť určitý stupeň štandardizácie pojmov založený na konsenze. Protokol mal tiež vytvoriť základ pre definovanie vnútroštátnych trestných činov, ktorý bude dostatočne podobný na podporu medzinárodnej spolupráce pri vyšetrovaní a stíhaní prípadov obchodovania s ľuďmi. Okrem toho mala jednotná definícia prispieť k štandardizácii výskumu a iných činností, ktorá by umožnila lepšie porovnanie

národných a regionálnych údajov a vytvorenie jasnejšieho globálneho obrazu daného problému.⁶ Protokolom vznikla zmluvným stranám, signatárskym štátom, povinnosť kriminalizovať obchodovanie s ľuďmi buď ako samostatný trestný čin, alebo ako kombináciu trestných činov, ktoré pokrývajú celú škálu konania, na ktoré sa vzťahuje palermská definícia. Mnohé krajiny takúto legislatívu už prijali, na druhej strane je však stále veľa krajín, ktoré takúto legislatívu nemajú alebo je zameraná užšie, ako stanovuje Protokol. V záujme vysvetlenia pojmu a javu obchodovania s ľuďmi budeme vychádzať práve z palermskej definície, ktorá bola inkorporovaná do slovenskej legislatívy.

DEFINÍCIA OBCHODOVANIA S ĽUĎMI A JEJ VYSVETLENIE

Článok 3 písm. a) Palermského protokolu definuje obchodovanie s ľuďmi takto: „obchodovanie s ľuďmi“ je verbovanie, preprava, transfer, prechovávanie alebo získavanie ľudí pod hrozbou násillia, únosmi, podvodom, lesťou, prinútením silou, zneužívaním pozície, v rámci ktorej nemá táto osoba žiadnu inú reálnu a akceptovateľnú možnosť iba prijať uvedenú hrozbu, poskytovaním alebo prijímaním peňazí alebo iného prospechu za účelom získania súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou s cieľom jej zneužívania, nezávisle od toho, či obeť obchodovania súhlasili s účelom zneužívania. Zneužívanie zahŕňa, ako minimum, zneužívanie prostitúciou iných alebo iné formy sexuálneho zneužívania, vynútenú prácu alebo služby, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, zotročovanie alebo odoberanie orgánov na nelegálne účely;

Ďalšie odseky dopĺňujú definíciu takto:

súhlas obeť obchodovania s cieľom jej zneužívania uvedeného v písm. (a) tohto článku je irelevantný, ak bol použitý ktorýkoľvek zo spôsobov uvedených v písm. (a);

verbovanie, preprava, transfer, prechovávanie alebo získavanie detí s cieľom ich zneužívania je považované za „obchodovanie s ľuďmi“ i v prípade, keď nie sú naplnené spôsoby uvedené v písm. (a) tohto článku;

„dieťa“ znamená akúkoľvek osobu mladšiu ako osemnásť rokov.

Definícia obchodovania s ľuďmi podľa Palermského protokolu v sebe zahŕňa tri základné vzájomne prepojené prvky, ktoré charakterizujú mechanizmus obchodovania s ľuďmi:

- **konanie:** verbovanie, preprava, odovzdanie, prechovávanie alebo prevzatie ľudí,
- **prostriedky:** hrozba alebo použitie násillia, iné formy donucovania, únos, podvod, lesť, zneužitie právomoci, zraniteľného postavenia,
- **účel:** vykorisťovať spôsobmi vymenovanými v definícii

„Z hľadiska definície obchodovania s ľuďmi podľa Palermského protokolu musí byť prítomný každý z týchto troch prvkov, aby sa dalo hovoriť o naplnení podstaty trestného činu obchodovania s ľuďmi.

Konanie musí byť realizované jedným z prostriedkov a oba prvky (aj konanie, aj prostriedky) musia byť zamerané na dosiahnutie účelu vykorisťovať danú osobu. Pokiaľ by jeden z týchto troch základných prvkov chýbal, neboli by splnené potrebné kritériá naplnenia podstaty trestného činu obchodovania s ľuďmi podľa definície Palermského protokolu.“⁷ (Osobitná výnimka sa vzťahuje len na obeť – deti, ktorá v časti písm. c) vylučuje nutnosť prítomnosti prostriedkov/spôsobov, aby sa naplnila podstata trestného činu obchodovania.)

6 Legislatívna príručka pre implementáciu Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, dopĺňujúci Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu; Centrum OSN pre Medzinárodnú prevenciu kriminality (UNDOC). Návrh 3, Viedeň, marec 2003, s. 17.

7 Tréningový manuál vypracovaný v rámci projektu EU/IOM. Establishment of the Network and Joint Training for Operational Law Enforcement Officers, NGOs, and IOs in Fighting Human Trafficking into the EU Member States from the EU Accession Countries and Countries Bordering the EU after Enlargement. EC DG JHA AGIS Programme 2003, s. 31

Z uvedeného vyplýva, že povinnosťou zmluvných strán podľa Protokolu je kriminalizovať obchodovanie ako kombináciu prvkov tvoriacich jeho súčasť, nie samotných prvkov (ako napr. únos alebo vykorisťovanie prostitúciou). Špecifickým znakom trestnej činnosti spojenej s obchodovaním s ľuďmi je, že trestný čin obchodovania s ľuďmi môže byť dokonaný vo veľmi skorom štádiu. Fáza vykorisťovania z pohľadu Palermského protokolu nemusí nastať, stačí, aby bolo prítomné konanie s využitím definovaných prostriedkov na príslušný účel.

Jednotlivé pojmy uvedené v definícii majú svoje špecifické výklady, ktoré detailnejšie vysvetľujú celkovú skutkovú podstatu trestného činu obchodovania s ľuďmi. Na ilustráciu uvádzame niektoré z nich.⁸

Konanie

Verbovanie zahŕňa napr. aktivity v krajine pôvodu, tranzitu alebo v cieľovej krajine prostredníctvom súkromných agentúr alebo jednotlivcov. Legislatíva musí zobrať do úvahy, že prvotný nábor môže byť dobrovoľný a mechanizmy nútenia či vykorisťovania sa môžu vyskytnúť až neskôr. **Transportom** sa rozumie premiestnenie osoby mimo jej zvyčajnej sociálnej štruktúry. Nemusí ísť priamo o prekročenie hraníc. V prípade prekročenia hraníc páchatelia využívajú u obetí ich nedostatok informácií o prostredí a neznalosť jazyka. Tým viac ich môžu kontrolovať a manipulovať.

Prostriedky

Donútením sa rozumie priame násilie alebo hrozba násillia, zneužitie omylu, závislosti či tiesne, alebo ľsti. Trestný čin obchodovania vzniká aj v prípade, keď páchatel ponúkne záujemcovi prácu, ale zamlčí pravdivé skutočnosti o pracovných podmienkach, druhu práce a odmene. Ako sme už uviedli, obchodovanie s deťmi nastáva aj vtedy, keď nie je prítomný prvok donútenia. Výsledkom donútenia je nútená práca, nútené sexuálne služby alebo otroctvo. **Zneužitie právomoci alebo zraniteľného postavenia** je prostriedok páchatela na donútenie jednotlivca vykonávať prácu, služby, vrátane sexuálnych služieb bez použitia hrozieb. Ide o situáciu, v ktorej osoba nemá skutočnú alebo akceptovateľnú alternatívu, len sa podriadiť zneužívaniu. Páchatelia využívajú zraniteľnosť obetí, pretože tie sú bez finančných prostriedkov, platných dokladov, povolenia na prácu v cieľovej krajine, sú izolované a neovládajú jazyk danej krajiny. Bez povolenia na legálny pobyt sú oveľa zraniteľnejšie, páchatelia sa im preto vyhrážajú prezradením polícii a následným uväznením. Zraniteľnosť obeť môže byť prejavom osobnosti obeť, stavu jej fyzického a duševného zdravia, môže závisieť od jej veku alebo situácie, v ktorej sa obeť nachádzala v krajine pôvodu.

Účel

Pojem **vykorisťovanie** vychádza nielen z Protokolu OSN, ale i Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce, ktorý v čl. 182 zahŕňa všetky formy sexuálneho vykorisťovania a zneužívania, ekonomického vykorisťovania, využívanie detí na nezákonné činnosti, na akúkoľvek prácu, ktorá je svojou povahou nebezpečná a narúša výchovu dieťaťa alebo môže poškodiť jeho zdravie, fyzický, duševný, duchovný, morálny alebo spoločenský vývoj, nelegálne adopcie a odber orgánov. Jednotlivé účely vykorisťovania a ich charakteristické znaky uvádza kapitola 1.5.

Definícia obchodovania s ľuďmi zdôrazňuje aj skutočnosť, že súhlas obeť je irelevantný. Osoba mohla súhlasiť s migráciou za prácou (aj nelegálnou), s použitím falošných dokladov, dokonca aj s tým, že bude vykonávať prostitúciu, a napriek tomu sa táto osoba môže stať obeťou obchodovania, pretože nesúhlasila s vykorisťovaním, otroctvom. Ak aj obeť dá na začiatku súhlas, v nijakom prípade to neznamená, že obvinený má právo využiť to na svoju obranu. Klamstvo sa týka nielen charakteru práce, ale i podmienok, za akých sa bude vykonávať. Napr. žena môže súhlasiť s prácou – vykonávaním prostitúcie v zahraničí na určitom mieste a za istú sumu peňazí. Ak však obchodník s ľuďmi drží ženu v podmienkach nútenej až vykorisťujúcej prostitúcie, tak nejde o informovaný súhlas, pretože súhlas ženy sa dosiahol na základe nepravdivých alebo neúplných informácií. Rovnako je právne irelevantný súhlas, ak je obeťou dieťa.

8 Nasledujúca časť je spracovaná podľa Rusnáková, E. Trestné činy obchodovania s ľuďmi a deťmi. Diplomová práca, Katedra trestného práva PF UK Bratislava, 2006.

1.4.2 DOHOVOR RADY EURÓPY O BOJI PROTI OBCHODOVANIU S ĽUĎMI⁹

Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi (Dohovor RE)¹⁰ vychádza z Palermského protokolu a berie do úvahy aj ďalšie medzinárodné právne prostriedky relevantné v boji proti obchodovaniu s ľuďmi. Jeho cieľom je zvýšenie ochrany, ktorú tieto právne prostriedky poskytujú, a zvýšenie štandardov, ktoré zavádzajú. Má ideálnu pozíciu na boj proti všetkým aspektom obchodovania s ľuďmi, pretože umožňuje krajinám pôvodu, tranzitu aj cieľovým krajinám dohodnúť sa na spoločnom záväznom postupe. Existujúce medzinárodné dokumenty sú totiž buď nedostatočne záväzné, alebo berú do úvahy iba jeden aspekt celého problému. Pridaná hodnota Dohovoru RE spočíva v niekoľkých skutočnostiach. Po prvé v tom, že podľa dohovoru je obchodovanie s ľuďmi porušením ľudských práv a zasahuje do ľudskej dôstojnosti a integrity, a preto je nevyhnutná zvýšená ochrana všetkých obetí. Po druhé, rozsah dohovoru zahŕňa všetky formy obchodovania s ľuďmi. Po tretie, dohovor zavádza monitorovací systém na zabezpečenie efektívnosti jeho implementácie zmluvnými stranami.

Dohovor RE je komplexná zmluva, ktorej cieľom je:

- zabrániť obchodovaniu s ľuďmi,
- chrániť ľudské práva obetí obchodovania s ľuďmi,
- trestne stíhať obchodníkov.

Dohovor RE sa týka:

- všetkých foriem obchodovania: národných aj medzinárodných, spojených alebo nespojených organizovaným zločinom,
- všetkých obetí: žien, mužov alebo detí,
- všetkých foriem vykorisťovania: sexuálneho vykorisťovania, nútenej práce alebo služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, zotročovania alebo odoberania orgánov

V oblasti prevencie Dohovor RE kladie dôraz na zvyšovanie povedomia, vzdelávacie kampane pre ohrozené skupiny, ako aj aktívnu spoluprácu všetkých zainteresovaných štátnych alebo mimovládnych subjektov. Medzi ďalšie preventívne opatrenia patria aktivity na potláčanie dopytu po službách, ktoré môžu poskytovať obeť obchodovania s ľuďmi (predovšetkým sexuálne služby), ako aj zabezpečenie hraničnej kontroly a minimalizovanie rizika falšovania cestovných dokladov. V časti zameranej na opatrenia týkajúce sa ochrany a podpory práv obetí Dohovor RE kladie dôraz okrem iného na to, aby obeť obchodovania s ľuďmi boli jasne identifikované, aby sa predchádzalo tomu, že k nim polícia a štátne orgány pristupujú ako k ilegálnym migrantom či zločincovi. Medzi ďalšie dôležité opatrenia patria ustanovenia súvisiace s pomocou obetiam (zdravotnou, psychologickou, reintegračnou, poradenstvom, ubytovaním, kompenzáciou ujmy a pod.), ochranou súkromia a identity obete, povolením na pobyt na dobu zotavenia (tzv. reflection period), repatriáciou a spoluprácou s mimovládnymi organizáciami. Špeciálne ustanovenia sa uplatňujú v tých prípadoch, keď ide o detské obeť (maloletí do 18 rokov). Opatrenia týkajúce sa trestného stíhania zahŕňujú možnosť stíhať nielen obchodníkov a ich spolupáchateľov, ale aj tých, ktorí využívajú služby obetí obchodovania s ľuďmi. Dohovor RE umožňuje úradom obviniť obchodníkov a ich spolupáchateľov aj bez toho, aby na nich obeť podala žalobu. Opatrenia týkajúce sa monitorovacieho systému patria bezpochyby medzi najsilnejšie stránky Dohovoru RE. Tento systém má dva piliere:

9 Text prebratý z brožúrky Boj proti obchodovaniu s ľuďmi. Dostupné na www.radaeuropy.sk (Stiahnuté v novembri 2008.)

10 Dohovor Rady Európy bol prijatý 3. mája 2005 Výborom ministrov RE; SR ho ratifikovala 27. marca 2007 a účinnosť nadobudol 1. februára 2008, keď ho ratifikovalo 20 členských krajín RE.

1. GRETA je skupina nezávislých expertov pre boj proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorí budú monitorovať implementáciu tohto dohovoru. Ich úlohou je vypracovať hodnotiace správy o opatreniach, ktoré podnikli zmluvné strany. Zmluvné strany, ktoré nebudú plne dodržiavať opatrenia stanovené týmto dohovorum, vyzve, aby svoju činnosť zlepšili.
2. Výbor zmluvných strán tvoria zástupcovia štátov, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru. Výbor môže na základe správ a hodnotení GRETA prijať odporúčania adresované zmluvnej strane.

Dohovor Rady Európy svojou komplexnosťou a prierezovým prístupom zahrnujúcim rôzne aspekty obchodovania s ľuďmi poskytuje nový právne záväzný nástroj pre zmluvné strany, umožňujúci aplikáciu účinnejších a koordinovaných krokov v oblasti prevencie, pomoci, represie, stíhania, participácie a monitorovania obchodovania s ľuďmi. Dohovor RE schválila vláda SR a upravuje ho uznesenie č. 423/2006, v ktorom sú navrhnuté ďalšie odporúčania.

1.5 ÚČELY OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Účely obchodovania s ľuďmi, ich správne pochopenie, stanovenie a overenie, sú nevyhnutné pre porozumenie tohto trestného činu a nastavenie súvisiacich opatrení. Môžeme ich rozdeliť do 4 skupín:

1. Obchodovanie s ľuďmi na účel sexuálneho vykorisťovania,
2. Obchodovanie s ľuďmi na účel ekonomického vykorisťovania,
3. Obchodovanie s ľuďmi na účel nelegálnej adopcie,
4. Obchodovanie s ľuďmi na účel nelegálneho obchodovania s ľudskými orgánmi.

1.5.1 OBCHODOVANIE S ĽUĎMI NA ÚČEL SEXUÁLNEHO VYKORISŤOVANIA

Sexuálne vykorisťovanie zahŕňa prostitúciu – poskytovanie sexuálnych služieb ženami a mužmi za úplatu a iné formy sexuálneho vykorisťovania napr. výrobu pornografie, obchod s nevestami, sexuálnu turistiku a pod. Obchodovanie s ľuďmi na účel sexuálneho vykorisťovania je jedna z „najznámejších“, najrozšírenejších a najľahšie viditeľných foriem vykorisťovania. Obchodníci s ľuďmi majú z tohto druhu zneužívania najväčší profit a obeť obchodovania sú v týchto prípadoch najviac poznačené ťažkými psychickými traumami v dôsledku každodenného fyzického, sexuálneho a psychického týrania.

Jeden z častých omylov je považovať obchodovanie s ľuďmi za prácu v sexbiznise. Aj keď vo všetkých oblastiach sveta je zdokumentované vysoké percento obetí obchodovania s ľuďmi s cieľom nútenej prostitúcie, je množstvo prípadov, ktorých účelom je napr. nútená práca v továrňach a týkajú sa rovnako mužov aj žien. Takisto je mylné považovať všetky osoby pracujúce v sexbiznise za obeť obchodovania. Uvedené rozlišovanie medzi prácou v sexbiznise a obchodovaním s ľuďmi je dôležité najmä v záujme správnej identifikácie obetí obchodovania.

Do prostredia sexuálneho biznisu sa môžu obeť dostať dobrovoľne (obeť si bola vedomá toho, že bude pracovať v prostitúcii, ale nebola oboznámená s pracovnými podmienkami, resp. bola dohodnutá na iných pracovných podmienkach) alebo proti svojej vôli, prostredníctvom podvodu alebo za použitia násillia. Preto sa vyskytuje problém, že ak sa obeť samy rozhodnú vzniesť obvinenie proti svojim obchodníkom, často ich stíhajú za prostitúciu. Z toho dôvodu býva pri posudzovaní prípadu dôležitým faktorom otázka dobrovoľnosti, obmedzovanie osobnej slobody a použitie násillia, hrozby, donucovania, podvodu, lsti s cieľom vykorisťovania. V takýchto prípadoch je nevyhnutné ochraňovať obeť bez ohľadu na to, že predtým pracovala v sexbiznise.

Príklady sexuálneho vykorisťovania

Práca v sexbiznise

S cieľom zneužitia na prostitúciu, pornografiu, sexuálnu turistiku a pod. sa obchoduje najmä so ženami a deťmi. Aby obeť mohli obchodníkom splatiť svoj dlh, lákajú ich rôznymi spôsobmi a nútia vykonávať komerčnú sexuálnu činnosť. Navyše im zrážajú vysoké sumy za životné náklady, čím ich dlhy narastajú, až je napokon doslova nemožné, aby sa z nich vyplatili. Často využívaným nástrojom moci býva aj hrozba možného násillia na príbuzných.

Prípád

Ženu z Albánska zobrali do Belgicka v sprievode brata jej budúceho pasáka. Najskôr ju zamkli v hotelovej izbe, potom v dome ďalšieho priateľa. Musela pracovať ako prostitútka a odovzdávať peniaze najstaršiemu z bratov. Ak odmietla, zbili ju. Klienti platili priamo pasákovi. Bratia ju neustále sledovali a kontrolovali, či je v byte.

Sobáš

Falošné manželstvá sa definujú ako manželstvá uzatvorené pre výhody, najmä s úmyslom obísť imigračné zákony. Pri obchodovaní s ľuďmi ženy často zlákaajú do manželstva alebo prísľubom manželstva dobre organizované zločinecké skupiny, ktoré pôsobia ako zoznamovacie agentúry. Mnohé dievčatá z chudobných krajín považujú sobáš s mužom zo Západu za únik z biedy a naletia obchodníkom s ľuďmi. Po sobáši s bohatým cudzincom žena odchádza žiť do neznámeho prostredia, často neovláda jazyk ani kultúrne zvyklosti danej krajiny. Mnohokrát sa stáva, že ich manželia sú vlastne už ženatí alebo sú to pasáci. Ženy sú vystavené fyzickému násilliu a nútia ich vykonávať prostitúciu alebo inú neplatenú prácu, sú manželky – otrokyne. Sú zraniteľné aj pre svoju právnu situáciu. Zvyčajne majú dočasné povolenie na pobyt, ktoré je závislé od trvania manželstva alebo finančného zabezpečenia ženy. Aj občianske postavenie detí a ich dedičské alebo vlastnícke práva závisia od pobytového statusu. Žena sa dostáva do bezvýhodkovej situácie plnej násillia a hrozieb.

Prípád

Žena z Ukrajiny sa cez sobášnu agentúru zoznámila a neskôr vydala do Spojených štátov amerických. Po jej príchode ju „nový manžel“ začal fyzicky a psychicky týrať, sexuálne zneužívať, držal ju zamknutú vo svojom dome bez dokladov a peňazí. Po čase ju začal ponúkať ako prostitútku na telefón svojim známym, za čo inkasoval peniaze. Jeden z nich jej pomohol utiecť.

1.5.2 OBCHODOVANIE S ĽUĎMI NA ÚČEL EKONOMICKÉHO VYKORISŤOVANIA¹¹

Ekonomické vykorisťovanie – zneužívanie ľudí na prácu – môže mať viacero foriem: otroctvo, nevoľníctvo, nútená práca. Tieto formy zahŕňajú rôzne druhy práce, od prác v domácnosti, práce v ilegálnych továrňach, žobranie alebo pokútny predaj. Podstatou ekonomického vykorisťovania je vytvorenie dlžníckeho vzťahu, pre ktorý sa obeť odopiera zárobok s odôvodnením, že musí splácať dlh. Pre takýto dlžnícky vzťah sú typické dve skutočnosti: hodnota poskytovaných služieb sa nepoužíva na znížovanie dlhu a obeť nevie, ako dlho potrvá, kým sa jej nakoniec podarí dlh splatiť. Obete sú len oboznámené so skutočnosťou, že kým nevyplatia sumu, za ktorú ich zamestnávateľ kúpil, musia pracovať zadarmo. Údajný dlh pritom vysoko presahuje náklady na cestu a ďalej narastá „poplatkami“ a podvodníckym vedením účtov. Zamestnávatelia si vyhradzujú aj právo „znova predat“

11 Spracované podľa Tréningový manuál vypracovaný v rámci projektu EU/IOM. Establishment of the Network and Joint Training for Operational Law Enforcement Officers, NGOs, and IOs in Fighting Human Trafficking into the EU Member States from the EU Accession Countries and Countries Bordering the EU after Enlargement. EC DG JHA AGIS Programme 2003.

zadližené obete, čím sa ich dlh znásobuje. Zajatie v dlhu je v súčasnosti hlavnou formou otroctva vo svete. Formy ekonomického vykorisťovania sa vzhľadom na používané pojmy a charakteristické znaky môžu zdať na prvý pohľad veľmi podobné:

Otroctvo a praktiky podobné otroctvu

Otroctvo je definované v čl. 1 (1) Konvencie o otroctve z roku 1926 ako „stav alebo životné podmienky osoby, nad ktorou sú vykonávané niektoré alebo všetky právomoci spájajúce sa s právom na vlastníctvo.“ Uvedená definícia vyjadruje skutočnosť, že obeť otroctva sa berie ako „vlastníctvo“ a zaobchádza sa s ňou tak, ako sa vlastník obete rozhodne. V praxi to znamená, že osoba stráca všetky slobody a práva vlastnej ľudskej bytosti: možnosť slobodne sa rozhodnúť, pracovať alebo nepracovať, slobodne sa pohybovať, mať svoju vlastnú identitu. Praktiky podobné otroctvu možno interpretovať ako akúkoľvek aktivitu, ktorá vedie k zmene ľudskej bytosti na vlastníctvo.¹²

Nevoľníctvo

Nevoľníctvo je veľmi podobné otroctvu a mnohé prípady spĺňajú definíciu oboch: nevoľníctvo zvykne zahŕňať širšiu kategóriu podmienok, ktoré bránia obeti utiecť alebo zmeniť podmienky práce, ktorou je zneužívaná.

Nútená práca

Dohovor Medzinárodnej organizácie práce (1930) v čl. 2 definuje nútenú prácu ako „každú prácu alebo službu, ktorá sa na nejakej osobe vymáha pod hrozbou akéhokoľvek trestu, a ku ktorej sa táto osoba neponúkla dobrovoľne“. Nútená práca je „hlavnou zbraňou“ spôsobu práce obchodníkov s ľuďmi a obsahuje dva kľúčové prvky, ktoré je potrebné identifikovať a rozlišovať:

- práca alebo služba sa vykonáva pod hrozbou alebo trestom,
- práca sa vykonáva nedobrovoľne.

Podľa Medzinárodnej organizácie práce existujú ďalšie kľúčové prvky, ktoré sa môžu spájať so situáciami nútenej práce:

- hrozba fyzického alebo sexuálneho násillia,
- obmedzenie slobody pohybu pracovníkov (napr. ich zamykajú),
- dlžnícky vzťah,
- neposkytnutie odmeny za prácu,
- zadržovanie pasu a iných identifikačných dokumentov,
- hrozba udania príslušným úradom vzhľadom na nelegálny status pracovníka.

V prípade nútenej práce sa nemusia vyskytnúť všetky uvedené kľúčové prvky. V mnohých prípadoch totiž každý z nich predstavuje v legislatíve väčšiny krajín samostatný trestný čin. Dôležité je aj rozlišovanie ďalších skutočností pri identifikácii obchodovania s ľuďmi na účel nútenej práce:

- Nízka mzda alebo veľmi zlé pracovné podmienky neznameniajú nútenú prácu.
- Dostať mzdu, ktorá je pod minimom zákonne ustanovenej minimálnej mzdy, neznamená nútenú prácu.
- Ani hrozba prepustenia z práce alebo nemožnosť odísť zo zamestnania z dôvodu ekonomickej nevyhnutnosti neznamená nútenú prácu.
- Definícia sa zameriava na vzťah medzi obeťou nútenej práce a „zamestnávateľom“, ktorý z nej profituje. Neurčuje ju preto charakter práce alebo podmienky, za ktorých sa vykonáva.
- To, či sa práca vykonávaná legálne alebo nelegálne, neurčuje, či ide o nútenú prácu a nemusí ani ísť exaktne o ekonomickú činnosť, aby sme mohli hovoriť o nútenej práci. V zmysle definície

12 Tamže, s. 39.

by boli napr. prostitúcia alebo žobranie (obe zvyčajné formy vykorisťovania) nútenou prácou iba vtedy, ak by sa vykonávali pod nátlakom a nedobrovoľne.¹³

Mnohé príklady z praxe ukazujú, že podmienky, v ktorých sa obeť nachádza, často zahŕňajú otroctvo, dlžnícky vzťah, nevoľníctvo a nútenú prácu v jednom.

Príklady ekonomického vykorisťovania

Práca v domácnosti (napr. au pair, opatrovatel'ky a pod.)

Veľa obetí je obchodovaných na účel práce v domácnosti v otrockých podmienkach. V dôsledku kultúrnej a spoločenskej izolácie v cieľovej krajine v spojení so strachom z úradov, hrozieb alebo násillia zo strany zamestnávateľov často zostávajú v takýchto podmienkach celé roky, neschopné úteku. Pracovný deň zvyčajne trvá 14 hodín a viac, často 7 dní v týždni. Slobodu pohybu pracovníkov v domácnosti obmedzuje odobratie pasu, hrozba vyhostenia a zveličené príbehy o nebezpečenstvách, ktoré číhajú v cieľovej krajine.

Prípád

23-ročná Srílančanka dostala cez sprostredkovateľa ponuku pracovať vo Francúzsku pre diplomata. Podľa pracovnej zmluvy sa mala starať o deti, ale v skutočnosti musela vykonávať domáce práce. Pracovala 7 dní v týždni od šiestej ráno do jednej až tretej v noci. Bili ju a nedostávala nijakú mzdu. Domáci sa niekoľkokrát pokúsil nadviazať s ňou sexuálny vzťah. Po šiestich mesiacoch sa jej podarilo utiecť. U diplomata pracovali v rovnakých podmienkach aj ďalší ľudia.

Práca v ilegálnych továrňach

Ilegálne továrne sú ďalšou z oblastí, ktorá profituje z práce obetí obchodovania. Ekonomickým vykorisťovaním sú známe napríklad textilné továrne. Obeťami sú zvyčajne muži so zreteľom na fyzickú náročnosť tejto práce.

Prípád

25-ročný Sýrčan sa rozhodol ísť pracovať do Bruselu. V Taliansku dostal telefónne číslo textilnej továrne, kde začal pracovať. Majiteľ podniku sa staral o jeho osobné vlastníctvo a dohodli sa, že mu dohodnutú mzdu nevyplatí až dovtedy, kým sa nebude chcieť vrátiť k svojej rodine. Sýrčan pracoval 5 mesiacov 7 dní v týždni. Spával a jedával v továrni. Po úraze, ktorý utrpel v práci, ho vyhodlili, pretože už nebol schopný dostatočne tvrdo pracovať. Nikdy nedostal naspäť svoj majetok, peniaze ani zárobok.

Sektor služieb a stravovacie služby

Mnohé obeť ekonomického vykorisťovania – ženy, muži aj deti – sú v cieľovej krajine zamestnané v reštauráciách, pekárňach, snack baroch, nočných obchodoch a pod. Množstvo ľudí zamestnávajú priamo členovia siete obchodníkov s ľuďmi, aby tak obeť splatili svoj dlh voči nim. Iní sa snažia vyplatiť dlh svojich príbuzných, ktorí si zvyčajne požičali od užívateľov.

Prípád

F. L. W. odišiel z Číny, zdržiaval sa vo viacerých krajinách, až nakoniec pricestoval do Belgicka. Pracoval v čínskej reštaurácii. Jej majiteľ považoval svojich pracovníkov za otrokov a ponižoval ich. F. L. W. pracoval 14 hodín denne, za čo dostával mesačne 500 eur. Počas prvej policajnej kontroly dostal príkaz do piatich dní opustiť krajinu. Z Belgicka teda odišiel do Francúzska, kde pracoval v inej čínskej reštaurácii. Keď po mesiaci nedostal nijaké peniaze, vrátil sa do Belgicka a začal

13 Tamže, s. 35.

pracovať v tej istej reštaurácii ako predtým. Majiteľ ho zamestnal ako pomocníka v kuchyni za jedlo a miesto na spanie. Nedostával nijakú mzdu. Počas ďalšej policajnej kontroly ho zaistili a poslali do špecializovaného centra pomoci. Prípado sa dostal pred súd a majiteľa reštaurácie odsúdili za obchodovanie s ľuďmi.

Žobranie a pokútny pouličný predaj

Žobranie a pokútny pouličný predaj sa týka najmä maloletých obetí obchodovania s ľuďmi, často aj žien s deťmi. Týchto ľudí často využívajú, aby pôsobili na city ľudí na ulici. Pracujú na frekventovaných miestach, ako sú železničné stanice, zastávky metra, veľké námestia (pešie zóny), pričom za deť musia pre svojho „šéfa“ vyzbierať požadované množstvo peňazí.

Prípado

Skupina troch chlapcov z Albánska bola nútená žobrať pre svojho strýka v Ríme. Ak sa im nepodarilo vyžobrať sumu, ktorú od nich strýko každý deň požadoval, boli nútení kradnúť, aby chýbajúce peniaze doplnili. Pri takejto krádeži boli zadržaní políciou, ktorá pri vyšetrovaní zistila pozadie celého príbehu a proti strýkovi sa začalo trestné stíhanie.

1.5.3 OBCHODOVANIE S ĽUĎMI S CIEĽOM NELEGÁLNEJ ADOPCIE¹⁴

Nelegálne adopcie sú trestný čin, najmä vo vzťahu ku krajine pôvodu, kde sa porušujú zákony upravujúce adopciu. Vo vzťahu k obchodovaniu s ľuďmi však nejde o jednoznačné prepojenie. Zo skúseností vyplýva, že ide o sprostredkovanie nelegálnej adopcie pre neplodné páry v západných krajinách, ktoré si z rôznych dôvodov nemôžu legálne adoptovať dieťa vo svojej domovskej krajine. V takýchto prípadoch býva nemožné nájsť prepojenie na obchodovanie s ľuďmi, pretože zámerom nie je vykorisťovať nelegálne adoptované dieťa nijakým zo spôsobov definovaných v Palermskom protokole. Kriminálnici, ktorí „sprostredkujúajú“ nelegálnu adopciu, sa nezaujímajú o to, čo sa stane s dieťaťom, keď ho predajú novým rodičom. Ich ziskom a záujmom je predaj dieťaťa, nie jeho možný následok. V súčasnosti existuje veľmi málo prípadov, ktoré by poukazovali na narastajúci počet tohto trestného činu v rámci Európskej únie alebo susediacich štátov.

1.5.4 OBCHODOVANIE S ĽUĎMI S CIEĽOM NELEGÁLNEHO OBCHODOVANIA S ĽUDSKÝMI ORGÁNMI¹⁵

Obchod s ľudskými orgánmi je ďalší z cieľov obchodovania podľa Palermského protokolu. Žiaľ, tento cieľ obchodovania s ľuďmi a s ním spojená právna úprava často nie sú obsiahnuté v národných legislatívach, čo spôsobuje vážne problémy s postavením donora, ako aj príjemcu orgánu. Obchodovanie s orgánmi sa vzťahuje iba na situácie, keď sa osoba premiestňuje z jedného miesta na druhé s cieľom odobrať jej orgány. (Odobratie orgánov z mŕtveho tela a ich predaj je odlišná situácia.)

14 Spracované podľa Tréningový manuál vypracovaný v rámci projektu EU/IOM. Establishment of the Network and Joint Training for Operational Law Enforcement Officers, NGOs, and IOs in Fighting Human Trafficking into the EU Member States from the EU Accession Countries and Countries Bordering the EU after Enlargement. EC DG JHA AGIS Programme 2003.

15 Spracované podľa Tréningový manuál vypracovaný v rámci projektu EU/IOM. Establishment of the Network and Joint Training for Operational Law Enforcement Officers, NGOs, and IOs in Fighting Human Trafficking into the EU Member States from the EU Accession Countries and Countries Bordering the EU after Enlargement. EC DG JHA AGIS Programme 2003.

V Európe doposiaľ nebol za tento trestný čin odsúdený žiadny páchatel'. Avšak odborníci odhadujú, že rozsah tohto trestného činu je väčší, ako je známe, a do budúcnosti bude veľkou výzvou. Veľmi citlivou otázkou sa v takýchto prípadoch stáva fakt, či sú donor a prijímateľ obeťami, alebo sprisahancami.

1.6 VŤZAH MEDZI OBCHODOVANÍM S ĽUĎMI, MIGRÁCIOU A PREVÁDZAČTVM

Pri identifikácii obetí obchodovania s ľuďmi sa posudzovanie tohto trestného činu často zamieňa s inými trestnými činmi – najčastejšie nelegálnym prekročením hraníc (nelegálnou migráciou) a prevádzračstvom. Tieto dva trestné činy sú na jednej strane živnou pôdou na vznik trestného činu obchodovania s ľuďmi, ale na druhej strane si treba vždy uvedomiť, že ak nie sú naplnené všetky tri prvky palermskej definície, nemožno hovoriť o obchodovaní s ľuďmi. Dôležitá je hĺbková analýza každého individuálneho prípadu pri vyšetrovaní a identifikačnom procese. Chybné alebo nedostatočné preskúmanie veci môže mať nebezpečné následky pre obeť obchodovania s ľuďmi, ktoré môžu obviniť z nelegálneho prekročenia hraníc a na základe toho ďalej trestne stíhať.

Nelegálna migrácia

Nelegálny migrant je osoba, ktorá prekročí hranicu štátu a vstúpi na územie iného štátu nelegálne, svojvoľne, bez rešpektovania požiadaviek na legálny vstup do krajiny. Na vstup do krajiny využívajú sfalšované cestovné doklady prípadne prekračujú hranice mimo oficiálnych hraničných priechodov, často za pomoci prevádzračov (pozri nižšie.) Nelegálni migranti sú osoby bez právneho statusu v cieľovej alebo tranzitnej krajine najmä v dôsledku nelegálneho vstupu na územie iného štátu. Nelegálnym migrantom sa stáva aj osoba, ktorá vstúpila na územie štátu legálne, ale zotrúva v krajine aj po vypršaní platnosti povolenia na pobyt. Vo väčšine prípadov je nelegálna migrácia dobrovoľná a je charakterizovaná ako proces, keď sa osoba sama rozhodne opustiť krajinu pôvodu alebo inú krajinu. Dôvody migrácie sú najčastejšie ekonomické.

Prevádzračstvo

Prevádzračí rovnako ako obchodníci s ľuďmi prechováajú a prevádzračujú ľudí. Vo fáze transportu sa tak podieľajú na trestnej činnosti, ale na rozdiel od obchodovania s ľuďmi pri prevádzračstve sa nevykonáva nábor obetí, pretože vo väčšine prípadov migranti vyhľadávajú prevádzračov sami. Prevádzračstvo sa primárne neuskutočňuje s cieľom vykorisťovať. Pre prevádzrača sa kontakt s ilegálnym migrantom zvyčajne končí okamžite po prekročení hranice. Osud migranta nie je po prepravení na miesto určenia pre prevádzrača ďalej zaujímavý.

Definíciu prevádzračstva obsahuje **Protokol proti pašovaniu migrantov po súši, po mori a letecky**, ktorý dopĺňa Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu (rovnako ako Palermský protokol). Podľa protokolu:

- ide o sprostredkovanie nelegálneho vstupu osoby do štátu, zmluvnej strany, ktorého táto osoba nie je štátnym príslušníkom alebo v ňom nemá trvalý pobyt s cieľom získať priamo alebo nepriamo finančnú alebo inú materiálnu výhodu,
- nelegálny vstup znamená prekročenie hraníc bez splnenia nevyhnutných požiadaviek na legálny vstup do prijímajúceho štátu.

Definícia je založená na troch základných prvkoch:

- sprostredkovaní,
- získaní finančného alebo materiálneho prospechu,
- prechodu hraníc cez iný štát.

Pre lepšie porozumenie rozdielov medzi oboma trestnými činmi uvádzame ich vzájomné porovnanie na úrovni konania, prostriedkov a účelu.¹⁶

KONANIE

Prevádzzači zvyčajne nevykonávajú „nábor“ ľudí. Osoby, ktoré chcú nelegálne prekročiť hranice, iniciujú kontakt s prevádzzačom. Naproti tomu pri obchodovaní s ľuďmi obchodníci používajú širokú škálu náborových stratégií od osobných kontaktov až po inzeráty propagujúce možnosti práce v zahraničí. V oboch prípadoch však nastáva preprava a transfer ľudí, čím sa v tomto kontexte naplňa prvá fáza trestného činu obchodovania s ľuďmi podľa palermskej definície. Pre prevádzzačstvo je však vždy charakteristická „cezhraničnosť“. Trestný čin obchodovania môže nastať aj bez prekročenia hraníc.

PROSTRIEDKY

Prevádzzači zvyčajne nepoužívajú nijaké z prostriedkov definovaných v čl. 3 Protokolu. Nevyskytuje sa tu nijaký prvok, ktorý by narúšal slobodnú vôľu osoby, silou, klamstvom, zneužitím zraniteľnosti osoby alebo moci. Z toho dôvodu nenastáva naplnenie podstaty trestného činu obchodovania. Táto skutočnosť je preto dôležitá pri rozlišovaní prevádzzačstva a obchodovania s ľuďmi.

ÚČEL

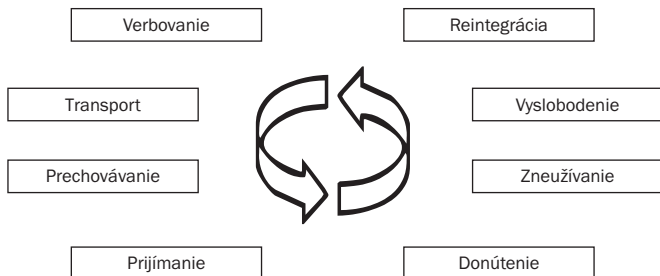
Napriek tomu, že niekedy možno povedať, že prevádzzači nepriamo zneužívajú pozíciu ekonomickej zraniteľnosti osôb, ktoré sa im „vložíli do rúk“, nerobia tak s cieľom vykorisťovať migrantov spôsobom definovaným v čl. 3. Základ vzťahu medzi prevádzzačom a prevádzzanými migrantmi má výlučný cieľ: za odplatu opustiť jednu krajinu a vstúpiť do druhej krajiny. Vzťah sa zvyčajne končí, keď je odplata zaplatená a uskutočnil sa nelegálny vstup. Čo robia migranti potom, prevádzzača nezaujíma.

Na základe uvedených rozdielov možno zhrnúť, že rozdiel medzi obchodovaním s ľuďmi a prevádzzačstvom spočíva v účele. Účelom prevádzzačstva je nelegálne prekročenie hraníc a účelom obchodovania je vykorisťovanie obete obchodovania. Trestný čin prevádzzačstva nepoškodzuje individuálne práva osoby, ale politické a hospodárske záujmy štátu, ktorého hranice prekročí. Kľúčovým momentom pri posudzovaní a identifikácii obetí obchodovania je preto fakt, že pri nelegálnej migrácii ide vo väčšine prípadov o dobrovoľné presuny, v prípade obchodovania s ľuďmi ide o závažné porušenie slobody pohybu a iné formy násillia.

16 Tréningový manuál vypracovaný v rámci projektu EU/IOM. Establishment of the Network and Joint Training for Operational Law Enforcement Officers, NGOs, and IOs in Fighting Human Trafficking into the EU Member States from the EU Accession Countries and Countries Bordering the EU after Enlargement. EC DG JHA AGIS Programme 2003, s. 31-32.

2 MECHANIZMUS A CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Jednotlivé fázy mechanizmu obchodovania s ľuďmi schematicky znázorňuje tento obrázok:

© 2006 IOM Bratislava

Celý cyklus predstavuje zdĺhavý proces, ktorého každá fáza môže mať inú dĺžku trvania a rôzne charakteristické črty. Ich formám sa venujú nasledujúce časti kapitoly.

2.1 VERBOVANIE (NÁBOR)

Obchodníci s ľuďmi ovládajú rôznané spôsoby, ktorými zneužívajú ľudské sny a lákajú obeť. Niektoré z nich sú už dostatočne známe, iné sú oveľa zákernejšie a ťažšie identifikovateľné. Najčastejšie používané metódy náboru možno zhrnúť takto:

- „individuálny nábor na rôznych verejných miestach (v baroch, na diskotékach, v kluboch),
- nábor prostredníctvom neformálnych sietí (priateľov, členov rodiny, známych),
- nábor prostredníctvom inzerátov (ponúk dobre platennej práce alebo štúdia v zahraničí),
- nábor prostredníctvom agentúr (pracovných, sprostredkovateľských agentúr, cestovných alebo sobášnych agentúr),
- nábor prostredníctvom internetu,
- nábor použitím násilia (spáchaním trestného činu – únosu).“¹⁷

Najčastejšie ponuky práce, ktoré potenciálne obeť pri náboře dostávajú, sú dobre platená práca v domácnosti, opatrovanie detí, chorých alebo starých ľudí, práca tanečnice v tanečných kluboch, práca v modelingu, práca čašníčky v reštauráciách, baroch, práca v erotických kluboch, štúdium v zahraničí, ponuka manželstva alebo vzťahu.

Uvedené metódy náboru sa čo do miery ich využívania líšia od krajiny ku krajine. V našich podmienkach je jedným z využívaných spôsobov získavania obetí lákavá ponuka práce v zahraničí prostredníctvom pracovnej inzercie. Agentúry sprostredkujújúce prácu v zahraničí sú buď fiktívne, nemajú potrebné povolenia na sprostredkovanie práce v zahraničí, alebo zamestnávajú pracovníkov, ktorí majú prepojenie na obchodníkov s ľuďmi a „dohadzujú“ im obeť. Rovnako môže ísť o skutočné, ale nekompetentné agentúry, ktoré nevedia o budúcom potenciálnom zamestnávateľovi svojich

¹⁷ Fehér, L. et al. Handbook on Trafficking in Human Beings, Volume I. – General Issues and Methodology. IOM Budapest, 2004, p. 37.

klientov takmer nič. Vo väčšine takýchto prípadov obeť dobrovoľne vycestujú do zahraničia za vidinou zaujímavej, dobre platenej pracovnej ponuky a počas presunu alebo až v cieľovej krajine zistia, že ich podviedli, zneužili a nútia ich robiť prácu, ktorú nechceli, alebo pracovať za podmienok, o ktorých nevedeli.¹⁸

Podľa skúsenosti IOM Bratislava získaných v rámci programu pomoci obetiam je na Slovensku najčastejšou metódou nábora pracovná alebo študijná ponuka získaná individuálnym kontaktom od cudzieho človeka alebo od dôveryhodného známeho či príbuzného. Takýto človek, keďže je do istej miery „známy“, nemá prečo vzbudzovať u potenciálnej obeť podozrenie a nedôveru. Práve naopak, takáto osoba sa stáva „zárukou, že o nič nekalé predsa nemôže ísť“. Pravda je, že náborár môže a nemusí poznať mieru utrpenia, ktoré čaká na potenciálnu obeť, ale je si vedomý klamstva.

Ďalší spôsob lákania obeť je „predstieranie lásky“. Dievča sa zoznámi s príťažlivým mužom, zaľúbi sa a vzťah sa sľubne vyvíja. Po čase jej muž navrhne, že má pre oboch alebo pre dievča dobrú prácu. V zahraničí však odovzdá dievča obchodníkom alebo ho sám prinúti robiť prostitútku či striptérku. Podobné nebezpečenstvo skrývajú aj zoznamovacie inzeráty alebo inzeráty ponúkajúce sobáš s cudzincom. V tejto súvislosti zohráva úlohu aj internet ako nový, rýchlo napredujúci komunikačný prostriedok, vďaka ktorému môžu obchodníci obeť zlákať účinne, rýchlo, anonymne a pohotovo.

Medzi najmenej používané, ale najdrastickejšie metódy verbovania patria únosy žien alebo detí priamo z ulice. Ich cieľom je zvyčajne nútená prostitúcia alebo v prípade detí nelegálna adopcia.

2.2 TRANSPORT, PRECHOVÁVANIE A PRIJÍMANIE

Transport sa považuje za jeden z charakteristických znakov obchodovania s ľuďmi. Osoba sa prepravuje z jedného miesta, zvyčajne krajiny, v ktorej žije, na iné miesto (väčšinou do inej krajiny), v ktorej má vykonávať „sľubovanú prácu“. „Trasy obchodovania s ľuďmi dosiahli dimenziu, ktorá znepokojuje celý svet. Predtým bolo možné trasy určiť bez problémov: väčšinou viedli z krajiny pôvodu na juhu do príslušnej krajiny na severe. Napr. trasy z Nigérie viedli do Talianska, trasy z Mexika viedli do Spojených štátov. Niektoré faktory (napr. zmeny v migračných politikách) však posilnili hraničné kontroly a hliadky, ale aj korupciu na migračných úradoch (veľvyslanectvách, ministerstvách, policii, úradoch prisťahovalectva a pod.) a prispeli k tomu, že trasy obchodovania s ľuďmi sa neustále menia. Zločinecké organizácie menia plány ciest, aby sa prispôbili zmenám. Toto spoluutvára komplikovanú sieť, v ktorej sa už nedajú odlišiť krajiny pôvodu, tranzitu a cieľa.“^{19, 20}

- 18 Spracované podľa Volpicelli, S. Porozumieť a konať – obchodovanie s ľuďmi. Dokumenty zo seminára pre rehoľné sestry. IOM Rím, 2004.
- 19 Volpicelli, S. Porozumieť a konať – obchodovanie s ľuďmi. Dokumenty zo seminára pre rehoľné sestry. IOM Rím, 2004, s. 8.
- 20 Krajiny, odkiaľ obeť pochádzajú, označujeme za krajiny pôvodu. Tranzitné krajiny sú krajiny na ceste do konečného cieľa, tzn. krajiny, kde sa osoba zdržiava dočasne pred príchodom do konečného cieľa. Cieľové krajiny sú krajiny, v ktorých obeť obchodovania s ľuďmi napokon zneužívajú. V poslednom čase môže byť ťažké odlišiť tranzitnú krajinu od cieľovej krajiny. Obete obchodovania totiž môžu byť v niektorej z tranzitných krajín niekoľko dní až niekoľko mesiacov, kým ich zadrží polícia alebo im pomôžu mimovládne organizácie (MVO). Jedným z príkladov takéhoto nejasného odlišenia je Balkán, pretože obeť, ktoré možno mali za cieľ dostať sa do západnej Európy, zvyčajne zneužívajú organizované siete priamo v regióne. Počas uplynulých pár rokov sa niektoré krajiny pôvodu zmenili na tranzitné krajiny a následne na cieľové krajiny, napr. Česká republika. Je to dôsledok rýchleho ekonomického rozvoja v týchto krajinách a zmenených foriem obchodovania s ľuďmi. Vo všeobecnosti sa krajiny s chudobným hospodárstvom a vysokou mierou nezamestnanosti, napr. stredná a východná Európa a krajiny bývalého Sovietskeho zväzu, považujú za krajiny pôvodu. Obchodníci s ľuďmi využívajú zlé podmienky v týchto krajinách na nábor potenciál-

Na prekročenie hranice sa využívajú všetky možné spôsoby prepravy – automobilová, letecká, lodná, pešia preprava cez zelenú hranicu alebo plavba cez modrú hranicu. Obchodníci najčastejšie volia bežné spôsoby cestovania, pretože sú lacnejšie a zároveň u obetí vyvolávajú dojem, že cesta má legítimný cieľ. Treba však upozorniť, že obchodovanie sa môže diať aj v rámci krajiny pôvodu a obeť pritom nemusí prekročiť hranice.

Vstup obeť obchodovania do tranzitnej alebo cieľovej krajiny môže byť legálny (v prípade platných cestovných dokladov) alebo nelegálny (prostredníctvom falošných dokladov alebo s pomocou prevádzáčov). Pre začiatok cesty bývajú typické tzv. „collection points“ (zberné miesta), ktoré sa väčšinou nachádzajú v mestách. Obchodníci tu zoskupujú obeť obchodovania a odtiaľ ich posielajú ďalej do rôznych tranzitných alebo cieľových krajín. Neraz sa už na týchto „zberných miestach“ nastáva ponižovanie, násilie a zneužívanie. Obeť si tak začínajú uvedomovať, že ich oklamali a podviedli. Po ďalšej preprave do inej tranzitnej alebo cieľovej krajiny sa situácia pre obeť obchodovania nemení, resp. ešte sa výrazne zhorší. Obeť často ukrývajú a prechováajú v hrozných podmienkach na rôznych miestach (napr. v bytoch), kde ich väznia bez dokladov, bez znalosti miesta a jazyka, bez peňazí a pod., a ich šanca na únik je minimálna, resp. nijaká.

2.3 DONÚTENIE A ZNEUŽÍVANIE

Ako sme uviedli, fáza vykorisťovania môže nastať už počas presunu v tranzitnej krajine (krajinách) alebo až po príchode do cieľovej krajiny. V oboch prípadoch sa najčastejšie používajú tieto nástroje fyzického alebo psychického donútenia, ktoré vedie k zneužívaniu osoby na rôzne účely nútenej práce/aktivity²¹

- **nelegálny pobyt a práca** – obeť sú bez dokladov, majú strach z možnej policajnej razie, z uväznenia, vyhostenia, z prepojenia obchodníkov na policajné štruktúry,
- **závislosť od obchodníka** – nikdy sa nekončiaci a prehĺbujúci dlžnícky vzťah, dlžoby, ktoré musia obeť splácať obchodníkovi. Za „prácu“ často nedostávajú nijaké peniaze alebo iba minimum,
- **izolácia** – obeť sú bez dokladov, bez potenciálnych spriaznených osôb (napr. takých, ktoré by hovorili ich jazykom), ktoré by im mohli poskytnúť aspoň nejakú psychickú oporu alebo pomoc, s nikým nemôžu udržiavať kontakt, často nevedia, kde sa vlastne nachádzajú, nepoznajú prostredie ani jazyk, stále ich sprevádzajú a strážia,
- **fyzické a psychické násilie** – bitie, ponižovanie, mučenie, znásilňovanie, drogy, vyhrážanie sa ublížením alebo smrťou blízkych.

Nie všetky obeť obchodovania sú vystavené všetkým uvedeným situáciám. Niekedy sa fyzické násilie vôbec nemusí vyskytnúť. Napr. obeť obchodovania na účel poskytovania sexuálnych služieb sa často odopiera lekárske vyšetrenie, nemajú možnosť výberu alebo odmietnutia zákazníka či niektorých sexuálnych praktík. Výnimkou nie sú ani nútené potraty alebo, naopak, nútené tehotenstvá. Ale už pri použití jedného alebo viacerých nástrojov donútenia sa takáto osoba stáva postupne viac traumatizovanou, psychicky izolovanou a neschopnou komunikovať v dôsledku opakovaného fyzického a psychického utrpenia a zneužívania.

nych obeť prísľubom dobre platenej práce a lepšej budúcnosti v cieľovej krajine. Západná Európa, Spojené štáty americké a iné ekonomicky vyspelé krajiny sú hlavnými cieľovými krajinami.

21 Spracované podľa Fehér, L. et al. Handbook on Trafficking in Human Beings, Volume I. – General Issues and Methodology. IOM Budapest, 2004.

2.4 VYSLOBODENIE, NÁVRAT A REINTEGRÁCIA

Neexistuje typický scenár vyslobodenia. Niektorým obetiam sa podarí uniknúť v nestráženej chvíli, niektoré sa vyslobodia vďaka policajnej razii alebo s pomocou tretej osoby (napr. klienta, MVO). Obete obchodovania sa zvyčajne vrátia do krajiny pôvodu (ak neexistuje legálna možnosť zostať v cieľovej krajine) samostatne, s pomocou občianskych združení alebo medzinárodných organizácií, prípadne ich deportujú ako nelegálnych migrantov. Mnohé z obetí, ktorým sa podarilo vrátiť domov, sa so svojimi otrasnými skúsenosťami nechcú nikomu zdôveriť. Či už zo strachu o seba a svojich blízkych, alebo z pocitu hanby za to, čo sa im stalo. Zaradiť sa naspäť do normálneho života býva ťažké. Vyrovnáť sa s traumou je pre obeť komplikovaný proces na to, aby sa s týmto psychickým stavom vyrovnali sami. Preto by v každom prípade mali oni sami alebo ich blízki vyhľadať odbornú pomoc (napr. psychologickú, právnú a pod.). Niektoré obeť nájdu útočisko v chránenom ubytovaní, ktoré poskytujú rôzne mimovládne organizácie. Tie zabezpečujú aj ďalšiu reintegračnú pomoc, ako napr. zdravotnú, sociálnu a právnú.²²

2.5 KTO SÚ OBETE OBCHODOVANIA S ĽUĎMI?

PROFIL OBETÍ

Profil obetí obchodovania s ľuďmi sa neustále mení. Podľa najnovších výskumov sú obeť čoraz mladšie a stále častejšie sa nimi stávajú deti.

Chudoba a nestabilné sociálno-ekonomické podmienky sú hlavné „push“ faktory. Štatistiky moldavského IOM z rokov 2000 až 2004 ukazujú, že 57 % obetí obchodovania (z viac než 1 200) pochádzalo práve z rodín s nízkym sociálno-ekonomickým statusom. Medzi dôležité faktory zvyšujúce zraniteľnosť potenciálnych obetí patrí aj prežitie násillie alebo zneužívanie. Výskum naznačuje, že náchylnosť stať sa obeťou obchodovania môže byť dôsledkom zníženej sebaúcty, pocitov hanby a zraniteľnosti vyplývajúcich zo zneužívania v maloletom veku.

Nízke alebo nijaké vzdelanie je tiež jedným zo spoločných znakov obetí obchodovania. Napriek tomu musíme brať do úvahy aj skutočnosť, že obeť obchodovania z niektorých krajín pôvodu sú pomerne vzdelané. Štatistiky ukrajinského Programu asistovaných návratov IOM ukazujú, že viac ako polovica obetí obchodovania s ľuďmi mala dokončené stredoškolské alebo vysokoškolské štúdium. Rozdiel medzi obeťami so stabilným zázemím a tými, ktoré sú psychicky labilné, spočíva v schopnosti obete uniknúť vykorisťovaniu. Čím je obeť duchapritomnejšia, tým rýchlejšie dokáže uniknúť obchodníkom a spamätať sa z takejto skúsenosti. Naopak, v prípade obetí so slabým alebo nijakým zázemím, nízkym sebavedomím, vzdelaním a históriou predchádzajúceho zneužívania sa takáto skúsenosť stáva dlhotrvajúcou a ťažko prekonateľnou traumou. Na základe uvedených skutočností možno zhrnúť, že väčšina obetí má podobný základný profil:

- „zažili zneužívanie v rodine,
- majú nízku úroveň vzdelania,
- pochádzajú z vidieka.“²³

POHLAVIE OBETÍ OBCHODOVANIA

Obeťami obchodovania s ľuďmi sa stávajú rovnako ženy, deti aj muži, obzvlášť zraniteľné sú však najmä ženy a deti.

22 Viac o ochrane a pomoci obetiam obchodovania pozri v kapitole 3.4.

23 Volpicelli, S. Porozumieť a konať – obchodovanie s ľuďmi. Dokumenty zo seminára pre rehoľné sestry. IOM Rím, 2004, s. 20.

Ženy ako obeť obchodovania

V súvislosti s rastúcou feminizáciou migrácie sú ženy z hľadiska obchodovania s ľuďmi čoraz viac ohrozenou skupinou. Zneužívateľné ženy sú v dôsledku zadržovania v neľudských podmienkach vystavené vážnemu ohrozeniu ich duševného, fyzického a reprodukčného zdravia. Chýbajú im aj potrebné informácie o tom, ako sa chrániť pred sekundárnymi rizikovými faktormi, a majú iba obmedzený alebo nijaký prístup k zdravotnej starostlivosti.

Dospelí muži

Hoci je známe, že dospelí muži (vo veku 18 rokov a viac) sa tiež stávajú obeťmi obchodovania s ľuďmi, v stredo- a východoeurópskom regióne nie sú k dispozícii vedecké údaje o rozsahu tohto problému. V prípade obchodovania s mužmi je omnoho náročnejšie určiť rozdiel medzi pašovanými osobami a obeťmi obchodovania, pretože konečná situácia obeť (zneužívanie na nútenú prácu) je často veľmi podobná. Relatívne nízky počet zistených prípadov mužských obeť môže spôsobiť aj to, že väčšina programov na boj proti obchodovaniu s ľuďmi sa zameriava na obeť ženského pohlavia, čoho následkom je o. i. nízke povedomie o existencii obchodovania s mužmi. Poznatky pomáhajúcich organizácií ukazujú, že muži a mladí chlapci sa rovnako ako ženy stávajú obeťmi sexuálneho zneužívania, alebo sú obchodovaní na nútenú prácu.

Maloleté obeť obchodovania²⁴

Do poskytovania sexuálnych služieb alebo iného vykorisťovania nútia obchodníci aj obrovské množstvo detí. Vysoko ohrozenou skupinou sú predovšetkým maloletí bez sprievodu, ktorí sa nachádzajú v situácii, keď sú bez akejkoľvek ochrany. Z tohto dôvodu sú veľmi zraniteľní voči sexuálnemu zneužívaniu či fyzickému, duševnému alebo emocionálnemu týraniu. S deťmi a dospievajúcimi sa obchoduje podobným spôsobom ako s dospelými, t. j. predávajú sa ako lacná pracovná sila do tovární, na domáce práce alebo s cieľom sexuálneho zneužívania. Podobne ako u dospelých obeť obchodovania s ľuďmi, aj mladiství môžu pochádzať z dysfunkčných rodín, napr. z rodín, kde sa vyskytovalo zneužívanie detí, alebo rodín s jedným rodičom, z detských domovov či zariadení pre žiadateľov o azyl. Často ide o deti, ktoré utiekli z domu a žijú na ulici. V mnohých prípadoch predávajú deti ich blízki rodinní príslušníci.

2.6 ZDRAVOTNÉ RIZIKÁ OHROZUJÚCE OBEŤ OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Vo všeobecnosti môžu byť zdravotné riziká ohrozujúce migrantov vrátane najzraniteľnejšej skupiny, t. j. obeť obchodovania s ľuďmi a prevádzachstva, rozdelené do troch kategórií, ktoré zodpovedajú trom fázam migrácie:

Predodchodová fáza sa vzťahuje na zdravotný stav migrantov, ktorý určujú podmienky v krajine pôvodu, čiže genetické, kultúrne a nadobudnuté zdravotné riziká. Obchodovanie s ľuďmi ohrozuje životy obeť a prináša so sebou množstvo zdravotných rizík, ktoré negatívne ovplyvňujú fyzický a psychický stav obeť. Vystavenie týmto zdravotným rizikám sa začína už **vo fáze transportu alebo cesty**. Táto fáza je pre obeť obzvlášť nebezpečná vzhľadom na metódy, ktoré sa pri transporte ľudí používajú. Preprava môže trvať aj niekoľko mesiacov, pričom migranti prejdú cez mnoho regiónov, v ktorých sú vystavení rôznym zdravotným rizikám a nákazlivým chorobám rozšíreným v danom regióne. Navyše, pre obeť obchodovania sa niekedy zneužívanie začína už počas transportu cez tranzitnú krajinu a tieto osoby sú vystavené pracovným a životným podmienkam, ktoré ohrozujú zdravie.

Posledná, **popríchodová fáza** sa začína od chvíle, keď migrant príde do cieľovej krajiny. Dôležitými faktormi v tejto fáze sú dostupnosť zdravotnej starostlivosti, nadobudnuté zdravotné riziká a vystavenie sa odlišným zdravotným rizikám ako v krajine pôvodu, iným postojom k ochrane zdravia, sociálnym rizikám alebo novým migračným udalostiam. Toto je obzvlášť evidentné v sexbiznise,

24 Viac o obchodovaní s deťmi pozri kapitolu.

kde obeť nútia do sexuálnych vzťahov s kýmkoľvek, kto platí, mnohokrát bez akejkoľvek ochrany. „Majitelia“ ženy často bijú a odopierajú im akúkoľvek zdravotnú starostlivosť. Často majú aj skúsenosti s násilím klientov a polície. Mnohokrát ich znásilňujú v rámci „uvedenia do biznisu“. Ďalšiu hrozbu pre tieto ženy predstavujú nútené potraty. Rovnako ťaživé sú podmienky, v ktorých žijú obeť obchodované na účely nútenej práce. Tieto osoby sú prinútené žiť a pracovať v otrokčích podmienkach, s pracovným časom až do 18 hodín denne, čo často vedie k podvýžive, poruchám spánku, psychickým problémom atď. Súhrnne možno povedať, že obeť sú vystavené týmto zdravotným hrozbám: znásilneniu, mučeniu, násilniu, nebezpečným pracovným podmienkam, slabej výžive, závislosti od drog a alkoholu, HIV/AIDS a iným sexuálne prenosným alebo infekčným chorobám.

2.7 TRAUMA A PSYCHICKÉ UJMY OBETÍ OBCHODOVANIA

Týranie zahŕňa psychické, fyzické, sexuálne a ekonomické zneužívanie. Jednou z najhorších foriem zneužívania je psychické týranie. Ak sa totiž jeho následky neliečia, môžu obeť postihovať na veľmi dlhé obdobie alebo dokonca celý život. Aby sme obetiam obchodovania s ľuďmi mohli poskytnúť adekvátnu pomoc, je nevyhnutné uvedomiť si, akú ujmu im trestný čin obchodovania s ľuďmi mohol spôsobiť.

Definícia traumy a posttraumatickej stresovej poruchy

Definícia traumatickej udalosti vychádza z predpokladu, že hoci väčšina ľudí má schopnosť vyrovnávať sa s bežným stresom, tieto adaptačné schopnosti sú ochromené v prípade, že sa konfrontujú s traumatickým „zdrojom stresu“. U niektorých jedincov, ktorí sú vystavení traumatickým udalostiam, sa môže prejaviť posttraumatická stresová porucha, čo je psychiatrický pojem označujúci vážne stresové reakcie u osôb, ktoré boli vystavené extrémnej alebo neočakávanej traume. Diagnostické kritériá posttraumatickej stresovej poruchy sa prejavujú najmä týmito druhmi symptómov:

- rušivé spomienky na udalosť: predstavy, nočné mory a pod.,
- vyhýbanie sa/otupenie: obeť sa vyhýba podnetom pripomínajúcim prežitú traumu, časté je obmedzenie niektorých foriem sociálnych kontaktov,
- symptómy rozrušenia: podobné prejavom paniky a iných úzkostných porúch (strach, hnev, zúrivosť, nespavosť a pod.).

Symptómy môžu pretrvávať dlho, niekedy sa však objavia až po uplynutí dlhšieho času od prežitia traumatickej udalosti. Liečba syndrómu pozostáva z obnovy pocitu bezpečia, psychickej a emočnej rovnováhy, zlepšenia zvládania stresovej reakcie (prostredníctvom relaxačných techník a pod.) a zvládnutia stratégií na riešenie problémov.

Ďalšie psychické problémy

Existuje mnoho ďalších psychických problémov, ktoré môžu obeť obchodovania prežívať ako dôsledok traumy:

- **Syndróm akútneho stresu** sa prejavuje ihneď po prežitej traume, môže sa objaviť v priebehu niekoľkých minút, vytráca sa za niekoľko hodín alebo dní. Medzi symptómy patrí hysterické správanie (rozrušenie, krik a pod.). Liečba sa zameriava na zvládnutie techník efektívneho manažmentu stresu prostredníctvom zdravého životného štýlu, určenia prioritných cieľov a zadelenia času.
- **Depresia**, ktorej symptómy sú zlá nálada, strata záujmu o bežné aktivity; nechutenstvo, lýž spánok a pod. Depresia sa lieči podávaním antidepresív a psychoterapiou.
- **Traumatický syndróm znásilnenia** je posttraumatická porucha, ktorá sa objavuje u obetí sexuálneho zneužívania. Znásilnenie a sexuálne zneužívanie má za následok narušenie jadra osobnosti (osobnostné a emočné zmeny, poruchy správania). Terapia by mala byť založená na vytvorení vzťahu dôvery (obeť má často pocity strachu a viny).
- **Samovražedné sklony**, ktoré spôsobuje fakt, že obeť boli vystavené ponižovaniu, pocitu

hanby, nedostatku sebaúcty a strate kontroly nad životom. Myšlienka, že ich spoločnosť alebo rodina nebude akceptovať, zohráva dôležitú úlohu. Terapia by mala obsahovať prežitie pocitu katarzie, poskytovanie dostatočnej citovej podpory a pozitívnych podnetov, zníženie psychickej bolesti a pod.

Štádiá rekonvalescencie

Je zrejmé, že nie je možné predvídať, ako bude jednotlivec reagovať na konkrétny zločin alebo traumu. Reakciu obeť si však môžeme predstaviť ako proces so 4 štádiami, pričom si však treba uvedomiť, že ide o zjednodušenie a hranica medzi jednotlivými štádiami nie je v skutočnosti presne vymedzená.

- Prvotnou reakciou bývajú pocity strachu, hnevu, viny, keď obeť zvyčajne odmieta akúkoľvek spoluprácu s políciou zo strachu pred možnou odplatou páchateľov.
- Potom nasleduje obdobie dezorientácie a dezorganizácie, keď sa obeť prestáva stotožňovať s dovtedajšími presvedčeniami a vierou.
- Pre obdobie rekonštrukcie a spomínania je charakteristické retrospektívne myslenie a kognitívna reštrukturalizácia, keď sa obeť snaží nájsť a prijať vysvetlenia toho, čo sa stalo.
- Posledné štádium je sociálna reintegrácia obeť, keď musí obnoviť svoje sociálne vzťahy.

3 REFERENČNÝ MECHANIZMUS POMOCI OBETIAM OBCHODOVANIA²⁵

Pomoc obetiam obchodovania by mala zahŕňať celú škálu aktivít a služieb, ktoré vykonávajú viaceré inštitúcie a organizácie. Komplexnosť, odbornosť a efektívnosť poskytovanej pomoci závisí od konkrétnej situácie v jednotlivých krajinách. V nasledujúcej časti zhrnieme základné prvky a princípy „národného referenčného mechanizmu“, ktoré by v ideálnom prípade mali byť obsiahnuté v systémoch pomoci obetiam obchodovania používaných jednotlivými krajinami, či už cieľovými, tranzitnými, alebo v krajinách pôvodu, aby sa zabezpečila ich identifikácia, komplexná ochrana, pomoc a inkľúzia.

3.1 NÁRODNÝ REFERENČNÝ MECHANIZMUS – A KLÚČOVÉ PRVKY

Národný referenčný mechanizmus (NRM) možno definovať ako štruktúru spolupráce, v rámci ktorej si štátne subjekty plnia svoju povinnosť ochraňovať ľudské práva obetí obchodovania, pričom koordinujú toto úsilie v strategických partnerstvách s neziskovým sektorom. Základným cieľom NRM je zabezpečiť dodržiavanie ľudských práv obetí obchodovania s ľuďmi a poskytnúť im prístup k službám pomoci. V jednotlivých krajinách môže byť štruktúra NRM rozdielna, pretože by mala reagovať a byť „šitá na mieru“ charakteristickým prvkom obchodovania ľuďmi v konkrétnej krajine a jej politickému, ekonomickému, sociálnemu a právnemu prostrediu.²⁶ Mala by však byť nastavená tak, aby formalizovala spoluprácu (napr. prostredníctvom dohôd o porozumení/spolupráci) medzi štátnymi a mimovládnyimi subjektmi v oblasti pomoci obetiam obchodovania a definovala úlohy a zodpovednosti každého aktéra. Na čele NRM stojí väčšinou národný koordinátor, ktorý je vysoko postaveným vládnyim predstaviteľom. Odporúčania pre národnú stratégiu a postupy týkajúce sa obetí obchodovania s ľuďmi pod jeho vedením tvorí skupina odborne vyššie postavených zástupcov vládnych inštitúcií a neziskových organizácií. NRM často zahŕňa ad hoc vytvorené pracovné skupiny, ktoré sa zaoberajú špecifickými oblasťami súvisiacimi s obeťami.

Takto „inštitucionalizovaná“ forma spolupráce má byť zameraná na manažovanie jednotlivých prípadov a má pokrývať všetky možné oblasti, vrátane identifikácie, asistencie, ochrany, účasti na právnom konaní a odškodnení, kompenzácie, návratu a sociálnej inkľúzie obeť obchodovania v cieľovej krajine, tranzitnej krajine alebo v krajine pôvodu. Nevyhnutnou podmienkou fungovania takéhoto mechanizmu je schopnosť flexibilne reagovať v boji proti všetkým formám vykorisťovania, reagovať na individuálne okolnosti každého prípadu a potreby obeť. Nemenej dôležitými sú schopnosť adaptovať sa na „nové trendy“ v oblasti obchodovania s ľuďmi, reagovať na rodové záležitosti a neustále aktualizovať a vylepšovať nastavený systém prostredníctvom jeho monitoringu a testovania.

3.2 IDENTIFIKÁCIA OBETÍ OBCHODOVANIA

Správna identifikácia obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi je kľúčová pre správne nastavenie pomoci takejto osobe, a preto má byť nevyhnutnou súčasťou NRM.²⁷ Ide o zložitý a často časovo

- 25 Kapitola je spracovaná najmä podľa príručky National Referral Mechanisms – Joint Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons, A Practical Handbook. OSCE/ODIHR, 2004.
- 26 Vo väčšine krajín existujú napr. okrem národných a regionálnych NRM osobitné rozdielne systémy na pomoc obetiam pochádzajúcim z danej krajiny a pomoc cudzincom, pretože ochrana obeť z cudziny väčšinou závisí od ich ochoty svedčiť proti páchatelom. Takéto systémy ochrany navyše zahŕňajú aj návrat do krajiny pôvodu, a teda na rozdiel od systému ochrany vlastných štátnych príslušníkov prekročenie medzinárodných hraníc.
- 27 Každá identifikácia a pomoc musí byť založená na rešpektovaní etických štandardov. Ich

náročný proces, ktorý si vyžaduje odborné vedenie a podporné štruktúry vytvárajúce bezpečné prostredie pre potenciálnu obeť.

Je dôležité si uvedomiť, že identifikácia obetí obchodovania neznamená, že tieto osoby v procese uvedenia si svojej situácie vnímajú svoje postavenie obeť a dokážu sami seba identifikovať ako obeť tohto trestného činu. Prax ukazuje, že obeť obchodovania síce v niektorých prípadoch kontaktujú políciu alebo ich polícia či nejaká mimovládna organizácia nájde, nepovažujú sa však za obeť a nie sú si ani často vedomé svojich práv poškodených ani právnych dôsledkov tohto pojmu. Považujú sa skôr za migrantky/pracovníčky, ktoré nemali šťastie, pretože sa nesprávne rozhodli alebo dohodli na nevýhodnej zmluve. Uvedomeniu si svojho postavenia obeť bránia aj ďalšie prekážky, ako je napr. strach z dôsledkov svojho nelegálneho postavenia v krajine či strach z hrozieb a násillia, ktoré zažili.²⁸ Na základe uvedených skutočností je preto nevyhnutné identifikáciu obetí obchodovania považovať predovšetkým za inštitucionálny proces, čo v praxi znamená, že je úlohou príslušných inštitúcií a mimovládnych organizácií identifikovať obeť a umožniť im prístup k službám ochrany a pomoci. Obete obchodovania (súčasnú, potenciálne alebo bývalú, cudzích štátnych príslušníkov alebo domácich) nachádzajú rôzne subjekty, ako napr. hraničná a cudzinecká polícia, špecializované policajné jednotky zamerané na boj proti organizovanej trestnej činnosti, prokurátori, sociálni pracovníci, mimovládne organizácie, pracovníci hoteliniek, organizácie na pomoc deťom, poskytovatelia sociálnych služieb, pedagogickí pracovníci a vychovávatelia, pracovníci poradní, psychológovia, zdravotníci, terénni pracovníci, komunitní pracovníci, sudcovia, inšpektoráty práce, pracovníci samospráv a pod. Ide o široké spektrum subjektov, ktoré sa vo väčšej alebo menšej miere môže stretnúť s potenciálnou obeťou obchodovania s ľuďmi a realizovať v závislosti od svojich schopností a vedomostí identifikačný proces alebo postúpiť potenciálnu obeť v rámci referenčného mechanizmu takému subjektu, ktorý túto činnosť vykonáva.

Treba upozorniť na skutočnosť, že identifikácia obetí obchodovania políciou býva často najviac problematická²⁹, a to z viacerých dôvodov:

- „obete obchodovania zastrašujú obchodníci s ľuďmi, aby nekontaktovali políciu,
- obeť obchodovania na základe svojej predchádzajúcej skúsenosti doma alebo svojho nelegálneho postavenia v cieľovej krajine polícii nedôverujú,
- obeť obchodovania často trpia posttraumatickou stresovou poruchou a nevedia hovoriť o tom, čo sa im stalo, a už vôbec nie pred políciou,
- polícii často chýbajú ľudské zdroje a ďalšia podporná infraštruktúra, ako napr. špecializovaní tlmočníci.“³⁰

Na základe uvedených skutočností je preto dôležité pravidelne zvyšovať povedomie o danom fenoméne v čo najširšej možnej miere a odborne školiť rôzne profesijné skupiny, aby sa zabezpečila koordinovaná, včasná a správna identifikácia obetí obchodovania a efektívna intervencia.

sumár uvádza kapitola 7.

28 Spracované podľa Aradau, C. Good Practice in Response to Trafficking in Human Beings – Cooperation between Civil Society and Law Enforcement in Europe. Danish Red Cross, 2005.

29 Napr. podľa výskumu talianskej organizácie „On the Road“ z roku 2002 viac ako 40 % všetkých obetí obchodovania identifikovali prostredníctvom terénnej práce mimovládnych organizácií, miestne úrady alebo prostredníctvom telefonickej tiesňovej linky. Viac ako 22 % prípadov identifikovali klienti alebo iné osoby a iba takmer 14 % prípadov identifikovala polícia.

30 National Referral Mechanisms – Joint Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons, A Practical Handbook. OSCE/ODIHR, 2004, p. 61.

3.3 PROCES IDENTIFIKÁCIE

Povinnosť zabezpečiť identifikáciu obetí obchodovania sa od februára 2008 stála právne záväznou pre všetky krajiny, ktoré ratifikovali Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi (čl. 10 Dohovoru).

V praxi jednotlivé krajiny/inštitúcie/organizácie používajú rôzne techniky a postupy pri identifikácii obetí obchodovania. Aby bola identifikácia obetí efektívna a správna, je potrebné, aby odborníci vykonávajúci identifikáciu mali:

- dostatočné vedomosti o fenoméne obchodovania s ľuďmi, poznali lokálnu a súčasnú situáciu v krajine, platnú legislatívu, štatistické informácie a pod.,
- osobnostné predpoklady a v čo najširšej možnej miere tréningom navčienené zručnosti na vykonávanie tejto činnosti,
- schopnosť analyzovať a zohľadniť v tomto procese všetky dostupné informácie, okolnosti a vedeli rozlišovať trestný čin obchodovania s ľuďmi od iných podobných trestných činov, najčastejšie prevádzachstva. (Rozdiel medzi obchodovaním s ľuďmi a prevádzachstvom uvádza kapitola 1.6).

Vo všeobecnosti (a v ideálnom prípade) možno hovoriť o troch fázach identifikačného procesu:³¹

- 1) Zhodnotenie indikátorov
- 2) Štruktúrovaný rozhovor
- 3) Dôkazné materiály

3.3.1 VYHODNOTENIE INDIKÁTOROV

Vyhodnotenie indikátorov sa uskutočňuje ešte pred plánovaným rozhovorom s potenciálnou obeťou na základe dostupných informácií. Cieľom je vyhodnotiť indikátory vo vzťahu k lokálnemu kontextu, znalostiam o súčasnej situácii v danej krajine, spôsobe práce obchodníkov a pod., aby bolo možné odpovedať na otázku: Sú okolnosti súvisiace s danou osobou v súlade s tým, čo v súčasnosti vieme o obchodovaní s ľuďmi v našej krajine? Ide o indikátory, ako napr.:

Indikátor	Kľúčové prvky
Vek osoby	Napr.: Súlad deklarovaného/predpokladaného veku s tým, čo má v cestovných dokladoch, súlad veku s cieľom zneužívania.
Pohlavie osoby	Napr.: Súlad s cieľom zneužívania.
Štátna príslušnosť/ národnosť	Napr.: Je štátna príslušnosť obeť často frekventovaná v rámci identifikovaných obetí obchodovania s ľuďmi? Patrí daná osoba k deklarovanej štátnej príslušnosti/národnosti a hovorí plynulo príslušným jazykom?

31 Spracované najmä podľa Tréningový manuál vypracovaný v rámci projektu EU/IOM – Establishment of the Network and Joint Training for Operational Law Enforcement Officers, NGOs, and IOs in Fighting Human Trafficking into the EU Member States from the EU Accession Countries and Countries Bordering the EU after Enlargement. EC DG JHA AGIS Programme 2003.

Doklady	Napr.: Sú v súlade reálny predpokladaný vek osoby, jazyk, ktorým hovorí, biografické údaje, ktoré uviedla, s tým, čo je napísané v cestovnom doklade alebo inom identifikačnom dokumente? Má potenciálna obeť nejaký identifikačný dokument alebo ďalšie doplňujúce doklady súvisiace s prácou, agentúrou a pod.?
Posledné miesto, na ktorom sa osoba zdržiavala	Napr.: Ide o miesto, ktoré je známe/relevantné pre možné prípady obchodovania s ľuďmi?
Okolnosti	Napr.: Korešpondujú okolnosti, za ktorých sa uskutočnil kontakt s osobou, s niektorým z aspektov obchodovania s ľuďmi?
Znaky fyzického a psychologického zneužívania	Napr.: Existencia dôkazov fyzického násillia, strachu, traumy, neracionálneho správania, sklony k samovražde a pod.
Subjekt, ktorý osobu sprostredkoval	Napr.: O akú inštitúciu, organizáciu alebo osobu išlo a v akej oblasti pôsobí?

Úlohou odborníka identifikujúceho potenciálnu obeť obchodovania je zhodnotiť pred samým rozhovorom uvedené indikátory a ich súlad so znalosťami, skúsenosťami a súčasnou podobou obchodovania s ľuďmi v danej krajine/regióne. Pri takomto hodnotení je potrebné mať na zreteli dve skutočnosti:

- uvedený zoznam indikátorov nie je vyčerpávajúci a môže sa líšiť a byť doplnený v závislosti od lokálnej situácie,
- každý z indikátorov sa môže interpretovať viacerými spôsobmi, a preto je cieľom zhodnotiť ich kumulatívne (nie individuálne).

3.3.2 ŠTRUKTÚROVANÝ ROZHOVOR

Štruktúrovaný rozhovor je forma rozhovoru s potenciálnou obeťou, ktorého otázky sú zamerané na jednotlivé prvky obchodovania s ľuďmi, teda nábor, transport a vykorisťovanie danej osoby. Pri prvom rozhovore alebo kontakte obeť obchodovania s neznámymi ľuďmi alebo úradmi je dôležité, aby sa jej poskytol pocit bezpečia, pochopenia a kontroly nad vlastnými rozhodnutiami. Počas rozhovoru s obeťou obchodovania sa má preto klásť dôraz na jej bezpečnosť, rešpektovanie jej rozhodnutí, zachovanie diskretnosti a vyhýbanie sa otázkam, ktoré by ju mohli necitlivo konfrontovať s udalosťami z jej života a viesť k opätovnej traumatizácii. Je dôležité si uvedomiť, že obeť obchodovania:

- má právo slobodne sa pohybovať,
- má právo rozhodnúť sa, či bude svedčiť,
- má právo na ochranu súkromia a svojej identity,
- má právo na slobodu a osobnú bezpečnosť.

Pravidlá vedenia rozhovoru s obeťou obchodovania spolu s možnými otázkami a opisom vstupného rozhovoru krok za krokom uvádza kapitola 7.

3.3.3 DÔKAZNÉ MATERIÁLY

Dôkazné materiály sú ďalšie podporné dokumenty, ktoré môžu slúžiť na správne vyhodnotenie indikátorov alebo údajov z rozhovoru a pomôcť tak k objasneniu prípadu. Môže ísť napr. o takéto dokumenty: policajné alebo imigračné záznamy, cestovné lístky/doklady, kópie falošných pracovných zmlúv, listy písané samými obeťami, pracovné inzeráty a pod. Tieto dokumenty môže poskytnúť sama potenciálna obeť obchodovania, môžu sa nájsť na mieste, kde sa zdržiavala, alebo môžu pochádzať z iných zdrojov.

Osoba vedúca rozhovor musí na jeho konci zhodnotiť všetky dostupné informácie vo vzťahu ku všetkým trom fázam identifikačného procesu a pokiaľ to je možné, rozhodnúť, či je daná osoba obeťou obchodovania s ľuďmi alebo napr. prevádzanou osobou, ekonomickým migrantom s nelegálnym postavením a pod. V prípade určitých pochybností alebo nezrovnalostí je však nevyhnutné postupovať tak, akoby išlo o obeť obchodovania s ľuďmi a poskytnúť jej potrebnú asistenciu a ochranu.

3.4 OCHRANA A POMOC OBETIAM OBCHODOVANIA

Obnovenie sebaúcty a vyliečenie obetí je podmienené rešpektom a pomocou, ktorú im poskytujú ľudia, s ktorými prichádzajú do kontaktu (polícia, prokurátor, advokát, sudcovia, zdravotnícky personál atď.). Na zabezpečenie kvalitnej pomoci obetiam by mali byť vytvorené manuály poskytovania pomoci v každej z relevantných oblastí, napr. vyrovnávanie sa s traumou, participácie na trestnom procese či získania odškodnenia. Okrem toho je dôležité, aby odborný personál, dobrovoľníci a ostatní, ktorí prichádzajú do kontaktu s obeťami, brali na zreteľ osobitú potrebu obeť. Je totiž veľmi dôležité zabrániť **sekundárnej viktimizácii** vyplývajúcej z trestnoprávneho systému a pod., keď sa nerešpektuje pozícia obeť trestného činu, dôsledkom čoho je popretie ľudských práv obeť. Sekundárna viktimizácia môže byť zapríčinená nevhodným správaním polície alebo iných osôb zainteresovaných v trestnoprávnom procese, napr. pri rozhodnutí, či bude, alebo nebude páchateľ trestne stíhaný, pri samom súdnom procese alebo pri odsúdení páchateľa. Bežnejšie sa však vyskytuje preto, že pri vedení trestnosúdnych procesov sa nezohľadňuje pozícia obeť. Je treba uvedomiť si aj to, že po prežití extrémne traumatických situácií sa môžu obeť rozhodnúť zotrvať v tzv. „konšpiratívnom mlčaní“, keď nechcú zdieľať svoje skúsenosti. Prehovorí len vtedy, keď sa ich opýtajú osoby vnímané ako dôveryhodné, ktoré sú pre obeť potenciálnym zdrojom podpory.

Nevyhnutným predpokladom úspešnej identifikácie a pomoci obeť obchodovania s ľuďmi³² je od začiatku celého procesu zabezpečenie ich ochrany, bezpečnosti a služieb, ideálne prostredníctvom podporných a ochranných programov vytvorených v rámci národného referenčného mechanizmu. Na implementáciu takýchto programov sú potrebné formálne uzatvorené dohody medzi štátnymi a neziskovými subjektmi o poskytovaní pomoci, ktoré jasne definujú úlohy každej zo strán. Tieto programy pomoci by mali zahŕňať:³³

- finančnú pomoc,
- chránené bývanie,
- špecializované služby pomoci.

Rozsah poskytovaných služieb sa v rámci programov pomoci môže v jednotlivých krajinách líšiť najmä v závislosti od finančných možností a špecifik určitej krajiny, ale charakter a ciele pomoci platia rovnako v cieľovej krajine alebo tranzitnej krajine alebo v krajine pôvodu. Legislatíva jednotlivých krajín a následne národné referenčné mechanizmy by nemali zabúdať ani na ďalšie špecifické

32 Do tejto kategórie zahŕňame aj potenciálne obeť obchodovania s ľuďmi, ktoré už sú v procese alebo začali proces identifikácie, a preto je nevyhnutné pristupovať k nim a poskytovať im pomoc tak, akoby boli obeťami obchodovania.

33 Spracované podľa National Referral Mechanisms – Joint Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons, A Practical Handbook, Chapter Support and Protection Services.

právne opatrenia, ktoré majú pozitívny efekt na stabilizáciu, spoluprácu a sociálnu inklúziu obetí obchodovania. Ide najmä o:

- nárok na odškodnenie/konfiškáciu ziskov alebo majetku z trestnej činnosti,
- povolenie na pobyt pre obeť obchodovania v cieľových krajinách,
- ochranu osobných údajov,
- ochranu a podporu svedkov.³⁴

3.4.1 FINANČNÁ POMOC

Finančná podpora obetiam obchodovania by mala byť systematická, flexibilná a udržateľná. Vo všeobecnosti možno predpokladať, že obeť obchodovania potrebujú finančné prostriedky najmä na ubytovanie, stravu, oblečenie, zdravotnú (aj urgentnú) pomoc, psychologickú a právnu pomoc, jazykový/rekvalifikačný kurz a pod. Môžu sa však vyskytnúť aj iné nepredvídateľné, nevyhnutné výdavky, na čo treba myslieť pri príprave rozpočtov. Prostriedky sa môžu obeť obchodovania poskytovať priamo, napr. mesačne prostredníctvom sociálnej pomoci štátu alebo nepriamo prostredníctvom organizácií zabezpečujúcich ochranu a pomoc obetiam obchodovania (tento model sa používa najčastejšie). Napriek tomu, že tieto prostriedky pokrývajú nevyhnutné potreby obeť obchodovania, je užitočné vyčleniť pre ňu aj určitú časť pre jej vlastné použitie, pretože vďaka tomu môže znovu získať kontrolu nad každodennými rozhodnutiami a učiť sa manažovať svoje financie.

3.4.2 CHRÁNENÉ BÝVANIE

Chránené bývanie by malo byť nevyhnutnou súčasťou komplexného systému pomoci obetiam obchodovania a prístup k nemu by nemal podmieňovať súhlas obeť svedčiť v súdnom procese alebo vrátiť sa domov. Poskytuje obeť obchodovania pocit bezpečia, čas na spamätanie sa, premyslenie ďalších krokov či prijatie pomoci. Obetami obchodovania môžu byť ženy, muži aj deti, a preto aj potreby každej osoby môžu byť rôzne. Chránené bývania by mali zohľadňovať tieto odlišnosti.

V súčasnosti poskytujú mimovládne organizácie vo svete rôzne typy ubytovania: krízové ubytovanie, ubytovanie počas reintegrácie či samostatný byt. Ak ide o samostatné budovy, zväčša pozostávajú z miestností na spanie, hygienického zariadenia, kancelárie, kuchyne, lekárskej vyšetrovne a pod. Podľa charakteru zločinu spáchaného na obeť, ktoré sa nachádzajú v konkrétnom ubytovacom zariadení, zabezpečujú tieto zariadenia domáce bezpečnostné služby alebo sú pod policajným dohľadom. Na základe typu zabezpečenia a ochrany sa rozlišujú uzavreté a otvorené zariadenia. Ak hrozí ďalšie nebezpečenstvo zo strany páchatel'ov, obeť sa umiestnia v uzavretých zariadeniach, čo znamená, že počas pobytu nemôžu bez sprievodu opustiť areál. Takéto zariadenia často stráži polícia. V otvorených ubytovacích zariadeniach môžu obyvatelia opustiť areál aj bez sprievodu. Menšie ubytovacie jednotky sú tzv. „chránené byty“ s tajnými adresami, aby sa zabezpečila bezpečnosť obeť obchodovania.

3.4.3 ŠPECIALIZOVANÉ SLUŽBY

Špecializované služby pre obeť obchodovania poskytujú vo väčšine prípadov neziskové organizácie, ktoré môžu, ale nemusia byť identické s organizáciou poskytujúcou chránené bývanie. V takom prípade je nevyhnutná koordinovaná spolupráca jednotlivých subjektov. Platí aj to, že nie všetky obeť obchodovania sú ubytované v chránených bývaniach, a preto musia existovať služby aj pre ne. Organizácie poskytujúce pomoc môžu byť „známe“ alebo z bezpečnostných dôvodov môžu mať utajenú adresu. Obeť obchodovania by mali mať prístup najmä k týmto špecializovaným službám:

34 Bližšie pozri National Referral Mechanisms – Joint Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons, A Practical Handbook. OSCE/ODIHR, 2004, kapitola 5.

Psychologické a sociálne poradenstvo

Psychologické a sociálne poradenstvo je dôležitá súčasť procesu stabilizácie, reintegrácie a pomoci. Sociálni pracovníci a psychológovia zvyčajne uskutočňujú stretnutia/sedenia, na základe ktorých vytvoria individuálny plán pomoci pre každého klienta. V niektorých centrách je táto služba integrovaná, iné majú dohodu s rôznymi organizáciami, ktoré oslovujú podľa potrieb konkrétnych obetí. Poradenstvo sa poskytuje až potom, keď sa obeť aklimatizovali v novom prostredí a dostali sa zo začiatkovej traumy prežitých udalostí.

Sociálne poradenstvo zahŕňa najmä krízovú intervenciu, sprievod pri vybavovaní dokladov v úradoch, asistenciu pri vybavení povolenia na pobyt a pod. Psychologická pomoc sa zameriava na poskytnutie poradenstva a psychoterapie v prípade rôznych porúch, ktoré sa môžu rozvinúť v dôsledku posttraumatickej stresovej poruchy (napr. depresia, schizofrénia).

Zdravotné poradenstvo a lekárska starostlivosť

Väčšina centier/ubytovní poskytuje lekársku pomoc, prípadne má dohodu o spolupráci s externými spolupracovníkmi, ktorí zabezpečujú pomoc podľa potreby. Najbežnejšie vyšetrenia sa zvyčajne vykonávajú v určených miestnostiach zariadenia, pričom lekári alebo sestry sú k dispozícii vo vymedzených hodinách. V akútnom štádiu sa lekárska starostlivosť zameriava najmä na gynekologické vyšetrenie a obeť sa väčšinou testujú na prítomnosť protilátky voči sexuálne prenosným chorobám. Podľa dostupných informácií býva test vo veľkom počte prípadov pozitívny a nasleduje vhodná liečba. Často sa vyžadujú aj testy na HIV. V niektorých ubytovacích zariadeniach sú lekárske vyšetrenia povinné, no existujú aj také, kde vyšetrenie iba ponúkajú. Aj keď vyšetrenie v týchto zariadeniach nie je povinné, väčšina obetí obchodovania využije možnosť nechať sa vyšetriť.

Právne poradenstvo

V rámci prvej právnej pomoci sa zvyčajne poskytujú informácie o základných právach obetí vrátane práva na bezplatné právne poradenstvo, zastupovanie a prekladateľské služby počas konaní. Pre obeť sú takéto informácie veľmi dôležité, pretože svoju pozíciu zvyčajne nevnímajú negatívne, očakávajú, že z právneho hľadiska nemajú možnosť získať pomoc a navyše nerozumejú právnemu systému krajiny, v ktorej sa nachádzajú. Úlohou právnych poradcov, ktorí by sa mali vyznať v legislatíve týkajúcej sa obetí obchodovania s ľuďmi, je nájsť najlepšie možnosti, ako ich integrovať/reintegrovať do cieľovej alebo rodnej krajiny. Jednou zo služieb je napr. pomoc pri získaní potrebných dokladov, či už cestovných, alebo povolení na pobyt v cieľovej krajine. Pri súdnom procese sa obetiam/svedkom poskytujú právnicki a sprievod na súd. Ďalej by obeť obchodovania s ľuďmi mala byť oboznámená:

- so svojim postavením v trestnom konaní, právach a povinnostiach,
- s výsledkami žaloby a súdnym rozsudkom,
- s možnosťami ochrany pre ňu samotnú a ak je to potrebné aj pre členov rodiny,
- s možnosťou získať odškodnenie,
- s prepustením osoby, ktorá je stíhaná alebo odsúdená za trestný čin, ak by jej tým vzniklo nebezpečenstvo.³⁵

Vzdelávanie, rekvalifikácia a prístup na pracovný trh

Mnohé obeť obchodovania s ľuďmi majú veľmi nízke alebo nijaké vzdelanie. Aby klientom pomohli v reintegračnom procese, snažia sa im organizácie poskytnúť možnosť ďalšieho vzdelávania. Zariadenia majú dohody s miestnymi úradmi práce či centrami, ktoré poskytujú vzdelávacie a rekvalifikačné kurzy, o prijatí obetí do týchto programov. Poskytujú sa rôzne typy vzdelávania a rekvalifikácie: od kurzov varenia, kaderníctva, počítačových a jazykových kurzov (domáceho alebo cudzieho jazyka) až po vyššie vzdelanie na spoluprácu so spoločnosťami a pracovnými agentúrami, ktoré sprostredkujú prácu a následne, ak to dovoľuje právne postavenie obeť, vstup a udržanie sa na pracovnom trhu a jej postupnú integráciu.

35 Rusnáková, E. Trestné činy obchodovania s ľuďmi a deťmi. Diplomová práca, Katedra trestného práva PF UK Bratislava, 2006, s. 55.

3.5 NÁVRAT A REINTEGRÁCIA V KRAJINE PÔVODU

S výnimkou tých, ktoré nechcú zostať v cieľovej krajine, sa návrat obetí obchodovania s ľuďmi uskutočňuje vo väčšine prípadov preto, lebo sa im v cieľovej krajine skončila tzv. lehota na premyslenie alebo sa skončilo súdne konanie v ich prípade. Iba niektoré krajiny umožňujú udeliť dlhodobé povolenie na pobyt³⁶, v rámci ktorého sa obeť obchodovania môžu usadiť v cieľovej krajine. Vzhľadom na túto skutočnosť je nevyhnutné správne nastaviť postup návratu a následnej sociálnej inklúzie obeť obchodovania v cieľovej krajine. IOM realizuje v mnohých krajinách na svete špecializované programy návratov pre zraniteľné skupiny, ktoré majú presne stanovené pravidlá, aby bola zabezpečená ochrana a najlepší záujem obeť.

Psychické reakcie na príchod domov môžu byť rôzne a vo veľkej miere závisia od toho, aká bola situácia obeť obchodovania predtým, než sa dostala do danej situácie, od vplyvu traumatických udalostí, ktoré práve prežila, ako aj miery jej súčasných obáv a neistoty z budúcnosti. Poskytovatelia zdravotnej starostlivosti musia rozoznať a pochopiť fyzické a psychické následky obchodovania, aby mohli obeť poskytnúť vhodnú podporu a stimulovať mechanizmy zvládania. Akékoľvek odsudzujúce reakcie môžu totiž vyvolať silné pocity izolácie, bezcennosti alebo vlastnej nemorálnosti. Stigmatizácia sociálnym prostredím znemožňuje reintegráciu a býva hlavnou príčinou opakovaného obchodovania. Obeť obchodovania často odmieta rodina alebo komunita za to, že pracovali ako prostitútky, nevrátili sa so sľúbeným príjmom alebo zanechali nezaplatené dlhy. Podmienky, ktorým obeť čelia v domácom prostredí, pocity hanby, viny a kritika za pasivitu počas danej situácie (namiesto chápania tohto stavu ako dôsledku zneužívania), považujú mnohé obeť za také zlé, že pokus nájsť si opakovane prácu v zahraničí sa im zdá lepšou alternatívou.

Služby pomoci (bližšie špecifikované v predchádzajúcej časti) poskytované obeť obchodovania a vedúce k jej sociálnej inklúzii by mali vychádzať z konkrétnych potrieb zadaných pred návratom a po návrate do krajiny pôvodu, ktoré sa môžu, ak je to v záujme obeť, podľa aktuálneho vývoja situácie dopĺňať. Z toho dôvodu je nevyhnutná včasná koordinácia návratu a sociálnej inklúzie obeť obchodovania medzi pomáhajúcimi organizáciami v krajine pôvodu a cieľovej krajine.

36 Európska únia prijala v roku 2004 Smernicu 2004/81/ES o povoleniach na trvalý pobyt vydávaných štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťmi obchodovania s ľuďmi alebo ktorým sa poskytla pomoc pri nedovolenej imigrácii a ktorí spolupracujú s príslušnými orgánmi. Smernica 2004/81/ES určuje podmienky udeľovania povolení na trvalý pobyt pre obeť obchodovania s ľuďmi. Na jednej strane je cieľom zabezpečiť spoluprácu obeť obchodovania v trestnom procese a na druhej strane poskytnúť obeť asistenciu a možnosť dlhodobého pobytu. Obeť obchodovania sa umožňuje prekonať negatívne skúsenosti a neformálne sa rozhodnúť, či bude pomáhať v trestnom konaní prostredníctvom tzv. doby na premyslenie. Po skončení lehoty na premyslenie by mala obeť obchodovania mať nárok na dočasné povolenie na pobyt na obdobie najmenej 6 mesiacov. V súčasnosti je v členských krajinách situácia týkajúca sa aplikácie smernice rôznorodá. Experti v oblasti obchodovania s ľuďmi odporúčajú, aby po skončení dočasného povolenia na pobyt mohla obeť obchodovania žiadať o udelenie dlhodobého alebo trvalého pobytu, a to na základe týchto dôvodov:

úspešného ukončenia programu sociálnej pomoci, zamestnania, humanitárnych dôvodov, napr. rizika odplaty hroziaceho obeť v krajine pôvodu, prítomnosť detí, práv požiadať a získať azyl. (Rusnáková, E. Trestné činy obchodovania s ľuďmi a deťmi. Diplomová práca, Katedra trestného práva PF UK Bratislava, 2006, s. 58-59.)

4 OBCHODOVANIE S DEŤMI

Obchodovanie s deťmi predstavuje obzvlášť závažnú formu obchodovania s ľuďmi, ktorá v poslednom období narastá. Keďže sú jeho obeťmi deti, tento trestný čin sa odlišne trestne postihuje a aj ochranné systémy, ktoré sa vzťahujú na maloletých, sú iné než tie, ktoré sa vzťahujú na dospelých. Detské obeť obchodovania často pochádzajú z prostredia, v ktorom ich zanedbávali alebo rôznym spôsobom zneužívali. Tieto faktory ovplyvňujú ich duševný vývoj a majú dlhodobý vplyv na ich seba dôveru, seba úctu a schopnosť budovať naplňajúce a bezpečné vzťahy. Empirické skúsenosti organizácií, ktoré poskytujú pomoc obetiam obchodovania, ukazujú, že významný počet detských obetí pochádza z nestabilného domáceho prostredia, z rodín s jedným rodičom, detských domovov, utečeneckých centier alebo z ulice, kde sa ocitli po úteku z domu. V niektorých prípadoch s deťmi obchodujú dokonca najbližší členovia rodiny. Počas obchodovania sú deti neustále vystavené zničujúcemu fyzickému a psychickému prostrediu, ktoré je rizikové pre ich budúci vývoj. Neustále ich zastráňujú, žijú v nebezpečenstve, čelia chronickému zneužívaniu, stresu a častému sexuálnemu násiliu. Poznanie situácie, ktorú deti prežili vo svojich domovoch, je nevyhnutné pre správne určenie a plánovanie potrieb v rámci pomoci, integrácie a reintegrácie.

V nasledujúcich častiach kapitoly uvádzame prehľad charakteristických črt tohto fenoménu a jeho špecifickostí vzhľadom na to, že ide o maloleté obeť obchodovania.

4.1 OBCHODOVANIE S DEŤMI PODĽA PALERMSKÉHO PROTOKOLU

O obchodovaní s deťmi hovorí článok 3, písm. c) Palermského protokolu a uvádza, že:

„Verbovanie, preprava, odovzdanie, prechovávanie alebo prijímanie detí s cieľom ich vykorisťovania je považované za obchodovanie s ľuďmi aj keď nie sú použité žiadne prostriedky uvedené v odseku (a) tohto článku“ – teda hrozba alebo násilie alebo iná forma nátlaku, únosu, podvodu, klamstva, zneužívania moci alebo pozície zraniteľnosti, dávania či prijímania platieb alebo iných pôžitkov na dosiahnutie súhlasu osoby, ktorá má moc nad inou osobou, s cieľom vykorisťovania. Za „dieťa“ sa podľa Protokolu považuje akákoľvek osoba mladšia ako osemnásť rokov. V prípadoch obchodovania s deťmi platí, že aj keď dieťa súhlasí s obchodovaním či vykorisťovaním, takýto súhlas sa považuje za právne irelevantný.

Účely obchodovania s deťmi uvedené v Palermskom protokole zahŕňajú:

- prostitúciu a iné formy sexuálneho zneužívania,
- nútené práce alebo služby,
- otroctvo alebo zaobchádzanie podobné otroctvu,
- nevoľníctvo,
- odoberanie orgánov.

Najrozšírenejšou formou obchodovania s deťmi je prostitúcia. Iné formy sexuálneho zneužívania sú komerčná produkcia detskej pornografie, nútené uzatváranie manželstva alebo nútené sexuálne praktiky. Medzi spôsoby fyzického zneužívania, nútené práce alebo otroctvu podobné zaobchádzanie patria:

- nezákonná činnosť a menšie priestupky (pretože deti nemajú trestnoprávnú zodpovednosť): žobranie na ulici a pouličný predaj, vreckové krádeže, prevádzáčstvo,
- fyzické zneužívanie: nútená pomoc pri práci v kuchyni, čašnícke služby, práce na plantážach a v poľnohospodárstve, práce v baniach; práce v rybárstve; práce s vysokým pracovným

- nasadením,
- šport (napr. jazdenie na ťavách),
- najímanie detských vojakov,
- nelegálne adopcie.

Pomáhajúce organizácie v ostatnom období zaznamenali nový trend obchodovania s deťmi, ktoré sa stávajú obeťami spolu so svojimi rodičmi alebo matkami, často zneužívanými na žobranie na ulici. Môže to byť stratégia na odvrátenie pozornosti príslušných orgánov v krajine, snaha o jednoduchšie získanie azylu alebo jednoducho metóda na získanie väčšej kontroly nad obeťami.

4.2 MEDZINÁRODNÁ PRÁVNA ÚPRAVA TRESTNÉHO ČINU OBCHODOVANIA S DEŤMI

Okrem Palermského protokolu sa na obchodovanie s deťmi vzťahujú aj ďalšie medzinárodnoprávne dokumenty:

Dohovor o právach dieťaťa

Na základe uvedeného Dohovoru sa v priebehu obchodovania porušujú tieto práva dieťaťa:

- právo dieťaťa na život (čl. 6.1),
- právo dieťaťa na zdravý vývoj (čl. 6.2),
- právo dieťaťa na zachovanie jeho totožnosti (čl. 8),
- právo dieťaťa na ochranu a starostlivosť, ktorá je nevyhnutná pre jeho blaho, pričom sa berú na vedomie práva a povinnosti jeho rodičov, zákonných zástupcov alebo iných jednotlivcov právne za neho zodpovedných a robia sa pre to všetky potrebné zákonodarné a správne opatrenia (čl. 3),
- právo dieťaťa na podporu telesného a duševného zotavenia a sociálnej reintegrácie dieťaťa, ktoré je obeťou akejkoľvek formy zanedbania, využívania s cieľom finančného obohacovania alebo zneužívania, mučenia alebo inej formy krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania, trestania alebo ozbrojeného konfliktu. (čl. 39),
- právo dieťaťa na ochranu pred diskrimináciou a trestaním (čl. 2.2); pred fyzickým a duševným násilím (čl. 19.1); pred ekonomickým vykorisťovaním (čl. 32); pred sexuálnym vykorisťovaním (čl. 34), ako aj právo dieťaťa na informácie (čl. 13).

Ochrana detí pred obchodovaním je obsiahnutá priamo v článku 35 Dohovoru o právach dieťaťa: „Štáty, ktoré sú jeho zmluvnými stranami, prijímajú všetky potrebné vnútroštátne, dvojstranné a mnohostranné opatrenia na prevenciu únosov detí, predávanie detí a obchodovanie s nimi s akýmkoľvek cieľom v akejkoľvek podobe.“

Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii

Predaj detí je definovaný v čl. 2 uvedeného Protokolu ako „akýkoľvek skutok alebo transakcia, pri ktorých osoba alebo skupina osôb odovzdá dieťa inej osobe za odmenu alebo akúkoľvek inú protihodnotu“. Predaj detí je trestný čin spáchaný v danej krajine alebo na medzinárodnej úrovni, individuálne alebo organizovaným spôsobom. Súhlas dieťaťa je irelevantný, ak je konečným cieľom vykorisťovanie dieťaťa.

Predajom detí sa rozumie podľa čl. 3 Opčného protokolu:

- ponúkanie, dodávanie alebo prijatie dieťaťa akýmkoľvek spôsobom s cieľom sexuálneho zneužívania;
- dodanie orgánov dieťaťa za odplatu; zamestnanie dieťaťa na nútené práce,
- nečestné získanie súhlasu s osvojením dieťaťa v úlohe sprostredkovateľa v rozpore splatnými

medzinárodnými právnymi nástrojmi osvojenia,

- ponúkание, získavanie, sprostredkovanie alebo poskytovanie dieťaťa na detskú prostitúciu,
- výroba, distribúcia, rozširovanie, dovoz, vývoz, ponúkание, predaj alebo držba detskej pornografie.

Čl. 8 Opčného protokolu upravuje opatrenia na ochranu práv a záujmov detských obetí v priebehu trestného konania, napr. informovanie detskej obeť o jej právach v konaní, zohľadnenie jej názorov, potrieb a obáv, poskytnutie podporných služieb a pod.

Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o zákaze a o okamžitých opatreniach na odstránenie najhorších foriem detskej práce

Na základe tohto Dohovoru sa za dieťa považuje osoba, ktorá nedovršila vek 18 rokov. Za „najhoršie formy práce“ sa pokladajú:

- všetky formy otroctva alebo podobné praktiky, ako napr. predaj a obchodovanie s deťmi, nútená alebo povinná práca a pod.,
- využívanie, získanie alebo ponúkание dieťaťa na prostitúciu, na výrobu pornografie alebo na pornografické predstavenie,
- využívanie, získavanie a ponúkание dieťaťa na nezákonnú činnosť, ako je výroba a obchodovanie s omamnými a psychotropnými látkami,
- prácu, ktorá by svojím charakterom alebo okolnosťami, za ktorých sa vykonáva, mohla ohroziť zdravie a morálku dieťaťa.

4.3 KTO SÚ OBETE OBCHODOVANIA S DEŤMI?

Deti sa do situácie obeť obchodovania dostávajú ľahšie. Okrem rôznych „push“ faktorov, ktoré sme už uviedli, je dôvodom ich nedostatok skúseností a dôvera voči dospelým – predovšetkým príbuzným a ľuďom v pozíciách autority

Profily obeť obchodovania s deťmi často zahŕňajú rodiny trpiace zmenou ekonomickej situácie, sociálnou ujmom, konfliktami, chudobou, nefunkčné rodiny s nízkou úrovňou vzdelania, migrujúce rodiny s nedostatkom príležitostí a túžbou po lepšom živote. Ďalšou rizikovou skupinou sú etnické menšiny, ktoré sú zraniteľnejšie voči obchodovaniu v dôsledku častejšej spoločenskej diskriminácie a marginalizácie, znemožňujúcej prístup ku vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti a zamestnaniu. Medzi riziká, ktoré môžu tiež prispievať k väčšej zraniteľnosti dieťaťa, patria aj kultúrne faktory, ako sú akceptovanie práce detí, nízky vek vstupu do manželstva a kočovný spôsob života. Vysoko ohrozenú skupinu tvoria deti umiestnené v zariadeniach sociálnej starostlivosti, detských domovoch a deti z ulice. Mnohé z detí, ktoré sa stali obeťmi obchodovania, sú zaradené do kategórie maloletých bez sprievodu. Podľa Úradu vysokého komisára pre utečencov (UNHCR) sa maloletými bez sprievodu rozumejú deti, ktoré nedovršili vek 18 rokov, nachádzajú sa mimo územia svojej vlasti, sú odlúčené od oboch rodičov a nestará sa o ne osoba, ktorá je za ich výchovu podľa práva alebo tradícií zodpovedná (ďalej aj maloletí bez sprievodu).

Detské obeť obchodovania môžeme rozdeliť do troch podskupín podľa veku:

- Hlavnú skupinu obeť tvoria dievčatá v období dospievania, dospievajúci chlapci vo veku 16 – 17 rokov. Títo adolescenti sa často cítia dostatočne zrelí na to, aby sa rozhodli odísť z domu. Vo väčšine prípadov sú obeťmi obchodovania najmä dievčatá s cieľom sexuálneho zneužívania a inej nútenej práce.
- Druhú skupinu tvoria deti v predpubertálnom veku, viac zneužívané na nútenú prácu ako sexuálne vykorisťovanie.
- Tretiu skupinu tvoria malé deti, najmä novorodenci s cieľom adopcie.

Deti sa najčastejšie stávajú obeťmi obchodovania prostredníctvom ľudí, ktorých poznajú. Osoby,

ktoré s deťmi obchodujú, môžu byť ich príbuzní, kamaráti aj známi. V niektorých prípadoch sa z detských obetí obchodovania stávajú obchodníci, ktorí sa vracajú späť do svojho domova, aby zlákali ďalšie obeť za vidinou lepšieho života a hmotného zabezpečenia. V prípadoch týkajúcich sa obchodovania s deťmi môžu byť do mechanizmu obchodovania zainteresovaní aj členovia rodiny, ako napr. strýkovia, bratia, dokonca aj matky. Títo často nepovažujú svoj čin za obchodovanie s deťmi, ale skôr za stratégiu prežitia rodiny alebo ochranu pre svoje dieťa (t. j. pošlú dieťa tam, kde mu sľubujú lepšiu budúcnosť).³⁷

4.4 IDENTIFIKÁCIA DEŤÍ AKO OBETÍ OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Pretože deti sa len zriedkavo vedia identifikovať ako obeť obchodovania, je dôležité, aby pracovníci organizácií, ktorí sa vo svojej práci môžu s takýmto dieťaťom stretnúť, mali všetky potrebné informácie o problematike obchodovania s deťmi. Ak existuje akékoľvek podozrenie, že dieťa je obeťou obchodovania, zainteresované organizácie by mali odporučiť ďalšie vyšetrenie dieťaťa kvalifikovaným odborníkom. Je vhodné, aby takéto organizácie a inštitúcie mali nadviazanú spoluprácu s lekárom, psychológom alebo iným profesionálom, ktorý má relevantnú skúsenosť v starostlivosti o deti, pretože je dôležité, aby k deťom pristupovali spôsobom, ktorý berie do úvahy ich vek, vývoj, kultúru, jazyk, a tiež charakter skúsenosti, ktorou prešli.

Tieto varovné ukazovatele môžu indikovať potrebu ďalšieho vyšetrenia dieťaťa:

- dôkaz o zneužívaní (fyzickom, psychickom alebo sexuálnom),
- spoločné bývanie na mieste pracoviska so zamestnávateľom; bývanie s mnohými inými ľuďmi v spoločných preplnených priestoroch,
- zamestnávateľ uchováva ich preukaz totožnosti alebo cestovné doklady,
- zvýšený pocit nebezpečenstva (o seba alebo svoju rodinu),
- príliš dlhý pracovný čas,
- malý alebo nijaký plat,
- nezvyčajná nedôvera v zákony krajiny,
- nemožnosť porozprávať sa s dieťaťom osamote,
- dieťa vynecháva školskú dochádzku alebo vôbec nechodí do školy,
- prostitúcia alebo nútenie do sexuálneho aktu.

Je dôležité uvedomiť si, že pri identifikácii obetí obchodovania s deťmi nezáleží na tom, akým spôsobom sa deti do cieľovej krajiny dostali, či prišli študovať alebo pracovať. Ak dieťa oklamali alebo prinútili nedobrovoľne pracovať alebo ak ho niekde držia proti jeho vôli pre dlh alebo nútenú činnosť, je toto dieťa obeťou obchodovania s deťmi.

4.5 POMOC OBETIAM OBCHODOVANIA S DEŤMI – PRÁCE S DEŤMI³⁷

Detstvo a dospelie sú kritické obdobia psychosociálneho vývoja, v ktorých si jedinec rozvíja svoje chápanie sveta a samého seba v závislosti od svojho prostredia a od ostatných. V rámci programov zameraných na pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi sa musí poskytnúť pomoc každej maloletej obeť, bez ohľadu na jej status, ak vyjadrí želanie alebo súhlasí s odporúčením svojho zákonného zástupcu využiť akúkoľvek formu reintegračnej pomoci. Je dôležité aspoň sa pokúsiť o získanie súhlasu dieťaťa s rozhodnutím, ktoré sa ho týka. Všetky programy a aktivity by sa mali zameriavať na rozvoj predpokladov pre aktívne a plnohodnotné zapojenie sa dieťaťa a dospelujúcej osoby do

³⁷ Resource book for Law Enforcement Officers on Good Practises in Combating Child Trafficking. IOM, 2005.

spoločenského života. Smernice UNICEF-u upravujúce ochranu práv detí ako obetí obchodovania zdôrazňujú potrebu, aby sa všetky aktivity zamerané na pomoc deťmi obetiam obchodovania s ľuďmi vykonávali v súlade s princípmi ochrany základných ľudských práv a slobôd zakotvenými v Dohovore Organizácie Spojených národov o právach dieťaťa.

Pri práci s deťmi obetami obchodovania je potrebné prihliadať na rôzne potreby dieťaťa. Zabezpečenie pomoci a starostlivosti o dieťa, ktoré sa stalo obeťou obchodovania, je zložitá a citlivá záležitosť. Je veľmi dôležité, aby sa pri akýchkoľvek intervenciách týkajúcich sa neploletých osôb zohľadňoval „najlepší záujem“ dieťaťa. Ak je to možné, na základe informovaného súhlasu dieťaťa by sa mal v krajine pôvodu identifikovať jeho rodič alebo určený zákonný zástupca. V prípade, že je z obchodovania s dieťaťom podozrivý priamo člen rodiny, je nevyhnutné vykonať detailný rozbor rodinnej situácie. Osoby zabezpečujúce pomoc by mali citlivo preveriť, či dieťa mohlo zneužiť rodinný príslušník alebo ktokoľvek mimo rodiny, ako sa dostalo do kontaktu s obchodníkom s ľuďmi, a to ešte skôr, než sú o prípade informovaní členovia jeho rodiny. Informácie a poradenstvo sa musia poskytovať dieťaťu aj rodičovi/zákonnému zástupcovi počas celého procesu návratu a reintegrácie.

Dieťa by sa nemalo prehliadať ani v prípadoch, keď ho zastupuje zákonný zástupca. Je dôležité zabezpečiť, aby bolo dieťa pravidelne informované, aktívne sa zúčastňovalo na rozhovoroch, aby sa vypočuli jeho želania a názory (zodpovedajúce jeho veku a duševnej vyspelosti) a aby sa rešpektovali všetky jeho práva.

Starostlivosť o deti, ktoré sa stali obeťmi obchodovania, si vyžaduje:

1. Rozvíjať prístup, ktorý demonštruje rešpekt a presadzuje jeho aktívnu účasť. Spoluúčasť je základný princíp efektívnej práce s mladými ľuďmi. Je základným právom každého dieťaťa plne sa zúčastňovať na všetkých stránkach života. Podľa čl. 12 Dohovoru OSN o právach dieťaťa deťom sa musí priznať právo slobodne vyjadriť svoje názory vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ich týkajú, pričom „ich názorom sa má pripisovať primeraný význam prislúchajúci ich veku a zrelosti.“
2. Pochopenie rôznorodých mechanizmov narušenia osobnosti spôsobených obchodovaním s ľuďmi.
3. Použitie postupov zameraných na zmiernenie následkov traumatických zážitkov z minulosti a podporovanie zdravých foriem rozvoja.
4. Prípravu programov primeraných veku každej skupiny (deti, dospievajúci, mládež).

Vytvorenie prostredia vhodného pre deti

Pre vytvorenie ideálneho prostredia je nevyhnutné zabezpečiť predovšetkým potreby týkajúce sa zdravého vývoja dieťaťa, t. j. zdravej výživy, vzdelávania, fyzického a duševného rozvoja. Každá organizácia poskytujúca pomoc deťom by mala vytvoriť špeciálny priestor pre hry, hračky a vzdelávacie materiály. Deti musia mať ďalej adekvátne zariadenia na cvičenie a vykonávanie fyzických aktivít. Nemali by sa nútiť sedieť medzi dospelými alebo zúčastňovať sa na aktivitách vykonávaných dospelými. Na druhej strane je dôležité zhodnotiť vzťahy, ktoré si dieťa vybuodovalo s ostatnými klientmi programu, a neoddeľovať dieťa od osôb/skupín, s ktorými sa cíti bezpečne, podporovať tento vzťah a zainteresovať danú osobu do intervencií spojených s dieťaťom. Rehabilitácia detí v bezpečnom programe je mnohokrát komplikovaná pre deti so silným zmyslom pre nezávislosť, ktoré sú zvyknuté tráviť čas na uliciach. Odporúča sa, aby bola pomoc deťom v uzatvorených zariadeniach iba prechodným riešením. Ak reintegrácia dieťaťa do biologickej rodiny nie je možná, treba sa snažiť umiestniť ho do jeho širšej rodiny (napr. ku starým rodičom, strýkom, tetám). Ak nie je možná ani jedna z uvedených alternatív, môžu byť vhodnou voľbou náhradné rodiny.

Následky obchodovania s ľuďmi na duševné zdravie detí a dospievajúcich

Následky obchodovania na duševné zdravie môžu byť pre mladých ľudí zničujúce. Chronické zneužívanie môže ovplyvniť ich psychický rozvoj a zapríčiniť vývoj patologickej osobnosti. Deti sa napr. naučia „prežiť“ tak, že aj v situácii zneužívania vytvárajú vzťahy so svojimi dozorcami. Napriek všetkému majú deti tendenciu veriť im ako dospelým autoritám a obviňovať sa za to, čo na nich

páchajú. Skúsenosť obeť obchodovania má katastrofálny dopad na ich budúcu schopnosť vytvárať zdravé vzťahy založené na vzájomnej dôvere a intímnosti.

Nepriaznivé dopady zneužívania na vývoj dieťaťa sú rôzne a ovplyvňujú fyzické, citové, kognitívne, behaviorálne a vzťahové oblasti. Obchodovanie a s tým súvisiace pohlavné zneužívanie bráni dieťaťu absolvovať normálne vývojové štádiá. Je príliš skoro vystavené životu dospelých, dôsledkom čoho je silný zmätok v oblasti identity, hraníc a rolí. Telá detí nie sú dostatočne vyvinuté a pripravené na pohlavné aktivity, zneužívanie im preto spôsobuje nepríjemné fyzické pocity, neznesiteľnú bolesť či mátku rozkoš. Pohlavné zneužívanie, ktoré sa zvyčajne vyskytne počas obchodovania s ľuďmi, má dopad na to, ako deti a zvlášť dospievajúca mládež vníma svoje telo a vzťahy s inými. Násilný a nútený sex má škodlivý dopad na budúce vzťahy a konanie dospievajúcej mládeže, ktorá ešte len začína vnímať svoje pohlavie a sexualitu. Každé dieťa sa učí zvládať stres z pohlavného zneužívania svojím vlastným spôsobom. Keď sú vystavené kombinácii nevládnuteľných pocitov strachu, zmätku a fyzického trápenia, deti si vyvinú stratégiu mentálneho dištancovania sa od toho, čo sa deje. Môžu aj prejavovať nepriateľstvo a odmietavý postoj ako spôsob zvládania svojich pocitov zlosti a bezbrannosti. Predovšetkým dospievajúci sa prejavujú impulzívne a agresívne. Na zhrnutie možno povedať:

- zdravotné dopady zneužívania sú určené vekom a štádiom vývoja detí – čím mladšie dieťa, tým zničujúcejší dopad zneužívania,
- vo všeobecnosti sa medzi mladými obeťami zneužívania sledovali dva druhy dopadov: ide výlučne o vývojové dopady a dopady, ktoré sú špecifické pre traumatu, ako sú neorganizované alebo nekontrolovateľné správanie, nočné mory, úzkosť a vyhýbavé správanie,
- medzi možné dopady sexuálneho zneužívania dieťaťa o. i. patria nízka sebaúcta, slabé interpersonálne zručnosti, úzkosť, izolácia, vyvolané psychotické správanie, agresívne alebo hypersexuálne správanie,
- poruchy učenia, závislosť od návykových látkach, samovražedné tendencie,
- medzi ďalšie negatívne dopady na dieťa v dôsledku zneužívania patria napr. obmedzovanie príležitosti na vzdelanie, obmedzovanie nenahraditeľnej skúsenosti hier s rovesníkmi, násilná zmena mena, nútenie klamať, kradnúť alebo páchať inú trestnú činnosť, neadekvátna starostlivosť o výživu a zdravie.

Trauma detských obetí obchodovania s ľuďmi

Deti, ktoré sa stali obeťami obchodovania, väčšinou trpia traumatickou poruchou. Rozlišujeme dva základné typy traumy. Prvý typ traumy zahŕňa jednu traumatickú udalosť, zatiaľ čo druhý typ traumy znamená viacnásobne sa opakujúce, pretrvávajúce zážitky. Tieto dva typy sa vzájomne nevyklučujú; dieťa môže žiť v permanentnom strese a zažiť jeden alebo opakujúce sa traumatické zážitky. Traumatický zážitok všeobecne spochybňuje presvedčenie dieťaťa o tom, ako má svet okolo neho fungovať. Dieťa mnohokrát nie je schopné traumatický zážitok vôbec pochopiť. Trauma, ktoré zažívajú deti ako obeť obchodovania, sú rozmanité a zahŕňajú:

- oddelenie od milovaných osôb alebo podporujúceho okolia,
- fyzické zneužívanie alebo hrozbu zneužitia,
- vydieranie ublížením ich milovaným osobám v prípade nedostatočnej spolupráce,
- sexuálne zneužívanie,
- psychické ponižovanie,
- fyzické zadržiavanie a väznenie v uzavretom priestore,
- dopravu bez vedomia cieľa cesty,
- prítomnosť pri násilných činoch a sexuálnej činnosti.

Intenzívne traumatické zážitky môžu mať takéto následky:

- **Zužovanie pozornosti:** Najčastejším následkom je sústredenosť na centrálnu časť traumatického zážitku, napr. pištoľ alebo udierajúcu ruku. Zužovanie pozornosti napomáha

spomenúť si na niektoré aspekty situácie, ale pri tomto procese nastáva úplné vynechávanie dôležitých informácií, okrajové detaily sú zakódované veľmi slabo alebo vôbec.

- **Disociácia:** Disociácia je prirodzený obranný mechanizmus, keď sa osoba od prežitej traumy emocionálne „odstrihne“, odčlení prežitú skutočnosť od seba a svojho prežívania. Často sa môže skončiť ako strata pamäti na danú udalosť. Zachováva sa iba zmyslová pamäť, ktorá má tendenciu skresľovať reálne udalosti (vytvárať nepravdivé spomienky). Dospelí a staršie deti s traumatickými spomienkami vykazujú obvyčajne značné medzery vo svojich spomienkach na traumatické aj netraumatické situácie a sú tak ľahko ovplyvniteľní.
- **Potlačenie:** I keď sú deti schopné zakódovať si traumatický zážitok do pamäti, táto informácia je potlačená a „zabudnutá“. V prípade potlačenia sa spomienka na udalosť môže neskôr obnoviť.
- **Posttraumatická stresová porucha (PTSD):** Tento stav nastáva vtedy, keď obeť prejde sledom traumatických udalostí, ktoré sú natoľko extrémne, že nie je schopná pochopiť, čo sa deje, alebo akceptovať, že danými udalosťami prešla. Vo väčšine situácií tento stav nastáva po prežití extrémneho násillia, ktoré je mimo ľudských hodnôt obeť do takej miery, že si to nedokáže racionalizovať a môže dokonca úplne poprieť, že sa to stalo práve jej. PTSD ovplyvňuje pamäť mnohými spôsobmi. U jednotlivcov trpiacich PTSD sa prejavuje opätovné prežívanie traumatických zážitkov cez vracajúce sa obrazy, vizuálne alebo pocitové halucinácie a živé spomienky. Deti často trpia nočnými morami, môžu počuť hlasy, trpia prílišným rozrušením a sú extrémne citlivé. Niekedy sú neochotné a v skutočnosti často aj neschopné opísať, čo sa vlastne stalo. PTSD vedie k nenávratnému poklesu v kapacite prednej časti mozgu a následne k poruchám krátkodobej pamäti. Stres u detí môže často spôsobiť hyperaktívne správanie, poruchy pozornosti alebo ťažkosti s učením. Je dôležité, aby si pracovníci zaoberajúci sa obeťami obchodovania s deťmi uvedomili a uznali možný dopad procesu na detské obeť obchodovania. Neochota spolupracovať, zjavné nepriateľstvo, narušená schopnosť spomenúť si detailne na udalosť, chyby alebo vymýšľanie pri opisoch udalostí sa pravdepodobne veľmi často vyskytujú ako následok traumy a je nevyhnutné ich akceptovať. Zatiaľ čo fyzické zranenia sú ľahko viditeľné, psychické ujmy sú skryté. Pre psychosociálne zdravie traumatizovanej obeť je preto nevyhnutné zabezpečiť okamžitú fyzickú bezpečnosť a prístup k špecializovanej pomoci.

5 OBCHODOVANIE S ĽUĎMI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Obchodovanie s ľuďmi sa na Slovensku po prvý raz objavilo po páde železnej opony v roku 1989. Otvorenie „nového sveta“ poskytlo slovenským občanom nové možnosti, vrátane slobody pohybu. Zároveň však vystavilo Slovenskú republiku medzinárodným zločineckým sieťam, vrátane domácich a medzinárodných skupín obchodníkov s ľuďmi. Problém obchodovania s ľuďmi odvtedy na Slovensku pretrváva. Zhoršuje ho ekonomická situácia občanov a narastajúca migrácia za prácou v zahraničí, najmä u mladej populácie.³⁸

5.1 PRÁVNA ÚPRAVA OBCHODOVANIA S ĽUĎMI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE³⁹

Skutkovú podstatu trestného činu obchodovania s ľuďmi upravuje ustanovenie Trestného zákona č. 300/2005 Z. z., § 179 (ďalej len TZ). Uvedené ustanovenie je upravené v súlade s Dohovorom OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu a jeho dodatkovým Palermským protokolom.

§ 179 ods. 1 TZ

Trestného činu obchodovania s ľuďmi sa dopustí páchatel', ktorý s použitím podvodného konania, lsti, obmedzovania osobnej slobody, násilia, hrozby násilia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia, bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia, zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.

§ 179 ods. 2 TZ

Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme osobu mladšiu ako osemnásť rokov, hoci aj s jej súhlasom, na účel jej prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania.

Ďalšie odseky paragrafu 179 bližšie špecifikujú prirážajúce okolnosti, za ktorých sa zvyšujú rozpätia trestných sadzieb. Najvyšší možný trest je rozpätie od dvadsať do dvadsaťpäť rokov alebo trest odňatia slobody na doživotie, ak páchatel' spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2 a získa ním pre seba alebo pre iného prospech veľkého rozsahu, alebo ním spôsobí ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb.

38 V prípade Slovenska je najsilnejší nútiaci faktor migrácie nízky životný štandard, vysoká miera nezamestnanosti, veľké rozdiely v mzde medzi Slovenskom a cieľovou krajinou migrácie, ale sú to aj neekonomické dôvody, pre ktoré sa rozhodnú Slováci migrovať. Najčastejšou motíváciou odchodu do cudziny je, najmä u mladých, možnosť naučiť sa cudzie jazyky, cestovať, ako aj idealizovaný obraz práce v zahraničí a najmä možnosť dobrého zárobku. (Viac pozri Divinský, B. Labour Market-Migration nexus in Slovakia: Time to Act in a Comprehensive way. IOM Bratislava, 2007.)

39 Spracované podľa Rusnáková, E. Trestné činy obchodovania s ľuďmi a deťmi. Diplomová práca, Katedra trestného práva PF UK Bratislava, 2006.

5.2 ĎALŠIE PRÁVNE PREDPISY TÝKAJÚCE SA OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Ústava Slovenskej republiky

Základným dokumentom slovenského právneho poriadku, ktorý sa zaoberá problematikou obchodovania s ľuďmi, je Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. Konkrétne sa procesu obchodovania s ľuďmi dotýka **druhá hlava Ústavy SR – Základné ľudské práva a slobody**. Tá vo svojom článku 17 zaručuje každému osobnú slobodu a zároveň ustanovuje nemožnosť stíhania alebo pozbavenia slobody inak ako z dôvodov a spôsobom ustanoveným v zákone. Okrem toho nikoho nemožno pozbaviť slobody pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok. Táto časť sa uplatňuje v procese obchodovania najmä v situáciách, keď je obeť nútená do výkonu prostitúcie alebo inej nútej práce na základe omylu spočívajúcom v povinnosti splatiť náklady, ktoré páchatelom vznikli v súvislosti s prepravou z krajiny pôvodu do cieľovej krajiny. Následne na túto časť nadväzuje článok 18, ktorý zaručuje, že nikoho nemožno poslať na nútené práce alebo služby. Podľa čl. 19 je každému zaručená ochrana pred neoprávneným zásahom do súkromného a rodinného života. Práve u obetí obchodovania vzniká zásah do súkromia a rodinných vzťahov. V procese obchodovania sa cudzinci zdržiavajú mnohokrát proti svojej vôli na území Slovenskej republiky. Ústava SR v čl. 23 zaručuje slobodu pohybu a pobytu a každý, kto sa oprávnené zdržiava na území SR, má právo toto územie opustiť. V rámci trestného konania vedeného proti páchatelom je pre obeť dôležité ustanovenie čl. 47 ods. 2, na základe ktorého majú obeť právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania. Obetiam pochádzajúcim z iných krajín Ústava SR v čl. 47 ods. 4 zaručuje počas konania právo na tlmočníka.

Zákon o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi

Ďalším právnym predpisom súvisiacim s obchodovaním s ľuďmi je zákon č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi. Zákon upravuje postup pri poskytovaní finančného odškodnenia osobám, ktorým v dôsledku spáchania trestných činov bola spôsobená ujma na zdraví a nebola im inak uhradená.

Zákon o pobyte cudzincov

Zákon č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov upravuje podmienky udelenia povolenia na tolerovaný pobyt cudzincom, ktorí sú obeťmi trestného činu obchodovania s ľuďmi, možnosti zrušenia povolenia na pobyt a dôvody vyhostenia. V súlade so Smernicou Rady 2004/81/ES o povoleniach na pobyt vydaných štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťmi obchodovania s ľuďmi alebo ktorým bola poskytnutá pomoc pri nedovolennej imigrácii a ktorí spolupracujú s príslušnými orgánmi, je cudzincom – obeťmi obchodovania s ľuďmi poskytnutá tzv. lehota na premyslenie, ktorá im umožňuje dospieť k informovanému rozhodnutiu o tom, či budú spolupracovať s príslušnými orgánmi činnými v trestnom konaní. Na túto lehotu – v SR najviac 40 dní – sa cudzincovi udeľuje povolenie na tolerovaný pobyt, ktoré sa môže ďalej opakovane predĺžiť najmenej o 180 dní, ak trvá dôvod, pre ktorý sa povolenie udelilo a prítomnosť cudzinca je nevyhnutná so zreteľom na trestné konanie. Ak sa po uplynutí 40 dní tolerovaný pobyt cudzincovi z uvedeného dôvodu predĺžil, cudzinec sa môže zamestnať (nie podnikáť). Povolenie na zamestnanie sa vyžaduje, ale udeľuje sa bez prihliadnutia na situáciu na slovenskom trhu práce.

Povolenie na tolerovaný pobyt podľa 43 ods. 1 písm. e) uvedeného zákona policajný útvar zruší:

- ak cudzinec obnovil z vlastnej vôle kontakty s osobami podozrivými zo spáchania trestného činu súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi,
- ak je spolupráca cudzinca s orgánmi činnými v trestnom konaní predstieraná,
- ak cudzinec prestane spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní,
- z dôvodu ohrozenia bezpečnosti štátu alebo verejného poriadku.

Ministerstvu vnútra vzniká v súlade so smernicou Rady 2004/81/ES povinnosť zabezpečiť cudzincovi, ktorý je obeťou trestného činu súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi, ubytovanie, ak si ho nemôže zabezpečiť sám. Takýto cudzinec má byť aj informovaný o programoch alebo projektoch, ktorých cieľom je umožniť jeho začlenenie do spoločnosti počas trvania tolerovaného pobytu.

Trestné činy súvisiace s obchodovaním s ľuďmi

Pri spáchaní trestného činu obchodovania s ľuďmi sa veľakrát naplňajú skutkové podstaty iných trestných činov, a to napr. kupliarstva, § 367 TZ, ohrozovania mravnosti, § 205 TZ, obmedzovania osobnej slobody, § 183 TZ, zavlčenia do cudziny, § 183 TZ, vydierania, § 189 TZ, znásilnenia, § 199 TZ, sexuálneho zneužívania, § 200 TZ, ohrozovania pohlavnou chorobou, § 167 TZ, legalizácie príjmov z trestnej činnosti, § 233 a 234 TZ, výroby detskej pornografie a jej rozširovania, § 368 a 369 TZ (súvisia s trestným činom obchodovania s deťmi).

5.3 PRÁVNA ÚPRAVA OBCHODOVANIA S DEŤMI NA SLOVENSKU

Trestnoprávna úprava problematiky obchodovania s deťmi vychádza z **Dohovoru o právach dieťaťa uverejneného v Zbierke zákonov pod č. 104/1991 Zb.** Základná skutková podstata trestného činu obchodovania s deťmi je obsiahnutá v znení § 180 a 181 trestného zákona.

§ 180 TZ

Ustanovenie § 180 ods. 1 TZ postihuje prípady zverenia dieťaťa do moci iného s cieľom adopcie, pričom zverenie nastalo v rozpore so všeobecne záväznými predpismi, t. j. zákonom o rodine v platnom znení. Zverením dieťaťa do moci iného sa chápe akýkoľvek spôsob odovzdania dieťaťa do moci iného s cieľom adopcie. Nevyžaduje sa zisťný motív. Rozhodujúci je cieľ a nie fakt, či sa adopcia skutočne udiala. Následkami trestného činu obchodovania s deťmi sa zaoberá § 180 TZ ods. 3. Konkrétne ide o spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti alebo iného obzvlášť závažného následku. Páchateľ trestného činu obchodovania s deťmi s takýmto následkom na živote a zdraví detskej obete sa potrestá odňatím slobody na desať až pätnásť rokov.

§ 181 TZ

Ustanovenie § 181 TZ umožňuje postihnúť trestom odňatia slobody na štyri roky až desať rokov toho, „kto za odmenu zverí dieťa do moci iného na účel jeho využívania na detskú prácu alebo na iný účel“. Podľa ustanovenia § 181 TZ sa zverením dieťaťa do moci iného rozumie odovzdanie dieťaťa na jeho využívanie na pracovné účely za odmenu. Môže ísť o zverenie dieťaťa prostredníctvom ďalšej osoby – prostredníka. Využívaním detskej práce sa rozumie zamestnávanie alebo iné pracovné využitie detí v rozpore so zákonom. Iným účelom sa chápe napr. detská prostitúcia. Páchateľom je ktokoľvek, kto má dieťa vo svojej moci: rodič, poručník, fyzická osoba, ktorej bolo dieťa zverené súdnym rozhodnutím, či pracovníci ústavu. Odňatím slobody na sedem až dvanásť rokov sa potrestá ten, kto spácha taký čin závažnejším spôsobom konania alebo ním získa pre seba alebo pre iného väčší prospech. V § 181 ods. 3 sa zvyšuje trestná sadzba odňatia slobody pre páchateľa (12 – 20 rokov), ktorý spáchaním trestného činu obchodovania spôsobí osobe ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo iný obzvlášť závažný následok, alebo ním získa pre seba alebo pre iného značný prospech. Odňatím slobody na dvadsať až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa potrestá ten, kto spáchaním takého činu získa pre seba alebo pre iného prospech veľkého rozsahu a spôsobí ním smrť viacerých osôb alebo ako člen nebezpečného zoskupenia.

5.4 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY OBCHODOVANIA S ĽUĎMI NA SLOVENSKU⁴⁰

Slovenská republika sa v súčasnosti oficiálne označuje najmä za krajinu pôvodu a tranzitu. Hlavné cieľové krajiny pre obchodovanie zo Slovenska sú podľa údajov získaných z vyšetrovacích spisov, ako aj vyjadrení expertov výskumnej správy, ktorí boli interviewovaní, Cyprus, Česká republika, Francúzsko, Holandsko, Nemecko, Rakúsko, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Taliansko a Veľká Británia. Hoci podľa názoru väčšiny expertov patrí aj SR medzi tranzitné krajiny v smere východ – západ, v SR neexistujú ani približné odhady počtu obetí tranzitujúcich cez územie SR. Aj keď slovenské úrady neodhalili obeť obchodovania s ľuďmi počas tranzitu, existujú indície, ktoré potvrdzujú charakteristiku krajiny ako tranzitného územia. Zahraničné obeť obchodovania s ľuďmi v SR pochádzajú podľa expertov najmä z Ukrajiny, Moldavska, Rumunska, Bulharska, Ruska, Bieloruska a Indie.⁴¹ Obeť tranzitného obchodovania smerujú podľa niektorých expertov ďalej do Českej republiky, Nemecka, Rakúska, Belgicka, Anglicka, Talianska, Španielska, Holandska, Slovinska, Chorvátska, Švajčiarska a Švédska.

Na Slovensku možno hovoriť o pomerne širokom zastúpení aj tzv. vnútroštátneho obchodovania s ľuďmi (t. j. obeť pochádzala zo Slovenska a na Slovensku sa s ňou aj obchodovalo)⁴² kde najčastejšími cieľovými miestami v rámci SR sú Košice, Bratislava, Humenné, Lučenec, Komárno a Kežmarok.⁴³ Podľa Výskumnej správy UNODC existujú dva spôsoby prepravy obetí zo Slovenska. Buď obeť obchodovania preváža sám páchatel', čo sa uskutočňuje prevažne autom, alebo obeť cestuje sama, zvyčajne na vlastné náklady za prácou do zahraničia autobusom, vlakom, lietadlom a pod.

Čo sa týka štatistických údajov o obchodovaní s ľuďmi na Slovensku výskumná správa UNODC viackrát poukazuje na nekompatibilitu štatistických údajov, ktoré počas prípravy správy získala a analyzovala. Ich vyhodnocovanie ukázalo, že jednotlivé zložky (prezídium policajného zboru, generálna prokuratúra, ministerstvo spravodlivosti) evidujú odlišné údaje o rovnakých skutočnostiach za rovnaké obdobie.⁴⁴

5.4.1 PROFIL OBEŤI ZO SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Podľa analýzy Výskumnej správy UNODC sú ženy stále najčastejšími obeťami obchodovania s ľuďmi na Slovensku. Vyplyva to aj zo skutočnosti, že najčastejším účelom obchodovania s ľuďmi ostáva sexuálne vykorisťovanie. Možno však predpokladať, že pomer medzi oboma pohlaviami bude v budúcnosti vyrovnávať práve predávanie mužov, ale i žien a detí ako manuálnej pracovnej sily – t. j. obchodovanie na účel nútenej práce.

Do analýzy vekového rozpätia obetí zahrnula Výskumná správa spolu 132 obetí (vrátane obetí kupliarstva) a podľa nej rozdelila obeť do dvoch skupín. Prvú skupinu tvoria detské obeť vo veku od 4 rokov (najmladšia známa obeť) do 18 rokov a u obetí rómskej národnosti (nie však výlučne) sú častými obeťami deti okolo 15 rokov. Druhú skupinu tvoria dospelé obeť, ktorých vekové rozpätie sa pohybuje od ukončených 18 do 51 rokov (najstaršia známa obeť). Najčastejšie sú obeť vo veku od 18 do 30 rokov. Vzdelanie obetí obchodovania zo Slovenska je prevažne nízke. Často nemajú ukončené nijaké vzdelanie a maximálne sú absolventkami/absolventmi alebo navštevovali a neukončili stredné

40 Kapitola je prebratá a spracovaná podľa Fialová, Z. et al. Obchodovanie s ľuďmi v Slovenskej republike. Výskumná správa pre UNODC, UNODC, 2008 (ďalej len Výskumná správa).

41 Výskumná správa, s. 34.

42 Výskumná správa na základe analýzy vyšetrovacích spisov uvádza, že SR v sledovanom období zaznamenala približne dvakrát viac prípadov vnútroštátneho obchodovania s ľuďmi (Výskumná správa, s. 35).

43 Výskumná správa, s. 36.

44 Bližšie spracovanie štatistiky a jej zistenia uvádza výskumná správa, s. 15-32.

odborné učilišťa alebo stredné odborné školy zväčša bez maturity. Výnimkou nie sú ani obeť, ktoré navštevujú špeciálne školy z dôvodu rôznych mentálnych alebo fyzických postihnutí. Na druhej strane sa však ojedinele vyskytujú aj vysokoškolsky vzdelané obeť, ktoré sú však uzrozumené s prácou, ktorú idú vykonávať. Možno predpokladať, že takýchto osôb je niekoľkonásobne viac, ako je známe, ale prakticky je ťažké ich vypátrať, ak túto trestnú činnosť nenahlásia.

Národnosť a sociálne pozadie obetí spolu veľmi úzko súvisia. Pokiaľ ide o národnosť obetí, v rozhodujúcej väčšine prípadov obchodovania ide o dievčatá alebo ženy rómskej národnosti z chudobných rodín, ktorých sociálna situácia a podmienky, v ktorých žijú, veľmi jasne naznačujú dôvody, prečo sú najčastejšími obeťami obchodovania s ľuďmi.

5.4.2 PROFIL OBCHODNÍKOV S ĽUĎMI

Na Slovensku sa vyskytujú tak prípady organizovanej trestnej činnosti, ako aj prípady individuálnej trestnej činnosti obchodovania s ľuďmi. Organizovanosť prípadov siaha od malých skupín (tri, štyri osoby) až po veľké medzinárodné organizované skupiny naviazané na podsvetie alebo mafiu. Celkovo sa jednotlivé charakteristické črty páchatelov menia v závislosti od miery organizovanosti trestnej činnosti. Výskumná správa sumarizuje, že páchatelia sú skôr muži ako ženy a ich vekové spektrum je veľmi široké (od 18 do 55 rokov) a klesá v závislosti od pozície, ktorú vykonávajú (nižšie pozície, nižší vek). Častejšie sú usvedčovaní z trestnej činnosti slovenskí občania, pretože vykonávajú skôr tie stupne trestnej činnosti, ktoré sa objasňujú a dokazujú ľahšie. V prípadoch individuálnej trestnej činnosti obchodovania s ľuďmi prevažujú páchatelia rómskej národnosti, lebo sa organizuje priamo v širokých rodinách. Aj úroveň vzdelania páchatelov je rozdielna, nie vždy však platí, že úroveň dosiahnutého vzdelania priamo odrzkadľuje intelligenčnú úroveň páchatela. Jediným spoločným znakom všetkých osôb vykonávajúcich obchodovanie s ľuďmi na všetkých úrovniach tejto trestnej činnosti je motív, ktorým je jednoznačne finančný zisk.

5.5 OCHRANA A PODPORA OBETÍ OBCHODOVANIA NA SLOVENSKU

Východisková situácia pre vytváranie Národného referenčného rámca v SR⁴⁵

Prvým krokom v boji proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike bolo z hľadiska jeho inštitucionálneho zabezpečenia schválenie uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 668 zo 7. septembra 2005, ktoré bolo prijaté k správe o aktivitách vlády Slovenskej republiky v roku 2008 zameraných na prevenciu a potlačanie obchodovania s ľuďmi. Týmto uznesením boli položené základy pre vytvorenie národného koordinačného mechanizmu na boj proti obchodovaniu s ľuďmi.

Na základe úlohy uloženej v Národnom akčnom pláne boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2006 – 2007, ktorý bol schválený uznesením vlády Slovenskej republiky č. 3 z 11. januára 2006, sa vytvorila expertná skupina pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi. Expertnej skupine predsedá národný koordinátor pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorým je v súčasnosti 2. štátny tajomník Ministerstva vnútra SR. Expertná skupina je poradný, iniciatívny a koordinačný orgán národného koordinátora a vytvára zároveň aj stratégiu boja proti obchodovaniu s ľuďmi. Ide o medzirezortnú skupinu, v ktorej sú zastúpené tieto ministerstvá a úrady: Ministerstvo vnútra SR, Ministerstvo financií SR, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstvo zdravotníctva SR, Ministerstvo spravodlivosti SR, Ministerstvo školstva SR, Ministerstvo zahraničných vecí SR, Úrad vlády SR, Generálna prokuratúra SR, mimovládne organizácie a IOM, Medzinárodná organizácia pre migráciu Bratislava, a samospráva.

45 Prevzaté z návrhu materiálu predkladaného MV SR na rokovanie expertnej skupiny pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi. Národný referenčný mechanizmus pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi, november 2008.

Pokračovaním akčného plánu bolo vypracovanie Národného programu boja proti obchodovaniu s ľudmi na roky 2008 – 2010 (<http://www.minv.sk/?dokumenty-na-stiahnutie>), ktorý prijala vláda Slovenskej republiky uznesením č. 251 zo dňa 23. apríla 2008. Cieľom Národného programu boja proti obchodovaniu s ľudmi na roky 2008 – 2010 (ďalej len národný program) je zabezpečiť komplexnú a účinnú národnú stratégiu boja proti obchodovaniu s ľudmi (ďalej len národná stratégia), ktorá podporuje rozvoj vzájomného porozumenia a koordinovanej činnosti všetkých zainteresovaných subjektov v rámci eliminácie rizík a predchádzania spáchaniu trestného činu obchodovania s ľudmi, ako aj pri vytváraní podmienok pre poskytovanie podpory a pomoci obetiam obchodovania s ľudmi a zabezpečenia ochrany ich ľudských práv a dôstojnosti. Národná stratégia sa realizuje za politickej a finančnej podpory vlády Slovenskej republiky, ktorá preberá zodpovednosť za definovanie cieľov, implementáciu opatrení a dosiahnutie cieľov národného programu.

5.5.1 PROGRAM PODPORY A OCHRANY OBETÍ OBCHODOVANIA S ĽUĎMI⁴⁶

Pilotná fáza Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľudmi (ďalej len program) sa realizovala v rámci Národného akčného plánu boja proti obchodovaniu s ľudmi na roky 2006 – 2007. Jeho aktualizácia a pokračovanie sa začali realizovať v rámci Národného programu boja proti obchodovaniu s ľudmi na roky 2008 – 2010.

Cieľom programu je poskytovať pomoc obetiam obchodovania s ľudmi, zabezpečiť ochranu ich základných ľudských práv, slobôd a dôstojnosti a motivovať obeť podávať svedecké výpovede, ktoré uľahčia orgánom činným v trestnom konaní odhaľovať, stíhať a usvedčovať páchatelov trestného činu obchodovania s ľudmi. Obetou obchodovania s ľudmi sa rozumie jednak občan Slovenskej republiky, u ktorého je dôvodné podozrenie, že sa na území Slovenskej republiky alebo v zahraničí stal obeťou obchodovania s ľudmi, a takisto cudzinec alebo osoba bez štátnej príslušnosti, u ktorých je dôvodné podozrenie, že sa na území Slovenskej republiky stali obeťou obchodovania s ľudmi.

Základnou podmienkou zaradenia obeť obchodovania s ľudmi do programu je jej dobrovoľné prejavenie záujmu o vstup do programu a prerušenie jej kontaktu s kriminálnym prostredím. Obeť obchodovania s ľudmi sa po identifikácii a splnení podmienok na jej zaradenie zaradiť do programu nasledujúcim postupom. Subjekt, ktorý identifikoval obeť obchodovania s ľudmi, ju informuje o možnosti vstúpiť do programu a odovzdá ju príslušnej partnerskej mimovládnej organizácii ministerstva. Následne príslušná mimovládna organizácia spracuje na základe pohovoru s obeťou individuálny plán pomoci tejto obeť, ktorý spolu s formalizovaným návrhom na zaradenie obeť do programu zašle národnému koordinátorovi. Ak ide o cudzinca, pripojí k návrhu na zaradenie obeť do programu aj fotokópiu udeleného povolenia na tolerovaný pobyt. Národný koordinátor na základe návrhu na zaradenie obeť do programu bezodkladne vydá rozhodnutie o zaradení obeť do programu a potom v rámci zabezpečenia spätnej väzby oznámi svoje rozhodnutie mimovládnej organizácii, ktorá má obeť vo svojej starostlivosti.

Obsah programu tvorí komplexná starostlivosť o obeť obchodovania s ľudmi, ktorá zahŕňa širokú škálu služieb. Program pre obeť, občana Slovenskej republiky, zahŕňa izoláciu od kriminálneho prostredia, pomoc pri dobrovoľnom návrate do Slovenskej republiky, možnosť anonymného ubytovania, ak o to obeť požiada, ďalej 90-dňovú lehotu krízovej starostlivosti a v prípade, že sa obeť rozhodne spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní, aj komplexnú starostlivosť počas celého obdobia trvania trestného konania, ďalej finančnú podporu, sociálnu pomoc, psychosociálne

46 Prevzaté z návrhu materiálu predkladaného MV SR na rokovanie expertnej skupiny pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľudmi. Národný referenčný mechanizmus pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľudmi, november 2008.

poradenstvo, psychoterapeutické služby, právne poradenstvo, zdravotnú starostlivosť, rekvalifikačné kurzy, 90-dňové obdobie reintegrácie, možnosť zaradenia do programu ochrany svedka podľa zákona č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka v znení neskorších predpisov a možnosť finančného odškodnenia podľa zákona č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi v znení zákona č. 79/2008 Z. z. Program pre obeť – cudzinca okrem uvedených služieb (s výnimkou 90-dňovej lehoty krízovej starostlivosti) zahŕňa legalizáciu pobytu na území Slovenskej republiky, ďalej 40-dňové obdobie na zotavenie, komplexnú starostlivosť poskytovanú počas obdobia prípravy obeť na návrat do krajiny pôvodu, ak obeť prejaví záujem o dobrovoľný návrat, možnosť získania trvalého pobytu, ak je to v záujme Slovenskej republiky.

Obeti, občanovi Slovenskej republiky, ktorý je zaradený do programu a je v starostlivosti partnerskej mimovládnej organizácie ministerstva, sa poskytuje komplexná starostlivosť počas tzv. lehoty krízovej starostlivosti v trvaní 90 dní a obeť – cudzincovi sa poskytuje komplexná pomoc v rámci programu počas obdobia na zotavenie v trvaní 40 dní. Počas týchto lehôt má obeť možnosť rozhodnúť sa, či bude alebo nebude spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní. Ak sa obeť obchodovania s ľuďmi rozhodne pre spoluprácu s orgánmi činnými v trestnom konaní, spíše s ňou zástupca mimovládnej organizácie vstupné vyhlásenie. Mimovládna organizácia potom takéto vstupné vyhlásenie spolu so stručným opisom skutku bezodkladne odovzdá úradu justičnej a kriminálnej polície Prezídia policajného zboru SR, ktorý následne o tejto skutočnosti informuje národného koordinátora. Ak ide o obeť – cudzinca, ktorý sa rozhodol spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní, národný koordinátor predloží príslušnému útvaru policajného zboru žiadosť o predĺženie povolenia na tolerovaný pobyt. Po uplynutí lehoty krízovej starostlivosti, resp. obdobia na zotavenie vypracuje mimovládna organizácia, v ktorej starostlivosti sa obeť nachádza, plán reintegrácie obeť do spoločnosti, ktorý zašle národnému koordinátorovi.

Spolupracujúcej obeť sa poskytne ďalšia komplexná starostlivosť počas celého obdobia trvania trestného konania. Ak je to potrebné, po ukončení trestného konania sa obeť poskytuje ďalšia starostlivosť počas lehoty reintegrácie v trvaní 90 dní. Obeti – cudzincovi prejavujúcemu záujem o návrat do krajiny pôvodu sa poskytuje ďalšia starostlivosť počas obdobia jeho prípravy na návrat do krajiny pôvodu.

Ak sa obeť nerozhodli pre spoluprácu s orgánmi činnými v trestnom konaní, po uplynutí lehoty krízovej starostlivosti, prípadne obdobia na zotavenie automaticky nastupuje reintegrácia obeť do spoločnosti, resp. príprava na dobrovoľný návrat do krajiny pôvodu.

V programe sú stanovené aj podmienky na vyradenie obeť z programu. Obeť sa vyradí z programu na základe jej žiadosti, v prípade obeť – cudzinca, ktorý sa rozhodol pre návrat do krajiny pôvodu alebo posledného bydliska a aj vtedy, ak sa preukáže, že nejde o obeť obchodovania s ľuďmi. Ďalej sa obeť z programu vyradí v prípade, že kontaktuje osoby z kriminálneho prostredia alebo ak sa dobrovoľne vráti do prostredia, kde vznikol trestný čin obchodovania s ľuďmi či kupliarstvo. Ďalšími podmienkami na vyradenie obeť z programu je porušenie podmienok o poskytovaní komplexnej starostlivosti určených mimovládnu organizáciou alebo ak obeť počas spolupráce s orgánmi činnými v trestnom konaní úmyselne uvedie nepravdivé údaje, ako aj uplynutie lehoty na reintegráciu. Subjekty podieľajúce sa na realizácii programu sú povinné prostredníctvom úradu justičnej a kriminálnej polície prezídia policajného zboru a v prípade úradu boja proti organizovanej kriminalite prezídia policajného zboru priamo oznámiť národnému koordinátorovi skutočnosti odôvodňujúce vyradenie obeť z programu.

Na realizácii programu sa podieľajú rôzne subjekty. Fungovanie programu zastrešuje národný koordinátor pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi. Národný koordinátor v rámci programu rozhoduje o zaradení, resp. vyradení obeť z programu a analyzuje efektivitu jeho fungovania. Na realizácii programu sa v rámci ministerstva okrem národného koordinátora podieľajú Úrad justičnej a kriminálnej polície Prezídia policajného zboru, Úrad boja proti organizovanej kriminalite Prezídia

policajného zboru, Úrad hraničnej a cudzineckej polície MV SR, Migračný úrad MV SR a krajské a okresné riaditeľstvá policajného zboru.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky každoročne uskutočňuje výber mimovládnych organizácií poskytujúcich pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi prostredníctvom výberového konania. S vybranými mimovládnymi organizáciami potom ministerstvo uzatvára zmluvy o poskytnutí finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu na pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi.

6 IOM MEDZINÁRODNÁ ORGANIZÁCIA PRE MIGRÁCIU A JEJ AKTIVITY V OBLASTI POMOCI OBETIAM OBCHODOVANIA NA SLOVENSKU

Od roku 2002 sa úrad IOM Medzinárodnej organizácie pre migráciu na Slovensku venuje aktivitám v oblasti prevencie a zvyšovania povedomia o probléme obchodovania s ľuďmi, ako aj budovaniu kapacít slovenských organizácií a inštitúcií pracujúcich v oblastiach, ktoré môžu prísť v rôznej forme do kontaktu s problematikou obchodovania s ľuďmi. V roku 2005 mohla IOM vďaka projektu financovaného v rámci Iniciatívy Spoločenstva Equal rozšíriť svoju činnosť aj o poskytovanie návratovej a reintegračnej pomoci obetiam obchodovania slovenského pôvodu. V slovenských podmienkach išlo o prvý komplexný program pomoci obetiam obchodovania, ktorý bol klientovi schopný zabezpečiť všetky základné reintegračné služby. Začiatkom roka 2008 bola IOM prostredníctvom výberového konania vybraná ako spolupracujúca organizácia v rámci Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi financovaného Ministerstvom vnútra SR, ktorého cieľovou skupinou sú slovenskí občania, ako aj cudzinci – obeť obchodovania s ľuďmi.

6.1 POMOC OBETIAM OBCHODOVANIA V RÁMCI PROGRAMOV REALIZOVANÝCH IOM

Ďalej uvedené informácie zahŕňajú služby, ktoré IOM na Slovensku poskytovala v rámci Programu návratov a reintegrácie obetí obchodovania a Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi do decembra 2008. Ďalšie poskytovanie a rozsah uvedených služieb bude závisieť od existencie a podmienok projektu/donora poskytujúceho prostredníctvom IOM financie na pomoc obetiam obchodovania na Slovensku. .

Identifikácia a referovanie prípadu

Obete obchodovania s ľuďmi môže do programu referovať ktorákoľvek organizácia, inštitúcia alebo fyzická osoba, ktorá má podozrenie, že prišla do kontaktu s takouto obeťou. Na posúdenie oprávnenosti pomoci je potrebné vyjadrenie kvalifikovanej referujúcej organizácie (polície, sociálneho úradu, mimovládnej organizácie pôsobiacej v oblasti pomoci obetiam obchodovania) alebo vstupný rozhovor, ktorý v zmysle medzinárodných pravidiel pre identifikáciu obetí obchodovania realizujú pracovníci IOM.

Návrat do krajiny pôvodu

Ak sa obeť obchodovania nachádza v zahraničí, môže sa jej poskytnúť pomoc pri bezpečnom návrate na Slovensko (alebo v prípade cudzích štátnych príslušníkov, ak sa nachádza na Slovensku, do ich domovskej krajiny). Návrat zabezpečuje IOM, prípadne iná referujúca alebo prijímajúca (v prípade cudzincov) organizácia po vzájomnej dohode.

Služby zabezpečujúce bezpečný návrat obeť obchodovania zahŕňajú:

- zabezpečenie cestovných lístkov,
- zabezpečenie cestovných dokladov alebo tranzitných víz,
- konzultácie v súvislosti s prípravou na cestu a návrat domov,
- sprievod na miesto odchodu (v prípade návratu cudzincov), vrátane sprievodu do cieľovej krajiny dospelou osobou, ak ide o maloletú osobu,
- vyzdvihnutie a sprievod z miesta príchodu na Slovensko (v prípade slovenských občanov),
- vyhľadanie a sprostredkovanie kontaktu s organizáciami poskytujúcimi pomoc v krajine pôvodu (v prípade cudzincov).

Reintegračná asistencia

Jednotlivé typy reintegračnej pomoci zabezpečuje IOM a organizácie referenčného systému v koordinácii s IOM. Ide najmä o tieto typy služieb:

- zdravotná pomoc (všeobecné zhodnotenie zdravotného stavu, gynekologické vyšetrenie, testy na HIV a iné sexuálne prenosné choroby, vrátane liečby a pod.),
- psychologické poradenstvo, individuálna terapia,
- sociálne poradenstvo a sprievodná sociálna práca (asistencia pri kontaktoch s úradmi, vybavenie dokladov a poistenia, pomoc pri orientácii v sociálnom systéme),
- právne poradenstvo (vypracovanie právneho posudku, sprievod pri výsluchu a pod.),
- bezpečné ubytovanie,
- vzdelanie a rekvalifikácia,
- humanitárna asistencia (finančný príspevok na pokrytie základných životných potrieb).

Jednotlivé druhy pomoci sa poskytujú v súlade s individuálnym reintegračným plánom, ktorý zohľadňuje potreby a požiadavky konkrétneho klienta/klientky, a preto môže obsahovať rôzne kombinácie a rozsah služieb. Realizácia reintegračného plánu zvyčajne trvá min. 6 mesiacov, v odôvodnených prípadoch aj dlhšie. Úvodná fáza po vstupe do programu sa zameriava na základnú stabilizáciu klientovho/klientkinho psychického a zdravotného stavu. V neskoršej fáze sa poskytovanie pomoci zameriava na začlenenie do nového alebo pôvodného životného prostredia a pracovnú integráciu. Kľúčovou potrebou vo fáze reintegrácie je poskytovanie bezpečného ubytovania, ktoré IOM zabezpečuje prostredníctvom spolupráce s organizáciami referenčného systému.

Princípy práce IOM vo vzťahu ku klientom

- IOM rešpektuje rozhodnutie klienta/klientky vo vzťahu k riešeniu svojej životnej situácie.
- IOM rešpektuje právo klientky/klienta rozhodnúť sa, či bude spolupracovať s políciou.
- IOM rešpektuje právo klientky/klienta na ochranu svojho súkromia a identity.
- IOM rešpektuje právo klientky/klienta kedykoľvek vystúpiť z programu.

Národná linka pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi 0800 800 818

Súčasťou spolupráce IOM a MV SR je aj realizácia Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi.

Linka tvorí základný prvok národného referenčného rámca a podporuje rozvoj vzájomnej koordinovanej činnosti všetkých zainteresovaných subjektov v rámci eliminácie rizík a predchádzania trestného činu obchodovania s ľuďmi.

Medzi hlavné úlohy Národnej linky pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi patrí poskytovanie pomoci a informácií pri prvom kontakte s osobami, ktoré sa mohli dostať do rizikovej situácie v súvislosti s fenoménom obchodovania s ľuďmi. Pri identifikácii a pomoci v takýchto prípadoch linka pomoci poskytuje možnosť kontaktu na organizácie poskytujúce pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi.

Služby linky sú ďalej zamerané na prevenciu a elimináciu rizík spojených s prácou v zahraničí, pričom zároveň upozorňujú na nebezpečenstvo obchodovania s ľuďmi. Odporúčania sú adresované najmä osobám, ktoré plánujú vycestovať za prácou do zahraničia. Informácie podávané na linke pomáhajú zvýšiť informovanosť rizikových skupín aj širšej verejnosti o danej problematike.

Linka 0800 800 818 je bezplatná telefonická linka prevádzkovaná v pracovných dňoch od 9.00 do 17.00 h. Volajúci môže v prípade potreby nechať svoje telefónne číslo a operátori telefonickej linky ho späťne kontaktujú. Prevádzkovanie linky je v súčasnosti zabezpečené do decembra 2009.

7 PRAKTICKÁ ČASŤ

7.1 ETICKÉ ŠTANDARDY IDENTIFIKÁCIE A POMOCI OBETIAM OBCHODOVANIA

Napriek tomu, že identifikácia a krízová asistenciu obetiam obchodovania môže prebiehať na rôznych miestach, v rôznom prostredí a môžu ju vykonávať rôzne tímy odborníkov, musia sa v tomto procese rešpektovať tieto všeobecne platné etické štandardy:

- 1) Na akúkoľvek intervenciu je bezpodmienečne požadovaný informovaný súhlas osoby (alebo jej právneho zástupcu).
- 2) Identifikácia by mala byť krátka, jednoduchá, vhodne načasovaná a primeraná fyzickému, intelektuálnemu a citovému stavu osoby tak, aby bola schopná spolupracovať zmysluplným a konštruktívnym spôsobom, ak sa neodporúča inak (napr. v prípade záchranu života, krízových zásahov).
- 3) Počas celého procesu musí byť zaistená prísna ochrana osobných údajov a mlčanlivosť v súvislosti s archiváciou a prenosom informácií a dokumentov pri referovaní klienta vrátane odporúčaní a posudkov pre zdravotné a sociálne inštitúcie.
- 4) Je potrebné vyhýbať sa podľa možnosti akémukoľvek opakovaniu identifikácie vrátane opakovaného rozhovoru alebo zisťovania rovnakých údajov od osoby, ak to nie je nevyhnutné.
- 5) Využitie psychologických testov, štandardizovaných diagnostických prostriedkov alebo špecifickej intervencie (ako napr. psychologického poradenstva) by sa malo zveriť odborníkovi s adekvátnym (akreditovaným) výcvikom a osobnou a morálnou dôveryhodnosťou.

Uvedené pravidlá správania sú vybrané z etických kódexov rôznych pomáhajúcich profesií, ktoré sú v oblasti ochrany ľudských práv a ochrany navzájom veľmi podobné.

7.2 ZHRNUTIE POZNATKOV O ZDRAVOTNÝCH DOPADOCH OBCHODOVANIA S ĽUDMI NA OBETE⁴⁷

Druhy rizík a zneužívaní	Možné zdravotné dopady
<p>Sociálne obmedzenia a manipulácia</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obmedzenia pohybu, času a aktivít; uväznenie, stály dozor a manipulatívne organizovanie práce a času s cieľom zamedziť kontaktu s ľuďmi mimo okruhu obchodovania a vytváraniu vzťahov pomoci • Časté premiestňovania • Nedostatok sociálnej podpory, odmietanie alebo strata kontaktu s rodinou, priateľmi, etnickými a miestnymi komunitami 	<p>Sociálne postavenie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pocity izolácie, osamelosti a vylúčenia • Neschopnosť zakladať a udržiavať pomocné alebo podporné vzťahy, nedôvera v iných, vystúpenie zo sociálnych vzťahov, osobná neistota • Zlé celkové zdravie zapríčinené nedostatkom pohybu, zdravých sociálnych vzťahov a aktivít podporujúcich zdravie • Náchylnosť na infekcie zapríčinená nedostatkom informácií, zhoršenie zdravotného stavu spôsobené zriedkavými zdravotnými kontrolami a chýbajúcou liečbou

⁴⁷ Zimmerman, C., Watts, C. et al. Health Risks and Consequences of Trafficking in Women and Adolescents. Findings from European Study, LSHM. London, 2003.

- Citová manipulácia priateľom – páchatelom
- Protežovanie vybraných obetí s cieľom vyvolať konflikty medzi spolupracovníkmi a bránenie rozvoju priateľských vzťahov
- Odmietnutie alebo kontrola prístupu k zdravotným a iným službám
- Odoprenie alebo kontrola súkromia
- Náchylnosť na infekcie a zneužitie spôsobené obmedzeným prístupom k ochrane alebo radám od iných spolupracovníkov
- Problémy s (re)integráciou a budovaním zdravých vzťahov, pocity samoty, odcudzenia, bezradnosti, agresivity
- Odmietanie zo strany rodiny, komunity, spoločnosti alebo priateľov
- Riziko opätovného obchodovania, opätovného vstupu do vysoko rizikového prostredia a vzťahov

Ekonomické vykorisťovanie a otroctvo v dôsledku zadĺženia

- Otroctvo vyplývajúce z nahromadeného dlhu
- Úžernícke poplatky za cestovné doklady, ubytovanie, stravu, oblečenie, prezervatívy, zdravotnú starostlivosť a iné základné potreby
- Úžernícke a podvodné účtovné postupy, kontrola nad a zbavenie zárobku
- Opätovný predaj žien a obnovenie dlhov
- Odovzdanie žien do rúk polície alebo imigračných úradov, aby si nemohli vybrať mzdu
- Nútené prijatie dlhého pracovného času, veľkého množstva klientov a sexuálnych rizík za účelom finančných ziskov

Ekonomické postavenie

Neschopnosť dovoliť si:

- Základnú hygienu, potravu, bezpečné bývanie
- Prezervatívy, antikoncepciu, lubrikačné prostriedky
- Rukavice, ochranné prístroje k továrenskej práci alebo domácim prácam
- Lieky (pri pulte alebo na predpis)
- Všeobecnú zdravotnú starostlivosť, prenatálnu starostlivosť, bezpečné ukončenie tehotenstva
- Zvýšená náchylnosť na pohlavne prenosné infekcie pracovné úrazy z vysoko rizikových pracovných postupov
- Potenciálne nebezpečná samoliečba
- Trestanie (napr. fyzické zneužitie, finančné tresty) za to, že nezarobili dosť peňazí alebo za ponechanie si prepitného alebo úspor
- Fyzický alebo ekonomický trest za pokus o únik, napr. únos inej členky rodiny, aby zaplatila dlhy
- Odmietanie rodinou za neposielanie peňazí

Právna neistota

- Reštriktívne zákony, ktoré limitujú trasy legálnej migrácie a nezávislého zamestnania
- Zbavenie cestovných dokladov, lístkov a iných potrebných dokladov obchodníkmi alebo zamestnávateľmi
- Zastrasovanie, že ženy budú vydané úradom s cieľom donútiť ich vykonať nebezpečné alebo riskantné aktivity
- Zatajovanie skutočného právneho postavenia osoby
- Vyžadovanie dokumentov od zdravotníckych zariadení

Právna istota

- Prijatie nebezpečných cestovných podmienok, závislosť na obchodníkoch a zamestnávateľoch počas cestovných a pracovných vzťahov
- Uväznenie, zadržanie, dlhodobý pobyt v imigračných detenčných zariadeniach alebo väzeniach; nehygienické, nebezpečné podmienky
- Nemožnosť alebo problémy so zabezpečením liečby na verejných klinikách a v iných zdravotných zariadeniach
- Úzkosť alebo trauma ako dôsledok z výsluchu, účasti na vyšetrovaní alebo súdnom pojednávaní
- Deportácia na nebezpečné, neisté miesta, riziko opätovného obchodovania a trestu
- Zlý zdravotný stav alebo zhoršenie zdravotných problémov ako dôsledok neochoty využiť zdravotné a iné podporné služby

Telesné zneužívanie

- Vražda
- Telesné útoky (úderý bez/s predmetom, kopanie, zranenia nožom, bičovanie a postrelenie)
- Týranie (ľadové kúpele, cigaretové popáleniny, natáňovanie, sypanie soli do rán)
- Telesné strádanie (spánok, strava, svetlo, základné potreby)
- Telesné obmedzovanie (povrazy, putá, retaze) a uväznenie
- Odopieranie zdravotných alebo iných potrieb

Fyzické zdravie

- Smrť
- Akútne a chronické fyzické zranenia (pomliaždeniny, tržné rany, bolesti hlavy, otrasy mozgu, jazvy)
- Akútne a chronické telesné postihnutia, (nervy, poškodenie svalov alebo kostí, poškodenie zmyslových orgánov, dentálne problémy)
- Únava, vyčerpanie
- Chudobná strava, podvýživa, hladovanie
- Zhoršenie predchádzajúceho zdravotného problému alebo postihnutia

Sexuálne zneužívanie

- Násilný vaginálny, orálny alebo análny sex; skupinové znásilnenie; ponižujúce sexuálne aktivity
- Nútená prostitúcia, neschopnosť kontrolovať počet alebo prijateľnosť klientov
- Nútený nechránený pohlavný styk a pohlavný styk bez lubrikačných prostriedkov
- Nechcené tehotenstvo, nútený potrat, nebezpečný potrat
- Sexuálne ponižovanie, nútená nahota
- Vynútené zneužitie orálnej antikoncepcie alebo iných antikoncepčných metód

Sexuálne a reprodukčné zdravie

- HIV/AIDS
- Pohlavne prenosné infekcie a s tým súvisiace komplikácie, vrátane zápalového ochorenia panvy, infekcie močového traktu, zápalu močového mechúra, rakoviny krčka maternice a neplodnosti
- Poruchy menštruácie
- Akútna a chronická bolesť pri pohlavnom styku; roztrhnutie a iné poškodenia pošvy
- Negatívne dopady nebezpečného potratu, vrátane inkontinencie maternice, septického šoku, nechceného pôrodu
- Syndróm dráždivého čreva, príznaky súvisiace so stresom
- Neschopnosť vyjednávať o sexuálnych vzťahoch

Psychické zneužívanie

- Zastráňovanie a vyhrážanie sa ženám a ich blízkym
- Klamstvá, podvody, vydieranie za účelom vynútenia si poslušnosti a odradenia od vyhľadania pomoci, klamstvá o úradoch, miestnej situácii, právnom stave, členoch rodiny
- Citová manipulácia zo strany priateľa-páchateľa
- Nepredvídateľné a nekontrolovateľné udalosti a prostredia
- Izolácia a nútená závislosť (pozri odsek „Sociálne obmedzenia a manipulácia“ nižšie)

Duševné zdravie

- Samovražedné myšlienky, sebapoškodzovanie, samovražda
- Chronická úzkosť, poruchy spánku, časté nočné mory, chronická únava, znížená schopnosť zvládať zložité situácie
- Strata pamäte, poruchy pamäte, disociácia
- Somatické ťažkosti (napr. chronická bolesť hlavy, bolesti žalúdka, alebo chvenie) a oslabenie imunity
- Depresia, častý plač, utiahnutosť, ťažkosti s koncentráciou
- Agresivita, výbuchy zlosti, zúrivosť na iných
- Zneužívanie návykových látok, závislosť
- Strata dôvery v iných alebo seba, problémy s identitou alebo zmeny identity, slabá sebaúcta, vina, hanba, ťažkosti s budovaním a udržiavaním intímnych vzťahov

Násilné a nútené užívanie drog a alkoholu

- Nebezpečné podávanie návykových látok/liekov a nútené požívanie alkoholu alebo drog za účelom:
- Únosu, znásilnenia alebo nútenia do prostitúcie
- Donútenia k poslušnosti, dlhému pracovnému času alebo ponižujúcim či nebezpečným činom
- Zníženie schopností sebaochrany, zvýšenie poddajnosti
- Zabránenie odchodu alebo úteku

Zneužívanie návykových látok

- Predávkovanie, sebapoškodzovanie, smrť, samovražda
- Účasť na nežiadanom pohlavnom styku, nechránené a vysoko rizikové pohlavné styky, vysoko rizikové aktivity, kriminálne činy
- Závislosť
- Poškodenie mozgu alebo pečene, vrátane predrakovinových stavov
- Infekcia z injekčnej striekačky, vrátane HIV a hepatitídy typu C
- Závislosť na drogách, alkohole alebo cigaretách ako prostriedkoch na zvládanie zneužívania, stresu, úzkosti a strachu, dlhého pracovného času, bolesti a znechutenia samým sebou, zimy, fyzického strádania, nespavosti

7.3 ODPORÚČANÉ INDIKÁTORY NA IDENTIFIKÁCIU PRÍPADOV OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Informácie**1. Osobné údaje o respondentovi**

- Meno, priezvisko, ID
- Telefón
- Meno a miesto narodenia
- Pohlavie
- Trvalé bydlisko
- Vzdelanie
- Stav
- Obdobie obchodovania
- Dátum, kedy obeť oslobodili (prepustili) od ľudí, ktorí s ňou obchodovali

2. Faktory vplývajúce na odchod z domova**Chudoba a nezamestnanosť**

- Údaje o vzdelaní
- Údaje o zamestnaní, o pracovných skúsenostiach

Rodinná situácia

- Životné hodnoty
- Násilie, konflikty v rodine
- Vhodnosť návratu k rodine

Nedostatok informácií o obchodovaní s ľuďmi**Iné**

3. Hlavné indikátory obchodovania s ľuďmi

3.A Trestné činy

Nábor

- Metódy náboru (napr. prísľub práce)
- Údaje o osobe, ktorá uskutočnila nábor (právnická osoba, fyzická osoba, pohlavie, vek)
- Vzťah k uvedenej osobe (príbuzný, sused, iné)
- Miesto náboru
- Kto celú situáciu zorganizoval, zaplatil výdavky spojené s vybavovaním dokumentov
- Informácia o odchode, bola utajovaná pred príbuznými
- Iné informácie o náboře

Prevoz

- Súhlas obete obchodovania s odchodom z miesta trvalého bydliska do inej lokality, krajiny
- Spôsoby prechodu hraníc
 - legálne prekročenie hraníc,
 - nelegálne prekročenie hraníc,
 - použitie falšovaných cestovných dokladov
- Spôsoby organizácie prevozu
 - individuálne,
 - skupinovo
- Iné

Premiestnenie

- Dátum premiestnenia obete obchodovania z „ruky do ruky“ iným ľuďom v krajine pôvodu, prevozu a v cieľovej krajine

Prechovávanie

- Údaje o mieste prechovávania
- Možnosti odísť z miesta prechovávania

Spôsoby vplyvu

- Hrozba fyzického alebo psychického násillia
- Znásilnenie
- Únos
- Podvod
- Mučenie
- Odoberanie dokumentov
- Zneužitie citlivej situácie
- Zneužitie fyzickej závislosti
- Zneužitie postavenia
- Zadržavanie príbuzného
- Obmedzovanie osobnej slobody
- Fyzický útok na príbuzného

3.B Trestné metódy vplyvu na obeť obchodovania

1. Indikátory vykorisťovania

- Nútená práca
- Komerčné alebo nekomerčné sexuálne vykorisťovanie
- Otroctvo alebo metódy podobné otroctvu
- Nútené zneužitie vo vojnových konfliktoch
- Nútené zneužitie v kriminálnej činnosti
- Nelegálne adopcie
- Nútenie na žobranie
- Odoberanie orgánov, tkanív s cieľom transplantácie

2. Strata možnosti odísť z miesta vykorisťovania

3. Možnosti úniku zo situácie, predpokladajúcej vykorisťovanie

3.C Ciele vykorisťovania

4. Nepriame indikátory obchodovania s ľuďmi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Spôsoby prechodu hraníc: kto organizoval prechod, platil výdavky spojené s prechodom z jednej krajiny do druhej 2. Zaevidovanie problémov súvisiacich s odchodom (miesto pobytu, prostredie, násilie a konflikty v rodine) 3. Psychologický stav obete obchodovania, (výskyt indikátorov psychologickéj trauma: paralógia, poruchy spánku, kompulzívne správanie, zmätenosť, zvýšená citlivosť a pod.) 4. Právne postavenie obete obchodovania v krajine prechodu, v cieľovej krajine. Opis miesta pobytu, situácie, prostredia
5. Opis prípadu obchodovania s ľuďmi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podrobný opis prípadu obchodovania 2. Informácie o metódach nábora, spôsoby prechodu cez hranice, podmienky vykorisťovania, obdobie úteku z miesta vykorisťovania, všeobecné informácie o páchateloch: pohlavie, vek, vzťah k obeti obchodovania atď.
6. Zhodnotenie akútnych a dlhotrvajúcich potrieb obetí obchodovania	<p>Opis potrieb identifikovaných pri rozhovore:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Potreby vyžadujúce krízovú intervenciu • Potreby vyžadujúce dlhotrvajúcu starostlivosť
7. Hodnotenie rizika	<p>Riziká identifikované pri rozhovore:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riziko ohrozenia života, zdravia obete obchodovania (napr. niektoré osoby chcú spolupracovať s políciou) • Riziko vylúčenia osoby z programu

7.4 AKO VIEŠ ROZHOVOR S OBEŤOU OBCHODOVANIA⁴⁸

Otázky	Dôkazy, ktoré treba hľadať
NAJÍMANIE/ MIGRÁCIA	<p>Prečo ste prišli na Slovensko?</p> <p>Kto zorganizoval vašu cestu?</p> <p>Ako ste sa sem dostali?</p> <p>Dlhujete niekomu peniaze za tento výlet?</p> <p>Čo ste očakávali, keď ste sem prišli?</p> <p>Čo ste nakoniec robili?</p> <p>Boli ste vystrašení/á?</p> <p>Veľa obetí obchodovania prepašujú do krajiny s platnými vízami s príslubom, že sa vrátia k rodine alebo dostanú legitímnu prácu. Po príchode ich však často zneužívajú na nútenú prácu alebo musia pracovať na „dlh“ za cestovné. Obete obchodovania môžu uniesť alebo predať.</p> <p>Mnoho obetí najímajú známi alebo ľudia ich etnického pôvodu, niektoré obete členovia rodiny alebo priatelia. Obchodníci využívajú emocionálnu zraniteľnosť obetí, aby si ich získali a udržali. Obete majú často len nejasnú predstavu o tom, čo ich čaká, a sú prekvapené, keď zistia, že dlhujú prehnané sumy za cestovné, ubytovanie, stravu atď.</p>

48 Spracované podľa Guidance for Identifying a Child Victim of Trafficking. USSCCB Migration and Refugees Services.

PREUKAZ TOTOŽNOSTI	Máte nejaké identifikačné dokumenty? Kto ich má?	Imigračné a identifikačné dokumenty, ako je pas, rodný list alebo preukaz totožnosti, obetiam často zoberú obchodníci alebo zamestnávateľa. Pôvodné dokumenty môžu byť pravé alebo falšované obchodníkmi.
PRACOVNÉ PODMIENKY	Pracujete? Akú prácu vykonávate? Platia vám? Dlhujete peniaze svojmu šéfovi alebo niekomu inému? Ak chcete, môžete opustiť svoje zamestnanie?	Väčšina ľudí, ktorí sa stanú obeťami, nemôže slobodne opustiť miesto výkonu práce, kým sa s nimi obchoduje. Obetiam môžu prisľúbiť, že dostanú dobre platenú prácu, ale namiesto toho ich nútia pracovať, aby splatili svoje cestovné dlhy. Počas vykonávania práce musia často platiť príliš vysoké nájomné, poplatky za stravu a šaty, čo ich vedie ešte do väčšej dlžoby voči svojmu zamestnávateľovi. Všimnite si, ako dlho človek denne pracuje, ako sa to kompenzuje, a či ide zárobok priamo zamestnávateľovi. Zapamätajte si Každé dieťa mladšie ako 18 rokov, ktoré nútia vykonávať platený sexuálny akt, je obeťou obchodovania s deťmi, pretože ako neploleté nemôže prejavíť nesúhlas.
BÝVANIE	Kde bývate? Kto iný tam ešte býva? Kde spávate? Bojíte sa odísť?	I keď mnoho ľudí dostáva nespravodlivo nízky plat, obeť obchodovania majú navyše obmedzenú slobodu. Môžu ich nútiť žiť v tých istých priestoroch, kde pracujú. Nesmú tento priestor opustiť a niekedy ich strážia alebo im zamykajú dvere. Obchodníci sa často vyhrážajú svojim obetiam deportáciou alebo väzením v prípade, že sa pokúsia o útek.
NÁTĽAK	Vyhrážal sa vám niekto niekedy, aby ste neušiel? Ublížil vám niekto niekedy, aby vás prinútil zostať? Vyhrážal sa niekto vašej rodine?	Okrem fyzického násillia sa obeť môžu stať aj predmetom psychického zastrašovania alebo nátlaku. Obchodníci sa napr. môžu vyhrážať násillím voči samotným obetiam alebo ich rodinám, v prípade že sa pokúsia o útek. Obete obchodovania môžu aj zastrašovať, aby zostali so svojim obchodníkom so zreteľom na svoj imigračný status alebo nedostatok dokladov (ak im ich obchodník odňal).

7.5 VSTUPNÝ ROZHOVOR KROK ZA KROKOM

Krok 1. Začiatok rozhovoru

Cieľom je vytvoriť situáciu, v ktorej sa potenciálna obeť cíti natoľko bezpečne, aby mohla rozprávať svoj príbeh. Začiatok rozhovoru môže byť rozdelený do dvoch častí:

Úvod

- Uved'te, kto ste.
- Popíšte postavenie, ktoré máte.
- Informujte klienta, že máte skúsenosti s prácou s klientmi.
- Informujte klienta, že ste už viackrát stretli ľudí, ktorí sa nachádzali v podobnej situácii.

Vysvetlenie situácie „tu a teraz“

- Zistite základné potreby (bolesť, hlad, pocit chladu).
- Vysvetlite situáciu, čo sa tu a teraz odohralo.

Krok 2. Podanie informácií

Najlepší spôsob, ako začať úspešný rozhovor, je jasne vysvetliť svoje postavenie a to, čo môže klient očakávať.

Vysvetlenie cieľa rozhovoru

- Vysvetlite cieľ rozhovoru a čo ním chcete docieľiť.

Vysvetlenie premiestnenia na policajnú stanicu, ak tam bude prebiehať výsluch

- Vysvetlite dôvody a postup po príchode na políciu.
- Vysvetlite ďalšie kroky na zaistenie bezpečnosti.

Vysvetlenie štruktúry a postupu počas rozhovoru

- Vysvetlite priebeh rozhovoru „krok za krokom“.

Vysvetlenie úlohy tlmočníka alebo kultúrneho mediátora

- Čo môže a nemôže klient očakávať od tlmočníka?
- Ak v danom prípade spolupracuje kultúrny mediátor, vysvetlite jeho úlohu, čo od neho môže a nemôže klient očakávať.

Krok 3. Zhromaždenie informácií

Podľa tohto kroku sa vymedzuje, či ide o obeť obchodovania s ľuďmi, či potrebuje krízovú intervenciu a aký druh asistencie potrebuje.

Zistenie problematickej situácie

- Nechajte klienta rozprávať svoj príbeh prostredníctvom odpovedí na vaše otázky.
- Vyhľadávajte nezhody alebo nejasnosti v príbehu, požiadajte klienta, aby ich vysvetlil.
- Zistite, či má klient záujem o pomoc alebo strach z odhalenia páchateľom.

Zistenie v priebehu rozhovoru, o akú osobu ide

- Nechajte klienta rozprávať svoj príbeh a ako sa dostal k pomoci.
- Upriamte pozornosť na klienta, prejavte skutočný záujem o jeho príbeh. Ubezpečte klienta, že reflektujete jeho emócie. Ak je to potrebné, pomenujte ich.

Zistenie, v akej situácii sa klient v súčasnosti nachádza

- Zistíte, v akej situácii sa v tejto chvíli klient nachádza, a či má predstavu, ako to bude v nasledujúcich dňoch vyzerať.

Zistenie, čo klient chce, a čo očakáva

- Čo momentálne potrebuje?
- Z čoho má teraz obavy?
- Z čoho má najväčšie obavy?
- Vysvetlite klientovi, v čom mu môžete pomôcť, dokedy to môžete urobiť, čo nemôžete urobiť.
- Zdôraznenie (možných znakov) obchodovania s ľuďmi
- Pozorne načúvajte, čo klient rozpráva.
- Vytvorte si vlastný zoznam indikátorov, ktoré vám pomôžu zorientovať sa v konkrétnom prípade.

DÔLEŽITÉ!

V priebehu tejto fázy sledujte reakcie a emócie klienta. Rozprávanie príbehu môže u klienta vyvolať úzkosť, hnev alebo agresivitu. Môžete spozorovať príznaky posttraumatického stresového syndrómu.

Krok 4. Aktualizovanie informácií

Podávanie informácií v tejto fáze je podobné ako v predchádzajúcej. Je dôležité pri overovaní toho, či je obeť v bezpečí a či sa u nej vytvára dôvera k vám tak, aby ste klient a vy mohli spoločne pracovať.

Vysvetlenie aktuálnej situácie klientovi

- Vysvetlite aktuálnu situáciu, napr. v prípade ak je klient nelegálny migrant a je na polícii.
- Pravdivo vysvetlite dôsledky toho, že klient je nelegálny migrant, bez zreteľa na to, či spolupracuje, alebo nie.

Vysvetlenie národných stratégií

- Vysvetlite vplyvy jednotlivých stratégií na klientovu situáciu.
- Vysvetlite klientovi, že je obeťou obchodovania s ľuďmi a čo to znamená.

Vysvetlenie povolenia na pobyt

- Ak existuje možnosť získať povolenie na pobyt vo vašej krajine, musíte ju klientovi vysvetliť.
- Ubezpečte sa, že ste možnosti vysvetlili zrozumiteľne.
- Pripomeňte iné možnosti alebo obmedzenia.

Vysvetlenie trestného zákona vo vašej krajine, možností alebo následkov v priebehu trestného konania a vysvetlenie občianskeho zákona

- Vysvetlite klientovi možnosti, ktoré má v občianskoprávnom konaní.
- Vysvetlite riziká a iné možnosti, ktoré môžu vzniknúť pri asistencii.

Krok 5. Ďalšie kroky

Rozhodnite sa, ktoré ďalšie kroky budú nasledovať

Preskúmanie problematickej situácie a nezvyčajných možností

- Objasnite možné nezhody a nejasnosti v príbehu klienta. Vyhľadávajte body a veci, ktoré môžete využiť.
- Zvážte, či nepotrebujete získať viac informácií teraz, alebo ich môžete získať neskôr. Máte dostatok informácií na úvodné zhodnotenie prípadu?

Príprava ďalších možností

- Naplánujte ďalšie kroky: žiadosť o povolenie na pobyt, návrat do krajiny pôvodu a pod.
- Definujte reálne a dosiahnuteľné ciele.
- Identifikujte, čo je potrebné na konštruktívnu zmenu.

Vytvorenie spoločného postupu

- Diskutujte s klientom a možnostiach a ich následkoch, nechajte na klientovi, aby sa rozhodol, či bude svedčiť, alebo nie, alebo či sa rozhodne neskôr.
- Opakujte informácie o všetkých vhodných možnostiach (trestnom konaní, občianskoprávnom konaní), nechajte na klientovi, či sa rozhodne niektoré z nich využiť.
- Vytvorte konkrétny plán.
- Vytvorte časový plán.

Po výmene informácií je dôležité ich vyhodnotiť. Ak je to potrebné, vytvorte zoznam pre a proti, tak aby klient zreteľne videl, aké má možnosti. Najvhodnejšie je, aby si klient oddýchol a premyslel svoje možnosti.

Krok 6. Vytvorenie ďalšieho postupu

Hlavným cieľom je, aby sa klient cítil v bezpečí, a zabezpečenie jeho zdravotných, duševných a sociálnych potrieb.

Zabezpečenie ubytovania

- Chránené ubytovanie.
- Krízové centrum.
- Utečenecký tábor.

Zabezpečenie povolenia na pobyt

- Zistite, kto je zodpovedný za začatie procedúry na udelenie povolenia.
- Skontaktujte sa so zástupcami jednotlivých organizácií.

Zabezpečenie bezpečnosti

- Diskutujte s klientom, ako sa má zaistiť jeho bezpečnosť. Obeť má dôležitú úlohu pri zachovaní bezpečnosti.
- Vysvetlite zaistenie bezpečnosti krok po kroku.
- V prípade nebezpečenstva sa obeť premiestni do iného regiónu.
- Zaistite bezpečnosť iných, napr. príbuzných klienta.

Zabezpečenie pomoci a asistencie

- Nachádza sa vo vašom regióne koordinátor pre pomoc obetiam?
- Zabezpečte spoluprácu medzi MVO a políciou.

Krok 7. Uzatvorenie rozhovoru**Pred ukončením prvého rozhovoru zistite spätnú väzbu od klienta**

- Ako sa teraz cíti?
- Je niečo, čo chcel povedať a doteraz nepovedal?

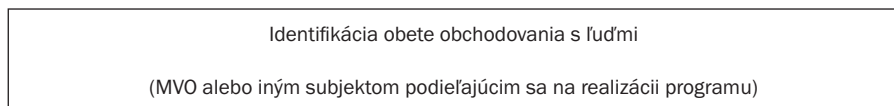
Dohodnite sa na spôsobe, ako zostanete v kontakte

- Ako vás môže kontaktovať a čo môže od vás očakávať?
- Ako budete kontaktovať klienta vy?

Pokračovanie

- Dohodnite si konkrétny dátum na ďalšie stretnutie.

7.6 POSTUP ZARADENIA OBETE DO PROGRAMU PODPORY A OCHRANY OBETÍ OBCHODOVANIA S ĽUĎMI⁴⁹

Obet' – občan SR

Obet' – cudzinec

Odovzdanie obete do starostlivosti MVO, ak ju neidentifikovalo priamo MVO

Informovanie obete o existencii programu

Dobrovoľné rozhodnutie obete vstúpiť do programu

Zaslanie návrhu MVO na zaradenie obete do programu spolu s vypracovaným individuálnym plánom pomoci a v prípade obete – cudzinca aj s fotokópiou udeleného povolenia na tolerovaný pobyt národnému koordinátorovi

Rozhodnutie národného koordinátora o (ne)zaradení obete do programu a vyrozumenie MVO o rozhodnutí národného koordinátora

Poskytovanie komplexnej starostlivosti obeti zaradenej do programu

občanovi SR

počas lehoty krízovej starostlivosti
v trvaní 90 dní

cudzincovi

počas lehoty na zotavenie
v trvaní 40 dní

Po uplynutí uvedených lehôt rozhodnutie obete o (ne)spolupráci s orgánmi činnými v trestnom konaní

ÁNO

Predĺženie poskytovania
komplexnej starostlivosti
počas celého obdobia trestného konania
vrátane 90-dňovej lehoty na jeho reintegráciu

NIE

Poskytovanie starostlivosti
počas lehoty reintegrácie v trvaní
90 dní občanovi SR a cudzincovi
počas obdobia jeho prípravy na
dobrovoľný návrat do krajiny pôvodu

⁴⁹ Schéma je prebratá z návrhu materiálu MV SR na rokovanie expertnej skupiny pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi. Národný referenčný mechanizmus pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi, november 2008.

7.7 PREVENTÍVNE INFORMÁCIE

V nasledujúcej časti nájdete súhrn informácií, ktoré IOM uvádza v rámci diskusií najmä s mladými ľuďmi, ktorí plánujú vycestovať do zahraničia za prácou, ako aj vo svojich informačných materiáloch zameraných na prevenciu obchodovania s ľuďmi. Tvoria ich časti **Príprava na cestu do zahraničia**, **Pobyt v zahraničí**, **Pomoc slovenských konzulátov v zahraničí**, **Práca v zahraničí**.

7.7.1 PRÍPRAVA NA CESTU DO ZAHRANIČIA

- Pri ceste do zahraničia musíš mať platný cestovný pas (okrem väčšiny európskych krajín, kde ti stačí občiansky preukaz). Väčšina krajín vyžaduje, aby bol pas v čase vstupu do krajiny, platný ďalšie 2 – 6 mesiacov.
- Pred cestou si na webovej stránke Ministerstva zahraničných vecí SR alebo na veľvyslanectve krajiny, do ktorej cestuješ, zisti podmienky vstupu a podmienky vstupu do krajín, cez ktoré budeš prechádzať. Informuj sa, aké formality si budeš musieť vybaviť po príchode do cudziny.
- Ak má Slovensko voči danej krajine vízovú povinnosť, musíš si vopred vybaviť víza na príslušnom veľvyslanectve. Povedia ti aj to, za akých podmienok možno získať vstupné víza na hraničných priechodoch. Je možné, že budeš potrebovať aj tranzitné víza do krajín, cez ktoré budeš prechádzať.
- Na prácu alebo študijný pobyt môžeš v mnohých krajinách potrebovať osobitné povolenie. Podrobnejšie informácie ti poskytne veľvyslanectvo alebo konzulát danej krajiny.
- Vybav si medzinárodnú platobnú kartu alebo cestovné šeky – sú vhodnejšie ako nosenie väčšej sumy v hotovosti. Ak sa tomu však nedá vyhnúť, ulož si peniaze na viacero miest.
- K batožine si pribal slovník jazyka krajiny, kam cestuješ, a nauč sa základné frázy.

7.7.2 POBYT V ZAHRANIČÍ

- Nikomu za nijakých okolností nedávaj svoj pas (samozrejme, okrem pohraničnej stráže a polície). Všetky potrebné náležitosti si má každý vybavovať sám. Ani pri práci načierno zamestnávateľ nepotrebuje tvoj pas!
- Pas a ostatné dôležité doklady (napr. pracovné povolenie) nos vždy so sebou. Ak ti niekto doklady zoberie alebo ich stratíš, okamžite to nahlás na políciu a kontaktuj slovenské veľvyslanectvo v danej krajine.
- Stratu, krádež peňazí, cestovného pasu alebo akéhokoľvek iného dokladu nahlás na miestnej polícii. Trvaj na vydaní písomného potvrdenia o hlásení straty alebo krádeže.
- Ozývaj sa rodičom alebo známym tak, ako ste sa dohodli pred odchodom.
- Oznam domov každú zmenu pobytu.
- Neprijímaj nijaké dary ani pôžičky, nikomu sa nezaväzuj.
- Dávaj na seba dobrý pozor, vyhýbaj sa neosvetleným uliciam, nebezpečným štvrtiam, nenes so sebou cennosti a pod.
- Zákony sú v každej krajine iné, rovnako aj sankcie za ich porušenie. Zodpovednosť za protiprávne konanie nesie každý sám. Nezabúdaj, že v krajine môžu platiť zákony, ktoré pre nás nemusia byť samozrejmosťou.
- Vyhýbaj sa akémukoľvek kontaktu s drogami. Hrozia ti sankcie vo forme finančnej pokuty, trestu odňatia slobody alebo v niektorých štátoch, ako je napr. Thajsko, aj trest smrti.
- Aj keď sa nechystáš v zahraničí šoférovať, oboznám sa aspoň so základnými miestnymi pravidlami cestnej premávky.
- V prípade potreby neváhaj kontaktovať slovenské veľvyslanectvo alebo konzulát.

7.7.3 POMOC SLOVENSKÝCH KONZULÁTOV V ZAHRANIČÍ

V ktorejkoľvek zahraničnej krajine ti v núdzi pomôže slovenský konzulát, ktorý je zvyčajne súčasťou veľvyslanectva. Jeho telefónne číslo si zisti ešte pred odchodom zo Slovenska.

Konzulát môže:

- vydať náhradný cestovný doklad na návrat do SR,
- kontaktovať príbuzných alebo známych, ktorí ti môžu poslať peniaze, ak sa ocitneš v núdzi (napr. potrebuješ sa vrátiť domov),
- odporučiť služby miestnych advokátov, ktorí ti poskytnú odbornú právnu pomoc, ak sa dostaneš do kontaktu s miestnou políciou alebo súdom,
- odporučiť služby miestnych lekárov alebo tlmočníkov,
- informovať tvojich najbližších príbuzných o nehode alebo úmrtí a zabezpečiť nevyhnutné opatrenia,
- kontaktovať občanov SR nachádzajúcich sa vo väzbe a podať o nich správy príbuzným,
- v prípade potreby sprostredkovať adresy charitatívnych organizácií (nocľah, strava),
- sprostredkovať styk s miestnymi úradmi, políciou, orgánmi činnými v trestnom konaní,
- osvedčiť pravosť kópií, listín, podpisov, pečiatok,
- na základe znalostí miestnych pomerov poradiť, ako máš postupovať v uvedených a podobných situáciách.

Konzulát nemôže:

- zasahovať do súdneho konania alebo ho iniciovať v tvojom mene,
- poskytovať advokátske služby,
- dosiahnuť/zariadiť prepustenie z väzenia,
- zasahovať do vyšetrovania orgánov činných v trestnom konaní,
- zabezpečiť ti lepšie zaobchádzanie v nemocnici alebo väzení, ako majú miestni občania,
- zaplatiť ti účty za liečbu, ubytovanie, cestovné lístky, právnu pomoc alebo akékoľvek iné účty,
- poskytovať služby prináležiacie cestovným kanceláriám, leteckým spoločnostiam, bankám a iným organizáciám,
- zaobstaráť ti ubytovanie, prácu alebo pracovné povolenie.

7.7.4 PRÁCA V ZAHRANIČÍ

Sprostredkovatelia práce

Na Slovensku sú dva typy inštitúcií, ktoré sú oprávnené sprostredkovať prácu v zahraničí. Ide o Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny a ďalej fyzické alebo právnické osoby, ktoré majú jeho povolenie na sprostredkovanie zamestnania za úhradu. Aktuálny zoznam sprostredkovateľských agentúr si môžeš vyzdvihnúť na ústredí práce, na ktoromkoľvek úrade práce, sociálnych vecí a rodiny alebo si ho stiahnuť zo stránky www.upsvar.sk.

Informácie o práci v zahraničí

Úrady práce poskytujú základné informácie o možnostiach a spôsoboch práce v zahraničí, ako aj informácie o spôsoboch vybavenia povolení na prácu a pobyt v jednotlivých krajinách. Môžeš tam aj získať kontakty na zamestnávateľov v zahraničí alebo zoznam slovenských firiem, ktoré majú povolenie prácu v zahraničí sprostredkovať.

Na jednotlivých úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny sa môžeš obrátiť na EURES poradcov, ktorí ti umožnia prístup k denne aktualizovanej databáze voľných pracovných miest v krajinách európskeho hospodárskeho priestoru (krajiný EÚ a Nórsko, Island, Švajčiarsko). Databáza je prístupná na

stránkach www.eures.sk a www.upsvar.sk. Nájdeš tu aj aktuálne informácie o životných a pracovných podmienkach v krajinách, ktoré sú členmi siete EURES. Služby siete sú bezplatné.

Povinnosti sprostredkovateľa práce

Klient musí dostať informáciu o podmienkach získania povolení na prácu a na pobyt. Sprostredkovateľ práce musí klientovi poskytnúť podrobné informácie o práci, ktorú bude vykonávať, a upozorniť ho na práva a povinnosti, ktoré bude ako zamestnanec v danej krajine mať.

Výška poplatku za sprostredkovanie musí byť pevne stanovená vopred a nesmie presiahnuť 20 % z dohodnutej mesačnej mzdy alebo platu, ak sa sprostredkuje zamestnanie na obdobie najviac 6 mesiacov, alebo 30 % z mesačnej mzdy alebo platu, ak sa sprostredkuje zamestnanie na obdobie dlhšie ako 6 mesiacov. Poplatok môže sprostredkovateľ vyberať až po sprostredkovaní zamestnania ako jednorazovú platbu. Akékoľvek splátky alebo odvody z mesačného platu nie sú prípustné. Pracovné podmienky, výška mzdy a pod. musia byť jasne stanovené v písomnej dohode, ktorú uzatvorí klient so sprostredkovateľom.

Dohoda o sprostredkovaní práce/pracovná zmluva

Dohoda so sprostredkovateľom práce musí byť uzatvorená písomne, v dvoch identických origináloch – jeden patrí tebe. Má obsahovať najmä:

- názov a adresu budúceho zamestnávateľa, jeho identifikačné číslo a druh činnosti, ktorou sa zaoberá, kontaktné informácie (telefónne/faxové číslo, e-mail),
- obdobie, na ktoré sa pracovná zmluva uzatvára,
- opis pracovnej náplne a pracovných podmienok, výšku platu/mzdy,
- rozsah zodpovednosti sprostredkovateľa za nedodržanie podmienok dohody,
- spôsob a podmienky zdravotného a sociálneho poistenia,
- výšku poplatku za sprostredkovanie zamestnania.

So svojím budúcim zamestnávateľom musíš uzavrieť pracovnú zmluvu. Podobne ako dohoda o sprostredkovaní musí aj zmluva obsahovať najmä údaje o zamestnávateľovi, dĺžku trvania zamestnania, pracovnú náplň a podmienky (napr. ubytovania a stravovania), výšku platu/mzdy a informácie o poistení.

Užitočné rady o práci v zahraničí

- Dobré si prever agentúru alebo človeka, ktorý ti ponúka prácu v zahraničí. Každá pracovná agentúra musí mať na svoju činnosť povolenie ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny. Ak je to možné, skontaktuj sa s ľuďmi, ktorým už agentúra zamestnanie sprostredkovala.
- Informácie poskytnuté agentúrou si prever u svojho budúceho zamestnávateľa. Seriózna pracovná agentúra ti poskytne meno kontaktnej osoby a jej telefónne číslo.
- Neprijmi prácu načierno. Vycestuj až vtedy, keď podpíšeš pracovnú zmluvu, získaš pracovné povolenie alebo víza.
- Podpíš len pracovnú zmluvu v jazyku, ktorému dobre rozumieš. Ak sú v zmluve časti, ktorým nerozumieš, poraď sa so známymi a požiadaj zamestnávateľa/agentúru o vysvetlenie. Podpis pracovnej zmluvy negarantuje bezpečnosť ponúkanej práce!
- V nijakom prípade neprijmi prácu v cudzine na základe ústneho prísľubu, ani keby ti ju ponúkali ľudia, ktorých poznáš.
- V krajine, kam odchádzaš pracovať, si nájdi čo najviac kontaktov (napr. od známych, ktorí tam už boli). Pýtaj sa aj na ďalšie zdroje užitočných informácií o práci a živote v krajine, kam ideš pracovať (internetové stránky, publikácie, kontakty na relevantné inštitúcie v krajine a pod.).
- Aj keď pracuješ načierno, v núdzi sa obráť na políciu. Pri najmenšom náznaku, že ide o obef obchodovania, s ňou úrady vo väčšine európskych krajín zaochádzajú ako s obeťou násillia.
- Ak sú pracovné podmienky iné, ako je uvedené v zmluve, obráť sa na agentúru alebo osobu, ktorá ti prácu sprostredkovala, a informuj o tom svojich blízkych doma.

Keď budeš kontaktovať agentúru alebo odpovedať na inzerát, zaujímaj sa:

- registráciu agentúry a jej overenie,
- presný opis tvojej pracovnej náplne a trvaj na tom, aby bol uvedený v pracovnej zmluve,
- obdobie, na ktoré sa pracovná zmluva podpíše,
- vybavenie pracovného povolenia a zdravotného poistenia,
- presnú adresu tvojho pracoviska a bývania,
- dĺžku pracovného času, výšku stanovenej odmeny, spôsob a termíny vyplatenia
- ak ide o prostitúciu, informuj sa, či nie je v danej krajine trestná.

Čo robiť, ak sa dostaneš do ťažkostí? Niekoľko rád...

- Utekaj tam, kde sú ľudia, na nejaké verejné a zároveň oficiálne miesto (úradná inštitúcia, knižnica, pošta atď.)
- Požiadaj radšej o pomoc inštitúciu než nejakú súkromnú osobu. Pri inštitúcii je menšie riziko zneužitia.
- Pomoc môžeš hľadať aj v miestach označených krížom, napr. v nemocniciach, kostoloch, zariadeniach prvej pomoci.
- Ak si v zahraničí, snaž sa kontaktovať zastupiteľstvo svojej krajiny.
- Požiadaj o kontakt na pomáhajúcu organizáciu. Na Slovensku môžeš takéto kontakty získať v IOM, v Českej republike napr. v organizácii La Strada ČR.
- Vo väčšine cudzích krajín môžeš z telefónnej búdky zavolať o pomoc na číslo 112 (to platí, ak ovládaš aspoň základy jazyka).
- Nikdy sa neobviňuj.
- Máš právo na ochranu a nezaslúžiš si odsudzovanie za to, čo sa ti stalo.
- Vždy existujú možnosti pomoci

8 PRÍLOHY

8.1 PROTOKOL O PREVENCIÍ, POTLÁČANÍ A TRESTANÍ OBCHODOVANIA S ĽUĎMI, OSOBITNE ŽENAMI A DEŤMI, DOPLŇUJÚCI DOHOVOR OSN PROTI NADNÁRODNÉMU ORGANIZOVANÉMU ZLOČINU

Preambula

Štáty, zmluvné strany tohto protokolu

vyhlasujúc, že efektívne akcie proti medzinárodnému obchodovaniu s ľuďmi, osobitne ženami a deťmi, vyžadujú komplexný medzinárodný prístup v krajinách pôvodu, tranzitu i smerovania, vrátane opatrení na prevenciu takéhoto medzinárodného obchodovania, trestania obchodníkov a ochrany obetí takýchto obchodov, vrátane ochrany ich medzinárodne uznaných ľudských práv,

berúc do úvahy fakt, že napriek existencii mnohých medzinárodných nástrojov obsahujúcich pravidlá a praktické opatrenia proti zneužívaniu osôb, najmä žien a detí, neexistuje univerzálny nástroj zameraný na všetky aspekty obchodovania s ľuďmi,

znepokojené, že absencia takéhoto nástroja znamená, že osoby ohrozované obchodovaním nebudú dostatočne chránené,

odvolávajúc sa na rezolúciu Valného zhromaždenia OSN č. 53/111 z 9. decembra 1998, v ktorej Valné zhromaždenie rozhodlo o ustanovení otvoreného medzivládneho Ad-hoc výboru pre prípravu komplexného medzinárodného dohovoru proti nadnárodnému organizovanému zločinu a o diskusii a príprave, okrem iného, medzinárodného nástroja venovaného obchodovaniu so ženami a deťmi,

presvedčené, že doplnenie Dohovoru Organizácie spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu o medzinárodný nástroj na prevenciu, potláčanie a trestanie obchodovaní s ľuďmi, osobitne ženami a deťmi, bude užitočné pri prevencii a boji s týmto zločinom,

sa dohodli takto:

I. VŠEOBECNÉ USTANOVENIA

Článok 1

Vzťah k Dohovoru Organizácie spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu

1. Tento protokol dopĺňa Dohovor proti nadnárodnému organizovanému zločinu. Bude interpretovaný spolu s dohovorom.
2. Ustanovenia dohovoru sa uplatňujú mutatis mutandis na tento protokol, pokiaľ v ňom nie je ustanovené inak.
3. Trestné činy stanovené v súlade s článkom 5 tohto protokolu sa považujú za stanovené v súlade s dohovorom.

Článok 2

Cieľ

Cieľom tohto protokolu je:

- (a) predchádzať a bojovať proti obchodovaniu s ľuďmi, venujúc osobitnú pozornosť ochrane žien a detí;
- (b) chrániť a pomáhať obetiam takéhoto obchodovania pri plnom rešpektovaní ich ľudských práv; a
- (c) presadzovať a podporovať spoluprácu medzi štátmi, zmluvnými stranami, s cieľom dosiahnuť tento cieľ.

Článok 3

Použitie pojmov

Na účely tohto protokolu:

- (a) „obchodovanie s ľuďmi“ je verbovanie, preprava, transfer, prechovávanie alebo získavanie ľudí pod hrozbou násilia, únosmi, podvodom, lesťou, prinútením silou, zneužívaním pozície, v rámci ktorej nemá táto osoba žiadnu inú reálnu a akceptovateľnú možnosť iba prijať uvedenú hrozbu, poskytovaním alebo prijímaním peňazí alebo iného prospechu za účelom získania súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou s cieľom jej zneužívania, nezávisle od toho, či obeť obchodovania súhlasila s účelom zneužívania. Zneužívanie zahŕňa, ako minimum, zneužívanie prostitúciou iných alebo iné formy sexuálneho zneužívania, vynútenú prácu alebo služby, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, zotročovanie alebo odoberanie orgánov na nelegálne účely;
- (b) súhlas obeť obchodovania s cieľom jej zneužívania uvedeného v písm. (a) tohto článku je irelevantný, ak bol použitý ktorýkoľvek zo spôsobov uvedených v písm. (a);
- (c) verbovanie, preprava, transfer, prechovávanie alebo získavanie detí s cieľom ich zneužívania je považované za „obchodovanie s ľuďmi“ i v prípade, keď nie sú naplnené spôsoby uvedené v písm. (a) tohto článku;
- (d) „dieťa“ znamená akúkoľvek osobu mladšiu ako osemnásť rokov.

Článok 4

Rozsah pôsobnosti

Tento protokol, ak v ňom nie je ustanovené inak, sa uplatňuje na predchádzanie, vyšetrovanie a stiahnutie trestného činu obchodovania s ľuďmi tak, ako je definované v článku 5 tohto protokolu, ak je tento trestný čin svojou povahou nadnárodný a bol spáchaný s účasťou organizovanej zločineckej skupiny, ako aj pre ochranu obetí takýchto trestných činov.

Článok 5

Kriminalizácia

1. Každý štát, zmluvná strana, prijme také legislatívne a iné opatrenia, ktoré sú nevyhnutné na stanovenie konania vymedzeného v článku 3 tohto protokolu ako trestných činov, ak je spáchané úmyselne.
2. Každý štát, zmluvná strana, prijme tiež také legislatívne a iné opatrenia, ktoré sú nevyhnutné na stanovenie ako trestných činov:
 - (a) pokus spáchať trestný čin stanovený v súlade s odsekom 1 tohto článku za podmienok základných zásad svojho právneho systému;
 - (b) spolupáchateľstvo na trestnom čine stanovenom v súlade s odsekom 1 tohto článku; a

- (c) organizovanie alebo riadenie iných osôb vo vzťahu k spáchaniu trestného činu stanoveného v súlade s odsekem 1 tohto článku.

II. OCHRANA OBETÍ, KTORÉ SÚ PREDMETOM OBCHODOVANIA

Článok 6

Pomoc a ochrana obetiam obchodu s ľuďmi

- Vo vhodných prípadoch a v rozsahu, ktorý umožňuje vnútroštátne právo, štáty, zmluvné strany, ochrania súkromie a identitu obetí trestných činov uvedených v tomto protokole, vrátane, okrem iného tým, že právne konanie, ktoré sa tohto obchodovania týka, bude mať dôverný charakter.
- Každý štát, zmluvná strana, zaisťuje, že jeho legislatíva alebo administratívny rámec bude obsahovať opatrenia, ktoré zabezpečia obetiam trestných činov uvedených v tomto protokole v podstatných prípadoch:
 - informácie o relevantných súdnom a administratívnom konaní;
 - pomoc, ktorá im umožní prezentovať vo vhodnom rozsahu ich názory a obavy v rámci trestného konania proti páchatelom, a to spôsobom, ktorý nebude prejedukovať právo na obhajobu.
- Každý štát, zmluvná strana, zväzuje implementáciu takých opatrení, ktoré poskytnú obetiam definovaným týmto protokolom možnosť fyzického, psychologického a sociálneho zotavenia, vo vhodných prípadoch v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami, inými vhodnými organizáciami a ďalšími zložkami občianskej spoločnosti, a to najmä:
 - primerané ubytovanie;
 - poradenstvo a informácie v jazyku, ktorému osoby, ktoré sú predmetom obchodovania s ľuďmi rozumejú, najmä s ohľadom na ich zákonné práva;
 - lekársku, psychologickú a materiálnu pomoc; a
 - možnosti zamestnania, vzdelania a odborného výcviku.
- Každý štát, zmluvná strana, vezme do úvahy pri aplikovaní ustanovení tohto článku vek, pohlavie a osobitné požiadavky obetí obchodovania s ľuďmi, najmä ak sa jedná o deti, vrátane zodpovedajúceho ubytovania, vzdelávania a starostlivosti.
- Každý štát, zmluvná strana, vyvinie úsilie na zabezpečenie fyzickej bezpečnosti obetí obchodovania s ľuďmi, pokiaľ sa nachádzajú na jej území.
- Každý štát, zmluvná strana, zabezpečí, že jej vnútroštátny právny systém obsahuje také opatrenia, ktoré umožnia obetiam obchodovania s ľuďmi získať náhradu za spôsobené škody.

Článok 7

Postavenie obetí obchodovania s ľuďmi v prijímateľských krajinách

- Naviac, k opatreniam uvedeným v článku 6 tohto protokolu, každý štát, zmluvná strana, zväzuje prijatie legislatívnych alebo iných vhodných opatrení, ktoré dovoľia obetiam obchodovania s ľuďmi v opodstatnených prípadoch zotrvať na jej území dočasne alebo trvalo.
- Pri implementácii ustanovení odseku 1 tohto článku každý štát, zmluvná strana, zodpovedajúco zväzuje humanitné a ľudské faktory.

Článok 8

Repatriácia obetí obchodovania s ľuďmi

- Štát, zmluvná strana, ktorej je obeť obchodovania s ľuďmi štátnym príslušníkom alebo v ktorej mala právo trvalého pobytu v čase príchodu do prijímateľského štátu, zmluvnej strany, bude napomáhať a akceptovať, s prihliadnutím na bezpečnosť osoby, návratu tejto osoby bez neprimeraného a neodôvodneného zdržania.
- Keď štát, zmluvná strana vracia obeť obchodovania s ľuďmi do krajiny, ktorej je obeť štátnym príslušníkom alebo v nej mala v čase príchodu do prijímateľského štátu právo trvalého pobytu, tak takýto návrat sa uskutoční s ohľadom na bezpečnosť tejto osoby, ako i s ohľadom na právne aspekty týkajúce sa faktu, že táto osoba je obeťou obchodovania a podľa možnosti bude na báze dobrovoľnosti.
- Na základe požiadavky prijímateľského štátu, zmluvnej strany, požiadanej štát, zmluvná strana,

bez neprimeraného a neodôvodneného zdržania overí, či osoba, ktorá je obeťou obchodovania s ľuďmi, je jej štátnym príslušníkom alebo v nej mala v čase vstupu do prijímateľskej krajiny právo trvalého pobytu.

4. V záujme uľahčenia návratu obeť obchodovania s ľuďmi, ktorá nemá potrebné doklady, štát, zmluvná strana, ktorej je obeť štátnym príslušníkom alebo v nej mala v čase vstupu do prijímateľskej krajiny právo trvalého pobytu, vysloví na základe požiadavky prijímateľskej krajiny súhlas s vydaním takých cestovných dokladov alebo podľa potreby inej autorizácie, ktorá môžu byť potrebné, aby sa jej umožnila cesta a opätovný vstup na jej územie.
5. Tento článok sa nedotýka akéhokoľvek práva poskytovaného obetiam obchodovania s ľuďmi podľa vnútroštátneho práva prijímateľského štátu, zmluvnej strany.
6. Tento článok sa nedotýka akejkoľvek dvojstrannej alebo mnohostrannej dohody alebo dojednania, ktoré úplne alebo čiastočne upravujú návrat obetí obchodovania s ľuďmi.

III. PREVENCIA, SPOLUPRÁCA A INÉ OPATRENIA

Článok 9

Predchádzanie obchodovaniu s ľuďmi

1. Štáty, zmluvné strany vyvinú úsilie na vytvorenie jednotných postupov, programov a iných opatrení:
 - (a) na predchádzanie a boj s obchodovaním s ľuďmi; a
 - (b) na ochranu obetí obchodovania s ľuďmi, najmä žien a detí, aby sa opätovne nestali obeťami.
2. Štáty, zmluvné strany vyvinú úsilie na vykonanie opatrení, ako sú výskum, informačné a mediálne kampane a sociálne a ekonomické iniciatívy na predchádzanie a boj s obchodovaním s ľuďmi.
3. Postupy, programy a iné opatrenia prijaté v súlade s týmto článkom zahrnú vhodnú spoluprácu s mimovládnyimi organizáciami, inými dôležitými organizáciami alebo inými zložkami občianskej spoločnosti.
4. Štáty, zmluvné strany, príjmu alebo posilnia opatrenia, vrátane dvojstrannej alebo mnohostrannej spolupráce, ktoré znížia vplyv faktorov - akými sú chudoba, nízkystupeň rozvoja alebo nedostatočná rovnosť príležitostí - ktoré nútia osoby, zvlášť ženy a deti stať sa obeťami obchodovania.
5. Štáty, zmluvné strany, príjmu alebo posilnia legislatívne alebo iné opatrenia, akými sú vzdelávacie, sociálne alebo kultúrne opatrenia, vrátane dvojstrannej alebo mnohostrannej, s cieľom zabrániť dopytu po všetkých formách zneužívania osôb, najmä žien a detí, ktoré vedú k obchodovaniu s nimi.

Článok 10

Výmena informácií a odborná príprava

1. Orgány presadzovania práva, imigračné a iné príslušné orgány v štátoch, zmluvných stranách, vhodne zabezpečia vzájomnú spoluprácu výmenou informácií v súlade s ich vnútroštátnym právom tak, aby umožnili určiť:
 - (a) či osoby prekračujúce alebo pokúšajúce sa prekročiť štátne hranice s cestovnými dokladmi patriacimi iným osobám alebo bez cestovných dokladov sú páchatelia alebo obeť obchodovania s ľuďmi;
 - (b) typy cestovných dokladov, ktoré osoby použili alebo sa pokúsili použiť pri prekračovaní

- štátnej hranice s cieľom obchodovať s ľuďmi; a
- (c) prostriedky a metódy používané organizovanými zločineckými skupinami s cieľom obchodovania s ľuďmi, vrátane lákania a transportu obetí, vzájomných ciest a väzieb medzi osobami a skupinami zapletenými v takom obchodovaní, a možné opatrenia pre ich zistenie.
2. Štáty, zmluvné strany zabezpečia alebo posilnia odbornú prípravu zameranú na zamedzenie obchodovania s ľuďmi pre úradníkov presadzujúcich právo, imigračných a iných zainteresovaných úradníkov. Odborná príprava bude zameraná na metódy smerujúce k zamedzeniu takého obchodovania, stíhaniu obchodníkov a ochranu práv obetí, vrátane ochrany obetí pred obchodníkmi. Odborná príprava tiež vezme do úvahy potrebu zväziť ľudské práva a citlivé okolnosti súvisiace s problematikou detí a pohlaví a budú taktiež podporovať spoluprácu s mimovládnyimi organizáciami, s inými dôležitými organizáciami a ďalšími zložkami občianskej spoločnosti.
 3. Štát, zmluvná strana, ktorá získava informáciu sa musí prispôbiť každej požiadavke štátu, zmluvnej strany, ktorý poskytuje informáciu a ktorý žiada obmedzenie pri jej používaní.

Článok 11

Opatrenia na hraniciach

1. Bez dotknutia medzinárodných záväzkov týkajúcich sa voľného pohybu osôb štáty, zmluvné strany, v možnom rozsahu posilnia kontrolu na hraniciach, ktorá môže byť potrebná na predchádzanie a odhaľovanie obchodovania s ľuďmi.
2. Každý štát, zmluvná strana, prijme legislatívne alebo iné vhodné opatrenia na zabránenie možnosti využitia dopravných prostriedkov prevádzkovaných komerčnými prepravcami pri trestných činoch uvedených v článku 5 tohto protokolu.
3. Ak je to náležité, a bez dotknutia aplikovateľných medzinárodných dohovorov, takéto opatrenia zahrňujú stanovenie záväzkov komerčných prepravcov, vrátane dopravnej spoločnosti alebo majiteľa alebo prevádzkovateľa akéhokoľvek dopravného prostriedku, aby sa ubezpečili, že všetci pasažieri sú držiteľmi cestovných dokladov, ktoré sú potrebné na vstup do prijímateľského štátu.
4. Každý štát, zmluvná strana, prijme v súlade s vnútroštátnym právom nutné opatrenia na stanovenie sankcií za porušenie povinnosti uvedenej v odseku 3 tohto článku.
5. Každý štát, zmluvná strana, zväzi prijatie opatrení, ktoré umožnia v súlade s vnútroštátnym právom odoprenie vstupu alebo zrušenie víz pre osobu, ktorej bola preukázaná účasť na spáchaní trestných činov uvedených v tomto protokole.
6. Bez dotknutia článku 27 dohovoru, štáty, zmluvné strany, posúdia posilnenie spolupráce medzi svojimi úradmi hraničnej kontroly, okrem iného, zriadením a udržiavaním priamych komunikačných kanálov.

Článok 12

Bezpečnosť a kontrola dokladov

Každý štát, zmluvná strana, prijme také opatrenia, ktoré v rámci dostupných prostriedkov môžu byť potrebné:

- (a) na zabezpečenie, aby cestovné alebo identifikačné doklady nimi vydané mali takú kvalitu, ktorá nemôže byť jednoducho zneužitá a tieto doklady nemôžu byť ľahko protizákonne pozmenené, kopírované, alebo vydané.
- (b) na zabezpečenie nedotknuteľnosti a bezpečnosti cestovných alebo identifikačných dokla-

dov vydaných štátom, zmluvnou stranou, alebo v jeho mene a na predchádzanie ich proti-právneho vyhotovenia, vydania alebo použitia.

Článok 13

Legitímnosť a platnosť dokladov

Na žiadosť iného štátu, zmluvnej strany, štát, zmluvná strana, v súlade so svojim vnútroštátnym právom v rozumnej lehote overí legitímnosť a platnosť cestovného alebo identifikačného dokladu vydaného v jeho mene alebo, ktorý bol údajne v jeho mene vydaný a existuje podozrenie, že bol použitý na účely obchodovania s ľuďmi.

IV. ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA

Článok 14

Ochranné ustanovenie

1. Nič v tomto protokole sa nedotýka iných práv, záväzkov a zodpovednosti štátov a jednotlivcov podľa medzinárodného práva, vrátane medzinárodného humanitárneho práva a medzinárodného práva ľudských práv, najmä Dohovoru 1951 a Protokolu 1967, ktoré súvisia s postavením utečencov a princípom nevypovedania tak, ako sú v nich obsiahnuté.
2. Opatrenia vymedzené v tomto protokole sa budú vykladať a uplatňovať spôsobom, ktorý nie je diskriminačný vo vzťahu k osobám z dôvodu, že sú obeťami obchodovania s ľuďmi. Výklad a uplatňovanie týchto opatrení bude v súlade s medzinárodne uznanými princípmi zákazu diskriminácie.

Článok 15

Riešenie sporov

1. Štáty, zmluvné strany vyvinú úsilie vyriešiť rokovaním spory týkajúce sa výkladu alebo uplatňovania tohto protokolu.
2. Akýkoľvek spor medzi dvoma alebo viacerými štátmi, zmluvnými stranami, týkajúci sa výkladu alebo uplatňovania tohto protokolu, ktorý nemôže byť vyriešený rokovaním v primeranej lehote, bude na žiadosť jedného z nich predložený na rozhodcovské konanie. Ak sa štáty, zmluvné strany v lehote šiestich mesiacov odo dňa podania žiadosti o rozhodcovské konanie nemôžu dohodnúť na organizácii rozhodcovského konania, ktorýkoľvek z týchto štátov, zmluvných strán môže spor predložiť Medzinárodnému súdnemu dvoru na základe podania v súlade so Štatútom dvora.
3. Každý štát, zmluvná strana, môže pri podpise, ratifikácii, prijatí, schválení alebo pri prístupe k tomuto protokolu vyhlásiť, že sa nepovažuje byť viazaný odsekom 2 tohto článku. Ostatné štáty, zmluvné strany, nie sú viazané odsekom 2 tohto článku vo vzťahu ku štátu, zmluvnej strane, ktorý urobil takúto výhradu.
4. Každý štát, zmluvná strana, ktorý urobil výhradu v súlade s odsekom 3 tohto článku, môže kedykoľvek túto výhradu odvolať oznámením generálnemu tajomníkovi Organizácie spojených národov.

Článok 16**Podpis, ratifikácia, prijatie, schválenie a prístup**

1. Tento protokol je otvorený na podpis všetkým štátom od 12. do 15. decembra 2000 v Palerme, Taliansku, a potom v sídle Organizácie spojených národov v New Yorku, až do 12. decembra 2002.
2. Tento protokol je tiež otvorený na podpis regionálnym organizáciám hospodárskej integrácie, za predpokladu, že aspoň jeden jej členský štát už tento protokol podpísal v súlade s odsekom 1 tohto článku.
3. Tento protokol podlieha ratifikácii, prijatiu alebo schváleniu. Ratifikačné listiny, listiny o prijatí alebo schválení budú uložené u generálneho tajomníka Organizácie spojených národov. Regionálna organizácia hospodárskej integrácie môže uložiť svoju ratifikačnú listinu, listinu o prijatí alebo schválení, ak aspoň jeden jej členský štát už tak učinil. V tejto ratifikačnej listine, listine o prijatí alebo schválení táto organizácia oznámi rozsah jej kompetencií s ohľadom na problematiku riešenú protokolom. Táto organizácia taktiež oznámi depozitárovi každú dôležitú zmenu v rozsahu jej kompetencií.
4. Tento protokol je otvorený na prístup ktorémukoľvek štátu alebo regionálnej organizácii hospodárskej integrácie, ktorej aspoň jeden členský štát je zmluvnou stranou tohto protokolu. Listiny o prístupe budú uložené u generálneho tajomníka Organizácie spojených národov. Pri prístupe, regionálna organizácia hospodárskej integrácie oznámi rozsah jej kompetencií s ohľadom na problematiku riešenú týmto protokolom. Táto organizácia oznámi depozitárovi každú dôležitú zmenu v rozsahu jej kompetencií.

Článok 17**Nadobudnutie platnosti**

1. Tento protokol nadobudne platnosť deväťdesiaty deň nasledujúci po dni uloženia štyridsiatej ratifikačnej listiny, listiny o prijatí, schválení alebo prístupe, avšak nenadobudne platnosť pred nadobudnutím platnosti dohovoru. Pre účely tohto odseku, listina uložená regionálnou organizáciou hospodárskej integrácie nie je započítavaná navyše k počtu listín, ktoré boli uložené členskými štátmi tejto organizácie.
2. Pre každý štát alebo regionálnu organizáciu hospodárskej integrácie, ktorý ratifikuje, prijíme, schváli alebo pristúpi k tomuto protokolu po uložení štyridsiatej listiny, nadobudne tento protokol platnosť tridsiaty deň po uložení príslušnej listiny týmto štátom alebo organizáciou alebo dňom, keď tento protokol nadobudne platnosť podľa odseku 1 tohto článku, podľa toho, čo nastane neskôr.

Článok 18**Zmeny**

1. Po uplynutí piatich rokov od nadobudnutia platnosti tohto protokolu, štát, zmluvná strana, môže navrhnúť zmenu a zaprotokolovať ju u generálneho tajomníka Organizácie spojených národov, ktorý následne bude o navrhovanej zmene informovať štáty, zmluvné strany a Konferenciu zmluvných strán dohovoru s cieľom zvážiť a prijať rozhodnutie o tomto návrhu. Štáty, zmluvné strany tohto protokolu, zúčastnené na Konferencii zmluvných strán vyvinú všetko úsilie pre to, aby dosiahli konsenzus v súvislosti s každou zmenou. Ak sa vyčerpá všetko úsilie na konsenzus a dohoda nebude dosiahnutá, ako posledná možnosť prijatia zmeny je hlasovanie, pričom pre jej prijatie je nutná dvojtretinová väčšina štátov, zmluvných strán tohto protokolu prítomných na Konferencii zmluvných strán a zúčastňujúcich sa hlasovania.

2. Regionálne organizácie hospodárskej integrácie si vo veciach v rámci ich kompetencie uplatňujú ich hlasovacie právo uvedené v tomto článku s počtom hlasov rovnakým ako je počet ich členských štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto protokolu. Tieto organizácie si neuplatňujú ich hlasovacie právo, ak si ho uplatňujú ich členské štáty a naopak.
3. Zmena prijatá v súlade s odsekom 1 tohto článku podlieha ratifikácii, prijatiu alebo schváleniu štátov, zmluvných strán.
4. Zmena prijatá v súlade s odsekom 1 tohto článku nadobudne platnosť pre štát, zmluvnú stranu deväťdesiaty deň nasledujúci po dni uloženia jej ratifikačnej listiny, listiny o prijatí alebo schválení u generálneho tajomníka Organizácie spojených národov.
5. Keď zmena nadobudne platnosť, bude zaväzovať tie štáty, zmluvné strany, ktoré vyslovili súhlas, že ňou budú viazané. Ostatné štáty, zmluvné strany budú stále viazané ustanoveniami tohto protokolu a všetkými zmenami, ktoré už predtým ratifikovali, prijali alebo schválili.

Článok 19

Výpoveď

1. Štát, zmluvná strana môže tento protokol vypovedať písomným oznámením generálnemu tajomníkovi Organizácie spojených národov. Takáto výpoveď nadobudne účinnosť jeden rok po prijatí oznámenia generálnym tajomníkom.
2. Regionálna organizácia hospodárskej integrácie prestáva byť zmluvnou stranou tohto protokolu, keď protokol vypovedia všetky jej členské krajiny.

Článok 20

Depozitár a jazyky

1. Generálny tajomník Organizácie spojených národov sa určuje za depozitára tohto protokolu.
2. Originál tohto protokolu, ktorého anglické, arabské, čínske, francúzske, ruské a španielske znenie je rovnako autentické, bude uložený u generálneho tajomníka Organizácie spojených národov.

Na dôkaz toho dolupodpísaní, riadne na to svojimi vládami splnomocnení, podpísali tento protokol.

8.2 TRESTNÝ ZÁKON Č. 300/2005 Z. Z.

Druhá hlava, trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti

Prvý diel

Trestné činy proti slobode

§ 179

Obchodovanie s ľuďmi

- (1) Kto s použitím podvodného konania, lsti, obmedzovania osobnej slobody, násillia, hrozby násillia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykoristovania vrátane pornografie, nútenej práce

či nútenej služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.

- (2) Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme osobu mladšiu ako osemnásť rokov, hoci aj s jej súhlasom, na účel jej prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania.
- (3) Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2
 - a) a získa ním pre seba alebo pre iného väčší prospech,
 - b) na chránenej osobe,
 - c) z osobitného motívu, alebo
 - d) závažnejším spôsobom konania.
- (4) Odňatím slobody na dvanásť rokov až dvadsať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2
 - a) a získa ním pre seba alebo pre iného značný prospech,
 - b) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo
 - c) iný obzvlášť závažný následok, alebo
 - d) ako člen nebezpečného zoskupenia.
- (5) Odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2
 - a) a získa ním pre seba alebo pre iného prospech veľkého rozsahu, alebo
 - b) ba spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb.

Obchodovanie s deťmi

§ 180

- (1) Kto v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom zverí do moci iného dieťa na účel adopcie, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.
- (2) Odatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
 - a) a získa ním pre seba alebo pre iného väčší prospech, alebo
 - b) závažnejším spôsobom konania.
- (3) Odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov sa páchatel' potrestá, ak činom uvedeným v odseku 1 spôsobí ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo iný obzvlášť závažný následok.

§ 181

- (1) Kto za odmenu zverí dieťa do moci iného na účel jeho využívania na detskú prácu alebo na iný účel, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.
- (2) Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1.

-
- a) a získa ním pre seba alebo pre iného väčší prospech, alebo
b) závažnejším spôsobom konania.
- (3) Odňatím slobody na dvanásť rokov až dvadsať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
- a) a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo iný obzvlášť závažný následok, alebo
b) a získa ním pre seba alebo pre iného značný prospech.
- (4) Odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
- a) a získa ním pre seba alebo pre iného prospech veľkého rozsahu,
b) a spôsobí ním smrť viacerých osôb, alebo
c) ako člen nebezpečného zoskupenia.

8.3 DOHOVOR RADY EURÓPY O BOJI PROTI OBCHODOVANIU S ĽUĎMI

Varšava, 16. mája 2005

Preambula

Členské štáty Rady Európy a ostatní signatári,

Uvedomujúc si, že cieľom Rady Európy je dosiahnutie väčšej jednoty medzi jej členmi;

Uvedomujúc si, že obchodovanie s ľuďmi predstavuje porušovanie ľudských práv a zásah do dôstojnosti a integrity osoby;

Uvedomujúc si, že obchodovanie s ľuďmi môže vyústiť do otroctva obetí;

Uvedomujúc si, že dodržiavanie práv obetí, ochrana obetí a boj proti obchodovaniu s ľuďmi musia byť prvoradými cieľmi;

Uvedomujúc si, že všetky akcie alebo iniciatívy proti obchodovaniu s ľuďmi musia byť nediskriminujúce, zohľadňovať rovnosť pohlaví ako aj práva detí;
Pripomínajúc deklarácie ministrov zahraničných vecí členských štátov na 112. (14. – 15. mája 2003) a na 114. zasadnutí Výboru ministrov vyzývajúcich na posilnený boj Rady Európy proti obchodovaniu s ľuďmi;

Majúc na pamäti Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950) a jeho protokoly;

Majúc na pamäti tieto odporúčania Výboru ministrov členským štátom Rady Európy: Odporúčanie č. R (91) 11 o sexuálnom vykorisťovaní, pornografii, prostitúcii a obchodovaní s deťmi a mládežou; Odporúčanie č. R (97) 13 o zastrášaní svedkov a práva na obranu; Odporúčanie č. R (2000) 11 o boji proti obchodovaniu s ľuďmi na účely sexuálneho vykorisťovania a Odporúčanie Rec (2001) 16 o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním, Odporúčanie Rec (2002) 5 o ochrane žien pred násilím;

Majúc na pamäti tieto odporúčania Parlamentného zhromaždenia Rady Európy: Odporúčanie 1325 (1997) o obchodovaní so ženami a nútenej prostitúcii v členských štátoch Rady Európy; Odporúčanie

1450 (2000) o násilí proti ženám v Európe; Odporúčanie 1545 (2002) o kampani proti obchodovaniu so ženami; Odporúčanie 1610 (2003) o migrácii spojenej s obchodovaním so ženami a prostitúciou; Odporúčanie 1611 (2003) o obchodovaní s orgánmi v Európe; Odporúčanie 1663 (2004) Domáce otroctvo: nútená práca, au pair a nevesty na objednávku;

Majúc na pamäti Rámcové rozhodnutie Rady Európskej únie z 19. júla 2002 o boji proti obchodovaniu s ľuďmi, Rámcové rozhodnutie Rady Európskej únie z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní a smernicu Rady Európskej únie z 29. apríla 2004 o povoleniach na pobyt vydaných štátnym príslušníkom tretích štátov, ktorí sú obeťami obchodovania s ľuďmi alebo ktorým bola poskytnutá pomoc pri nedovolenej migrácii, a ktorí spolupracujú s príslušnými orgánmi; Berúc do úvahy Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu a Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi s cieľom zlepšiť ochranu, ktorú poskytuje a zlepšiť ním zavedené štandardy;

Berúc do úvahy ostatné medzinárodné právne dokumenty relevantné pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi;

Berúc do úvahy potrebu pripraviť ucelený medzinárodný právny dokument zameraný na ľudské práva obetí obchodovania a zavádzajúci monitorovací mechanizmus,

sa dohodli takto:

I. ČASŤ – CIELE, OBLASŤ PÔSOBNOSTI, PRINCÍP NEDISKRIMINÁCIE A VYMEDZENIE POJMOV

ČLÁNOK 1 – CIELE DOHOVORU

- 1) Ciele tohto dohovoru sú:
 - a) predchádzať a bojovať proti obchodovaniu s ľuďmi, pri zaručení rovnosti pohlaví;
 - b) chrániť ľudské práva obetí obchodovania, vypracovať ucelený rámec na ochranu a pomoc obetiam a svedkom pri zaručení rovnosti pohlaví, ako aj zabezpečiť účinné vyšetrovanie a trestné stíhanie;
 - c) podporovať medzinárodnú spoluprácu pri boji proti obchodovaniu s ľuďmi.
- 2) Tento dohovor zavádza špecifický monitorovací mechanizmus na zabezpečenie účinného vykonávania jeho ustanovení zmluvnými stranami.

ČLÁNOK 2 – OBLASŤ PÔSOBNOSTI

Tento dohovor sa uplatňuje na všetky formy obchodovania s ľuďmi, či už národné alebo medzinárodné, spojené alebo nespojené s organizovaným zločinom.

ČLÁNOK 3 – PRINCÍP NEDISKRIMINÁCIE

Vykonávanie ustanovení tohto dohovoru zmluvnými stranami, najmä výkon opatrení na ochranu a podporu práv obetí, sa zabezpečuje bez diskriminácie z akýchkoľvek dôvodov, či už pohlavia, rasy, farby pleti, jazyka, náboženstva, politického alebo iného presvedčenia, národného alebo sociálneho pôvodu, spojenia s národnostnou menšinou, majetku, narodenia alebo iného statusu.

ČLÁNOK 4 – VYMEDZENIE POJMOV

Na účely tohto dohovoru:

- a) „Obchodovanie s ľuďmi“ znamená zlákanie, prepravu, transfer, ukrývanie alebo prevzatie osôb, prostredníctvom hrozby alebo použitia násillia alebo iných foriem donucovania, únosu, podvodu, klamstva, zneužitia moci alebo bezbranného postavenia alebo odovzdávania alebo prijímania platieb alebo výhod na dosiahnutie súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou, na účely vykorisťovania. Vykorisťovanie zahŕňa prinajmenšom vykorisťovanie na prostitúciu alebo iné formy sexuálneho vykorisťovania, nútenú prácu alebo služby, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, zotročovanie alebo odoberanie orgánov;
- b) Súhlas obete „obchodovania s ľuďmi“ na plánované vykorisťovanie uvedené v pododseku a) tohto článku je irelevantný, ak boli použité akékoľvek spôsoby uvedené v pododseku a);
- c) Zlákanie, preprava, transfer, ukrývanie alebo prevzatie dieťaťa na účely vykorisťovania sa považuje za „obchodovanie s ľuďmi“ aj vtedy, ak nezahŕňa žiadny zo spôsobov uvedených v pododseku a) tohto článku;
- d) „Dieťa“ znamená osobu mladšiu ako osemnásť rokov;
- e) „Obet“ znamená každú fyzickú osobu, ktorá je predmetom obchodovania s ľuďmi, ako je to definované v tomto článku.

II. ČASŤ – PREDCHÁDZANIE, SPOLUPRÁCA A INÉ OPATRENIA

ČLÁNOK 5 – PREDCHÁDZANIE OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

- 1) Každá zmluvná strana prijme opatrenia na zavedenie alebo posilnenie národnej koordinácie medzi rozličnými orgánmi zodpovednými za predchádzanie a boj proti obchodovaniu s ľuďmi.
- 2) Každá zmluvná strana zavedie a/alebo posilní účinné politiky a programy na predchádzanie obchodovania s ľuďmi spôsobmi ako sú: výskum, informácie, zvýšenie povedomia a vzdelávacie kampane, sociálne a ekonomické iniciatívy a školiace programy, najmä pre osoby ohrozené obchodovaním a pre odborníkov zaoberajúcim sa obchodovaním s ľuďmi.
- 3) Každá zmluvná strana podporuje prístup založený na ľudských právach a používa prístup rovnosti pohlaví a prístup citlivý k deťom pri rozvoji, uplatňovaní a hodnotení všetkých politík a programov uvedených v odseku 2.
- 4) Každá zmluvná strana prijme vhodné opatrenia, podľa potreby, na umožnenie legálnej migrácie, najmä prostredníctvom šírenia presných informácií príslušnými úradmi o podmienkach umožňujúcich legálny vstup a pobyt na jej území.
- 5) Každá zmluvná strana prijme špecifické opatrenia na zmenšenie ohrozenosti detí obchodovaním, menovite vytváraním ochranného prostredia.
- 6) Na opatreniach zavedených v súlade s týmto článkom sa podieľajú, podľa potreby, mimovládne organizácie, iné príslušné organizácie a iné prvky občianskej spoločnosti zamerané na predchádzanie obchodovania s ľuďmi a ochranu a pomoc obetiam.

ČLÁNOK 6 – OPATRENIA NA ZAMEDZENIE DOPYTU

Na zamedzenie dopytu, ktorý podporuje všetky formy vykorisťovania osôb, najmä žien a detí a ktorý vedie k obchodovaniu, každá zmluvná strana prijme alebo posilní legislatívne, administratívne, vzdelávacie, sociálne alebo iné opatrenia, zahŕňajúce:

- a) výskum najlepšej praxe, metód a stratégií;
- b) zvyšovanie povedomia o zodpovednosti a dôležitej úlohe médií a občianskej spoločnosti pri označovaní dopytu ako jedného zo zdrojov spôsobujúceho obchodovanie s ľuďmi;
- c) ciele informračné kampane zahŕňajúce, podľa potreby, okrem iného, verejné úrady a

- tvorcov politik;
- d) preventívne opatrenia, vrátane vzdelávacích programov pre chlapcov a dievčatá počas ich vzdelávania, ktoré zdôrazňujú neprijateľnú povahu diskriminácie založenej na pohlaví a jej škodlivé následky, dôležitosť rovnosti pohlaví a dôstojnosti a integrity každej osoby.

ČLÁNOK 7 – OPATRENIA NA HRANICIACH

- 1) Bez toho, aby boli dotknuté medzinárodné záväzky vo vzťahu k voľnému pohybu osôb, zmluvné strany v čo najvyššej možnej miere posilnia také hraničné kontroly, ktoré môžu byť potrebné na predchádzanie a odhaľovanie obchodovania s ľuďmi.
- 2) Každá zmluvná strana prijme legislatívne alebo iné primerané opatrenia na predchádzanie, v čo najvyššej možnej miere toho, aby dopravné prostriedky spravované komerčnými dopravcami boli používané pri páchaní trestných činov ustanovených v súlade s týmto dohovorom.
- 3) Podľa potreby a bez toho, aby boli dotknuté aplikovateľné medzinárodné dohovory, tieto opatrenia zahŕňajú zavedenie povinnosti pre komerčných dopravcov, vrátane všetkých dopravných spoločností alebo majiteľa alebo prevádzkovateľa všetkých dopravných prostriedkov, presvedčiť sa, že všetci cestujúci vlastnia cestovné doklady požadované na vstup do prijímajúceho štátu.
- 4) Každá zmluvná strana prijme potrebné opatrenia, v súlade s jej vnútroštátnym právnym poriadkom, na ustanovenie sankcií v prípadoch porušenia povinnosti uvedenej v odseku 3 tohto článku.
- 5) Každá zmluvná strana prijme legislatívne alebo iné opatrenia, v súlade s jej vnútroštátnym právnym poriadkom, potrebné na zamietnutie vstupu alebo odobratie víz osobám zapojeným do páchania trestných činov ustanovených v súlade s týmto dohovorom.
- 6) Zmluvné strany posilnia spoluprácu medzi orgánmi hraničnej kontroly a to, okrem iného, zavedením a udržiavaním priamych komunikačných kanálov.

ČLÁNOK 8 – BEZPEČNOSŤ A KONTROLA DOKLADOV

Každá zmluvná strana prijme opatrenia potrebné na:

- a) zabezpečenie, že ňou vydané cestovné doklady alebo doklady totožnosti sú takej kvality, že nemôžu byť ľahko zneužitá a nemôžu byť ľahko sfaľované alebo nezákonne pozmenené, kopírované alebo vydané; a
- b) zabezpečenie integrity a bezpečnosti cestovných dokladov alebo dokladov totožnosti vydaných zmluvnou stranou alebo v mene zmluvnej strany a predchádzanie ich nezákonnému vyhotovovaniu a vydávaniu.

ČLÁNOK 9 – SPRÁVNOSŤ A PLATNOSŤ DOKLADOV

Na žiadosť inej zmluvnej strany, zmluvná strana, v súlade s jej vnútroštátnym právnym poriadkom, v primeranom čase overí správnosť a platnosť vydaných cestovných dokladov alebo dokladov totožnosti, alebo dokladov, o ktorých je predpoklad, že boli vydané v jej mene a podozrivých z toho, že boli použité na obchodovanie s ľuďmi.

III. ČASŤ – OPATRENIA NA OCHRANU A PODPORU PRÁV OBETÍ ZABEZPEČUJÚCICH ROVNOSŤ POHLAVÍ

ČLÁNOK 10 – IDENTIFIKÁCIA OBETÍ

- 1) Každá zmluvná strana poskytne svojim príslušným orgánom osoby, ktoré sú vyškolené a kvalifikované na predchádzanie a boj proti obchodovaniu s ľuďmi, na identifikovanie obetí a pomoc obetiam, vrátane detí a zabezpečí, že rozličné orgány spolupracujú vzájomne ako aj s

príslušnými podpornými organizáciami, aby obeť mohli byť identifikované pri postupe plne zohľadňujúcom osobitnú situáciu žien a detí, ktoré sú obeťami a, v primeraných prípadoch, aby im mohli byť vydané povolenia na pobyt podľa podmienok ustanovených v článku 14 tohto dohovoru.

- 2) Každá zmluvná strana prijme legislatívne alebo iné opatrenia potrebné na identifikáciu obetí v spolupráci s inými zmluvnými stranami a príslušnými podpornými organizáciami. Každá zmluvná strana zabezpečí, že ak majú príslušné orgány dôvod domnievať sa, že osoba bola obeťou obchodovania s ľuďmi, táto osoba nebude vyhostená z jej územia, pokiaľ príslušné orgány neukončili identifikačný postup obeť trestného činu ustanoveného v článku 18 tohto dohovoru a podobne zabezpečí, že takejto osobe bude poskytnutá pomoc ustanovená v článku 12, odseky 1 a 2.
- 3) Ak vek obeť nie je jasný a je dôvod domnievať sa, že obeťou je dieťa, obeť sa považuje za dieťa a sú jej priznané špeciálne ochranné opatrenia počas overovania jej veku.
- 4) Hneď ako je dieťa bez sprievodu identifikované ako obeť, každá zmluvná strana:
 - a) ustanoví zastupovanie dieťaťa prostredníctvom opatrovníka, organizácie alebo orgánu, ktorí konajú v najlepšom záujme tohto dieťaťa;
 - b) podnikne potrebné kroky na určenie jeho/jej totožnosti a štátnej príslušnosti;
 - c) vynaloží úsilie na vyhľadanie jeho/jej rodiny, ak je to v najlepšom záujme dieťaťa.

ČLÁNOK 11 – OCHRANA SÚKROMIA

- 1) Každá zmluvná strana chráni súkromie a totožnosť obetí. Osobné údaje, ktoré sa ich týkajú sa uchovávať a používať v súlade s podmienkami ustanovenými Dohovorom o ochrane jednotlivcov pri automatizovanom spracovaní osobných údajov (ETS č. 108).
- 2) Každá zmluvná strana prijme opatrenia na zabezpečenie, najmä toho, že totožnosť alebo podrobnosti umožňujúce identifikáciu detskej obeť obchodovania nie sú verejne známe prostredníctvom médií alebo akýmikoľvek inými prostriedkami, okrem výnimočných okolností, na účely uloženia nájdenia rodinných príslušníkov alebo podobného zaistenia blaha a ochrany dieťaťa.
- 3) Každá zmluvná strana zväzí prijatie opatrení, v súlade článkom 10 Dohovorom na ochranu ľudských práv a základných slobôd v zmysle výkladu Európskeho súdu pre ľudské práva zameraných na podporu médií, aby chránili súkromie a totožnosť obetí prostredníctvom autoregulácie alebo prostredníctvom regulačných alebo koregulačných opatrení.

ČLÁNOK 12 – POMOC OBEŤAM

- 1) Každá zmluvná strana prijme legislatívne alebo iné opatrenia potrebné na pomoc obeťam pri ich fyzickom, psychologickom a spoločenskom zotavení. Táto pomoc zahŕňa prinajmenšom:
 - a) životnú úroveň vhodnú na zabezpečenie ich existencie, prostredníctvom opatrení, ako sú: primerané a bezpečné ubytovanie, psychologická a materiálna pomoc;
 - b) prístup k nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti;
 - c) prekladateľské a tlmočnicke služby, ak sú potrebné;
 - d) poradenstvo a informácie, najmä pokiaľ ide o ich práva a služby využiteľné pre nich, v jazyku, ktorému rozumejú;
 - e) pomoc pri tom, aby ich práva a záujmy boli uplatnené a zohľadnené v príslušnom štádiu trestného konania proti páchatelom;
 - f) prístup k vzdelaniu pre deti.
- 2) Každá zmluvná strana primerane zohľadní potreby bezpečnosti a ochrany obeť.
- 3) Okrem toho, každá zmluvná strana poskytne potrebnú zdravotnú alebo inú pomoc obeťam, ktoré sa legálne zdržiavajú na jej území a nemajú dostatočné zdroje a takúto pomoc potrebujú.
- 4) Každá zmluvná strana prijme pravidlá, na základe ktorých sú obeť legálne sa zdržiavajúce na jej

- území oprávnené mať prístup na pracovný trh, na odborné školenie a vzdelávanie.
- 5) Každá zmluvná strana prijme opatrenia, podľa potreby a podľa podmienok ustanovených jej vnútroštátnymi právnym poriadkom, na spoluprácu s mimovládnyimi organizáciami, inými príslušnými organizáciami alebo inými prvkami občianskej spoločnosti aktívnymi pri pomoci obetiam.
 - 6) Každá zmluvná strana prijme také legislatívne alebo iné opatrenia, ktoré sú potrebné na zabezpečenie toho, že pomoc obeti nie je podmienená jej ochotou vypovedať ako svedok.
 - 7) Na vykonávanie ustanovení tohto článku, každá zmluvná strana zabezpečí, že služby sú poskytované na konsenzuálnom a informovanom základe pri náležitom zohľadnení špeciálnych potrieb osôb v ohrozenom postavení a práv dieťaťa v podmienkach bývania, vzdelávania a primeranej zdravotnej starostlivosti.

ČLÁNOK 13 – LEHOTA NA ZOTAVENIE A REFLEXIU

- 1) Každá zmluvná strana ustanoví vo svojom vnútroštátnom právnom poriadku lehotu na zotavenie v rozsahu najmenej 30 dní, pokiaľ existujú dôvody domnievať sa, že dotknutá osoba je obeťou. Táto lehota má byť dostačujúca pre zotavenie sa a vymanenie sa z vplyvu páchatateľov a/alebo k prijatiu informovaného rozhodnutia o spolupráci s príslušnými orgánmi. Počas tejto lehoty nie je možné vydať rozhodnutie o jej vyhostení. Toto ustanovenie nemá vplyv na činnosti vykonávané príslušnými orgánmi vo všetkých fázach príslušného vnútroštátneho konania, a najmä pri vyšetrovaní a trestnom stíhaní príslušných trestných činov. Počas tejto lehoty povolia zmluvné strany dotknutým osobám ostať na ich území.
- 2) Počas tejto lehoty majú osoby uvedené v odseku 1 tohto článku nárok na opatrenia uvedené v článku 12, odseky 1 a 2.
- 3) Zmluvné strany nie sú povinné dodržiavať túto lehotu, ak tomu bráni verejný záujem alebo ak sa zistí, že postavenie obete bolo nesprávne určené.

ČLÁNOK 14 – POVOLENIE NA POBYT

- 1) Každá zmluvná strana vydá obnoviteľné povolenie na pobyt obetiam v jednej alebo druhej z týchto situácií alebo v oboch:
 - a) príslušný orgán sa domnieva, že ich pobyt je potrebný z dôvodu ich osobnej situácie;
 - b) príslušný orgán sa domnieva, že ich pobyt je potrebný na účely ich spolupráce s orgánmi činnými v trestnom konaní.
- 2) Povolenie na pobyt pre detské obeť, pokiaľ sa podľa právneho poriadku vyžaduje, sa vydáva v súlade s najlepším záujmom dieťaťa a podľa potreby je za tých istých podmienok obnoviteľné.
- 3) Neobnovenie alebo zrušenie povolenia na pobyt je predmetom podmienok ustanovených vnútroštátnym právnym poriadkom zmluvnej strany.
- 4) Ak obeť predloží žiadosť o iný druh povolenia na pobyt, dotknutá zmluvná strana vezme do úvahy, že táto osoba má alebo mala povolenie na pobyt v súlade s odsekom 1.
- 5) So zreteľom na záväzky zmluvných strán, na ktoré sa odvoláva článok 40 tohto dohovoru, každá zmluvná strana zabezpečuje, že udelenie povolenia podľa tohto ustanovenia nemá vplyv na právo žiadať a využívať azyl.

ČLÁNOK 15 – ODŠKODNENIE A PRÁVNÝ NÁROK

- 1) Každá zmluvná strana zabezpečuje, že obeť majú prístup, od prvého kontaktu s príslušnými orgánmi, k informáciám o príslušných súdnych a administratívnych postupoch v jazyku, ktorému rozumieť.
- 2) Každá zmluvná strana ustanoví vo svojom vnútroštátnom právnom poriadku právo na právnu pomoc a bezplatnú právnu pomoc pre obeť podľa podmienok ustanovených jej vnútroštátnym právnym poriadkom.

- 3) Každá zmluvná strana ustanoví vo svojom vnútroštátnom právnom poriadku právo obetí na odškodnenie od páchatel'ov.
- 4) Každá zmluvná strana prijme také legislatívne alebo iné opatrenia, ktoré môžu byť potrebné na zabezpečenie odškodnenia obetí v súlade s podmienkami podľa jej vnútroštátného právneho poriadku, napríklad prostredníctvom založenia fondu na odškodnenie obetí alebo opatrení alebo programov zameraných na sociálnu pomoc a sociálnu integráciu obetí, ktoré môžu byť financované prostriedkami vyplývajúcimi z uplatňovania opatrení ustanovených v článku 23.

ČLÁNOK 16 – REPATRIÁCIA A NAVRÁTENIE OBETÍ

- 1) Zmluvná strana, ktorej obeť je jej štátnym občanom, alebo v ktorej má táto osoba v čase vstupu na územie prijímajúcej strany právo na trvalý pobyt, uľahčí a prijme jej návrat bez nenáležitého alebo neodôvodneného zdržania s ohľadom na jej práva, bezpečnosť a dôstojnosť.
- 2) V prípade, že zmluvná strana vráti obeť inému štátu, takýto návrat sa vykoná s náležitým ohľadom na práva, bezpečnosť a dôstojnosť tejto osoby a na stav všetkých právnych postupov spojených so skutočnosťou, že osoba je obeťou a vykoná sa prednostne dobrovoľne.
- 3) Požadovaná zmluvná strana na žiadosť prijímajúcej zmluvnej strany overí, či osoba je jej štátnym občanom, alebo má právo na trvalý pobyt na jej území v čase vstupu na územie prijímajúcej zmluvnej strany.
- 4) Aby sa uľahčil návrat obeť, ktorá je bez riadnej dokumentácie, zmluvná strana, ktorej je osoba štátnym občanom, alebo v ktorej má v čase vstupu na územie prijímajúcej zmluvnej strany právo na trvalý pobyt, súhlasí na žiadosť prijímajúcej zmluvnej strany s vydaním takých cestovných dokladov alebo iného povolenia, ktoré môže byť potrebné pre osobu, aby mohla cestovať a opätovne vstúpiť na jej územie.
- 5) Každá zmluvná strana prijme legislatívne alebo iné opatrenia potrebné na zavedenie programov repatriácie, zahŕňajúc príslušné národné alebo medzinárodné inštitúcie a mimovládne organizácie. Tieto programy majú za cieľ zabráňovať tomu, aby sa osoba opätovne stala obeťou. Každá zmluvná strana vyvíja úsilie na reintegráciu obetí do spoločnosti štátu návratu, vrátane reintegrácie do vzdelávacieho systému a na pracovný trh, najmä prostredníctvom získania a zlepšovania ich odborných znalostí. So zreteľom na deti, tieto programy by mali zahŕňať využitie práva na vzdelanie a opatrenia na zabezpečenie primeranej starostlivosti alebo prijatia rodinou alebo príslušnými zariadeniami starostlivosti.
- 6) Každá zmluvná strana prijme legislatívne alebo iné opatrenia potrebné na to, aby obetiam bol umožnený prístup ku kontaktným informáciami štruktúr, ktoré im môžu pomôcť v krajine, kam sa vrátili alebo repatriovali, akými sú orgány činné v trestnom konaní, mimovládne organizácie, právnické kancelárie schopné poskytnúť poradenstvo a agentúry sociálnej starostlivosti a to podľa potreby v spolupráci s ktoroukoľvek dotknutou zmluvnou stranou.
- 7) Detské obeť sa do štátu nevracajú, ak je náznak, po vyhodnotení rizík a bezpečnosti, že takýto návrat by nebol v najlepšom záujme dieťaťa.

ČLÁNOK 17 – ROVNOSŤ POHLAVÍ

Každá zmluvná strana sa pri uplatňovaní opatrení uvedených v tejto kapitole zameriava na podporu rovnosti pohlaví, uplatňuje ju pri rozvoji, vykonávaní a hodnotení opatrení.

IV. ČASŤ – TRESTNÉ PRÁVO HMOTNÉ

ČLÁNOK 18 – TRESTNOSŤ OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Každá zmluvná strana prijme legislatívne a iné opatrenia potrebné na ustanovenie konania uvedeného v článku 4 tohto dohovoru za trestný čin, ak je spáchaný úmyselne.

ČLÁNOK 19 – TRESTNOSŤ VYUŽÍVANIA SLUŽIEB OBEŤ

Každá zmluvná strana zváži prijatie takých legislatívnych a iných opatrení, ktoré sú nevyhnutné na ustanovenie využívania služieb, ktorých predmetom je vykorisťovanie, ako je to ustanovené v článku 4 odseku a) tohto dohovoru, s vedomím, že osoba je obeťou obchodovania s ľuďmi, za trestný čin podľa jej vnútroštátneho právneho poriadku,.

ČLÁNOK 20 – TRESTNOSŤ ČINOV SPOJENÝCH S CESTOVNÝMI DOKLADMI ALEBO DOKLADMI TOTOŽNOSTI

Každá zmluvná strana prijme legislatívne a iné opatrenia potrebné na ustanovenie týchto konaní za trestné činy, ak sú spáchané úmyselne a na účely umožnenia obchodovania s ľuďmi:

- a) falšovanie cestovného dokladu alebo dokladu totožnosti;
- b) zaobstaranie alebo poskytnutie takéhoto dokladu;
- c) zadržávanie, odstránenie, ukryvanie, poškodenie alebo zničenie cestovného dokladu alebo dokladu totožnosti inej osoby.

ČLÁNOK 21 – POKUS A NAPOMÁHANIE

- 1) Každá zmluvná strana prijme legislatívne a iné opatrenia potrebné na ustanovenie napomáhania pri páchaní akéhokoľvek trestného činu ustanoveného v súlade s článkom 18 a s článkom 20 tohto dohovoru, za trestný čin.
- 2) Každá zmluvná strana prijme legislatívne a iné opatrenia potrebné na ustanovenie pokusu trestných činov, za predpokladu, že sú spáchané úmyselne v súlade s článkom 18 a s článkom 20 odseku a) tohto dohovoru, za trestné činy.

ČLÁNOK 22 – ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB

- 1) Každá zmluvná strana prijme legislatívne a iné opatrenia, potrebné na ustanovenie zodpovednosti právnických osôb za trestné činy ustanovené v súlade s týmto dohovorom, spáchané vo svoj prospech akoukoľvek fyzickou osobou, konajúcou buď vo vlastnom mene, alebo ako súčasť orgánu právnickej osoby, ktorá má vedúce postavenie v rámci právnickej osoby, založenej na:
 - a) právomoci zastupovať právnickú osobu;
 - b) právomoci prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby;
 - c) právomoci vykonávať kontrolu v rámci právnickej osoby.
- 2) Okrem prípadov už ustanovených v odseku 1, každá zmluvná strana prijme opatrenia potrebné na ustanovenie zodpovednosti právnických osôb, ak nedostatok dohľadu alebo kontroly zo strany fyzickej osoby podľa odseku 1 umožní spáchanie trestného činu ustanoveného v súlade s týmto dohovorom v prospech takejto právnickej osoby fyzickou osobou konajúcou v jej mene.
- 3) Podľa právnych zásad zmluvnej strany, zodpovednosť právnickej osoby môže byť trestnoprávna, občianskoprávna alebo administratívno-právna.
- 4) Táto zodpovednosť nemá vplyv na trestnú zodpovednosť fyzických osôb, ktoré spáchali trestný čin.

ČLÁNOK 23 – SANKCIE A OPATRENIA

- 1) Každá zmluvná strana prijme legislatívne a iné opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby trestné činy ustanovené v súlade s článkami 18 až 21 boli potrestané účinnými, primeranými a odradzujúcimi sankciami. Pri trestných činoch ustanovených v súlade s článkom 18, ak sú spáchané fyzickými osobami, zahŕňajú tieto sankcie tresty, vrátane trestu odňatia slobody, ktoré môžu viesť k extradícii.

- 2) Každá zmluvná strana zabezpečí, aby právnické osoby zodpovedné v súlade s článkom 22 podliehali účinným, primeraným a odradzujúcim trestným alebo netrestným sankciám alebo opatreniam, vrátane peňažných trestov.
- 3) Každá zmluvná strana prijme legislatívne a iné opatrenia potrebné na umožnenie konfiškácie alebo iného zabavenia prostriedkov a príjmov z trestných činov ustanovených v súlade s článkom 18 a článkom 20 odsek a) tohto dohovoru alebo majetku, hodnota ktorého zodpovedá týmto príjmom.
- 4) Každá zmluvná strana prijme legislatívne alebo iné opatrenia potrebné na umožnenie dočasného alebo trvalého uzavretia akéhokoľvek zariadenia, ktoré bolo využívané na obchodovanie s ľuďmi, bez toho, aby boli dotknuté práva tretích strán konajúcich v dobrej viere, alebo na zabránenie páchateľovi dočasne alebo trvalo vykonávať činnosť, na základe ktorej bol spáchaný trestný čin.

ČLÁNOK 24 – PRIŤAŽUJÚCE OKOLNOSTI

Každá zmluvná strana zabezpečí, že nasledujúce okolnosti sa pri určovaní trestu za trestné činy ustanovené v súlade s článkom 18 tohto dohovoru považujú za priťažujúce:

- a) trestný čin úmyselne alebo z vedomej nedbanlivosti ohrozil život obete;
- b) trestný čin bol spáchaný proti dieťaťu;
- c) trestný čin bol spáchaný verejným činiteľom pri výkone svojej právomoci;
- d) trestný čin bol spáchaný zločineckou skupinou.

ČLÁNOK 25 – PREDCHÁDZAJÚCE ODSÚDENIA

Každá zmluvná strana prijme legislatívne a iné opatrenia ustanovujúce možnosť zohľadniť pri určovaní trestu konečné rozsudky vynesené inou zmluvnou stranou vo vzťahu k trestným činom ustanoveným v súlade s týmto dohovorom.

ČLÁNOK 26 – USTANOVENIE O NETRESTNOSTI

Každá zmluvná strana v súlade so základnými zásadami svojho právneho poriadku ustanoví možnosť neukladania trestov obetiam za ich zapojenie do nezákonnej činnosti, v miere, v ktorej k tomu boli prinútené.

V. ČASŤ – VYŠETROVANIE, OBŽALOBA A PROCESNÉ PRÁVO

ČLÁNOK 27 – ŽIADOSTI EX PARTE A EX OFFICIO

- 1) Každá zmluvná strana zabezpečí, že vyšetrovanie alebo obžaloba z trestných činov ustanovených v súlade s týmto dohovorom nie sú závislé od výpovede alebo trestného oznámenia podaného obeťou, prinajmenšom ak bol trestný čin spáchaný úplne alebo čiastočne na jej území.
- 2) Každá zmluvná strana zabezpečí, že obeť trestného činu môže podať trestné oznámenie u príslušných orgánov štátu pobytu, ak bol trestný čin spáchaný na území zmluvnej strany inej ako tej, kde má pobyt. Príslušný orgán, ktorému bolo trestné oznámenie podané, pokiaľ nemá v tejto veci právomoc, bezodkladne odovzdá vec príslušnému orgánu zmluvnej strany, na území ktorej bol trestný čin spáchaný. Trestné oznámenie sa prejednáva v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom zmluvnej strany, na území ktorej bol trestný čin spáchaný.
- 3) Každá zmluvná strana zabezpečí prostredníctvom legislatívnych alebo iných opatrení, v súlade s podmienkami ustanovenými jej vnútroštátnym právnym poriadkom, aby všetky zoskupenia, nadácie, združenia alebo mimovládne organizácie, ktoré sa zameriavajú na boj proti obchodovaniu s ľuďmi alebo ochranu ľudských práv, mohli počas konania o trestnom čine ustanovenom v súlade s článkom 18 tohto dohovoru obeti pomáhať a/alebo ju s jej súhlasom podporovať.

ČLÁNOK 28 – OCHRANA OBEŤÍ, SVEDKOV A SPOLUPRACOVNÍKOV SO SÚDNYMI ORGÁNMI

- 1) Každá zmluvná strana prijme legislatívne alebo iné opatrenia potrebné na poskytnutie účinnej a primeranej ochrany pred možnou odplatou alebo zastrašovaním najmä počas a po vyšetrovaní a obžalovaní páchateľov pre:
 - a) obeť;
 - b) podľa potreby, tých, ktorí oznámia trestné činy ustanovené v súlade s článkom 18 tohto dohovoru alebo inak spolupracujú s orgánmi činnými v trestnom konaní;
 - c) svedkov, ktorí vypovedajú o trestných činoch ustanovených v súlade s článkom 18 tohto dohovoru;
 - d) pokiaľ je to nutné, členov rodiny osôb uvedených v pododsekoch a) a c).
- 2) Každá zmluvná strana prijme legislatívne alebo iné opatrenia potrebné na zabezpečenie a poskytnutie rôznych druhov ochrany. Uvedené môže zahŕňať fyzickú ochranu, presťahovanie, zmenu identity a pomoc pri získavaní práce.
- 3) Obeti, ktorá je dieťaťom sa poskytujú špeciálne ochranné opatrenia pri zohľadnení najlepšieho záujmu dieťaťa.
- 4) Každá zmluvná strana prijme legislatívne alebo iné opatrenia, potrebné, pokiaľ je to nutné, na poskytnutie primeranej ochrany pred možnou odplatou alebo zastrašovaním, najmä počas a po vyšetrovaní a trestnom stíhaní páchateľov, pre členov zoskupenia, nadácie, združenia alebo mimovládnej organizácie, ktoré vykonávajú činnosti ustanovené v článku 27 ods. 3.
- 5) Každá zmluvná strana zváži prístupenie k dohodám alebo dojednaniam s inými štátmi na účely vykonávania tohto článku.

ČLÁNOK 29 – ŠPECIALIZOVANÉ A KOORDINAČNÉ ORGÁNY

- 1) Každá zmluvná strana prijme opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby osoby alebo orgány boli špecializované na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a ochranu obetí. Tieto osoby alebo orgány majú v súlade so základnými zásadami právneho poriadku zmluvnej strany potrebnú nezávislosť na efektívny a nezávislý výkon svojich úloh. Tieto osoby alebo zamestnanci týchto orgánov majú na výkon týchto úloh primerané vzdelanie a finančné zdroje.
- 2) Každá zmluvná strana prijme opatrenia potrebné na zabezpečenie koordinácie politik a akcií ministerstiev a ostatných verejných úradov proti obchodovaniu s ľuďmi prostredníctvom založenia koordináčnych orgánov, ak je to potrebné.
- 3) Každá zmluvná strana zabezpečuje alebo posilňuje vzdelávanie príslušných pracovníkov o prevencii a boji proti obchodovaniu s ľuďmi, vrátane školenia o ľudských právach. Školenia môžu byť špecifické pre jednotlivé orgány a podľa potreby sa zameriavajú na: metódy používané pri prevencii obchodovania s ľuďmi, trestnom stíhaní obchodníkov s ľuďmi a ochrane práv obetí, vrátane ochrany obetí pred obchodníkmi s ľuďmi.
- 4) Každá zmluvná strana zváži vymenovanie národných spravodajcov alebo iných mechanizmov pre monitorovanie činnosti štátnych inštitúcií proti obchodovaniu s ľuďmi a realizáciu národných legislatívnych požiadaviek.

ČLÁNOK 30 – SÚDNE KONANIE

V súlade s Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd, najmä článkom 6, každá zmluvná strana prijme legislatívne alebo iné opatrenia, potrebné na to, aby počas súdneho konania bola zabezpečená:

- a) ochrana súkromia obetí a, podľa potreby, ich totožnosti;
- b) bezpečnosť obetí a ich ochrana pred zastrašovaním,

v súlade s podmienkami podľa jej vnútroštátneho právneho poriadku a, v prípade detských obetí špeciálna starostlivosť o potreby detí a zabezpečenie ich práva na špeciálne ochranné opatrenia.

ČLÁNOK 31 – JURISDIKCIA

- 1) Každá zmluvná strana prijme legislatívne a iné opatrenia potrebné na ustanovenie jurisdikcie pre všetky trestné činy ustanovené v súlade s týmto dohovorom, keď je trestný čin spáchaný:
 - a) na jej území; alebo
 - b) na palube lode plávajúcou pod vlajkou tejto zmluvnej strany; alebo
 - c) na palube lietadla registrovaného podľa zákonov tejto zmluvnej strany; alebo
 - d) jedným z jej občanov alebo osobou bez štátneho občianstva, ktorý má obvyklé bydlisko na jej území, ak je trestný čin trestný podľa práva štátu, kde bol spáchaný alebo ak je trestný čin spáchaný mimo územnej jurisdikcie ktoréhokoľvek štátu;
 - e) proti jednému z jeho štátnych príslušníkov.
- 2) Každá zmluvná strana môže, v čase podpisu alebo pri uložení ratifikačnej listiny, listiny o prijatí, schválení alebo prístupení, prostredníctvom vyhlásenia adresovaného generálnemu tajomníkovi Rady Európy, vyhlásiť, že si vyhradzuje právo neuplatňovať alebo uplatňovať iba v špecifických prípadoch alebo podmienkach, jurisdikčné pravidlá ustanovené v odsekoch 1 písm. d) a e) tohto článku alebo akúkoľvek ich časť.
- 3) Každá zmluvná strana prijme opatrenia potrebné na ustanovenie jurisdikcie pre trestné činy ustanovené v tomto dohovore v prípadoch, ak sa údajný páchatel' nachádza na jej území a tá ho na základe žiadosti o extradíciu inej zmluvnej strane nevydá, a to výlučne z dôvodu štátneho občianstva páchatela.
- 4) Ak si viac ako jedna zmluvná strana nárokuje jurisdikciu pre trestný čin ustanovený v súlade s týmto dohovorom, zainteresované zmluvné strany, podľa potreby, vykonajú konzultácie s cieľom určiť najprímeranejšiu jurisdikciu pre trestné stíhanie.
- 5) Bez toho, aby boli dotknuté všeobecné zásady medzinárodného práva, tento dohovor nevyklučuje trestnú jurisdikciu vykonávanú zmluvnou stranou v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom.

VI. ČASŤ – MEDZINÁRODNÁ SPOLUPRÁCA A SPOLUPRÁCA S OBČIANSKOU SPOLOČNOSŤOU

ČLÁNOK 32 – VŠEOBECNÉ ZÁSADY A OPATRENIA PRE MEDZINÁRODNÚ SPOLUPRÁCU

Zmluvné strany navzájom spolupracujú v súlade s ustanoveniami tohto dohovoru a prostredníctvom uplatňovania príslušných platných medzinárodných a regionálnych nástrojov, dojednaní dohodnutých na základe jednotnej alebo recipročnej legislatívy a vnútroštátnych právnych predpisov, v najširšej možnej miere, na účely:

predchádzania a boja proti obchodovaniu s ľuďmi;

ochrany a poskytovania pomoci obetiam;

vyšetrovania alebo konania týkajúceho sa trestných činov ustanovených v súlade s týmto dohovorom.

ČLÁNOK 33 – OPATRENIA VZŤAHUJÚCE SA NA OHROZENÉ ALEBO NEZVESTNÉ OSOBY

- 1) Ak zmluvná strana na základe informácií, ktoré má k dispozícii, má dôvod domnievať sa, že život, sloboda alebo fyzická integrita osoby podľa článku 28 ods. 1 je na území inej zmluvnej strany v bezprostrednom nebezpečenstve, zmluvná strana, ktorá disponuje informáciami, v takomto núdzovom prípade bezodkladne poskytne tejto zmluvnej strane informácie, aby mohla prijať primerané ochranné opatrenia.

- 2) Zmluvné strany tohto dohovoru môžu zväžiť posilnenie spolupráce pri pátraní po nezvestných osobách, najmä nezvestných deťoch, ak sa na základe dostupných informácií domnievajú, že dieťa je obeťou obchodovania s ľuďmi. Na tento účel môžu zmluvné strany vzájomne uzatvárať bilaterálne alebo multilaterálne zmluvy.

ČLÁNOK 34 – INFORMÁCIE

- 3) Požiadaná zmluvná strana ihneď informuje žiadajúcu zmluvnú stranu o konečnom výsledku akcie podniknutej podľa tejto časti. Požiadaná zmluvná strana taktiež informuje žiadajúcu zmluvnú stranu o všetkých okolnostiach, ktoré znemožňujú vykonanie plánovanej akcie, alebo ju pravdepodobne značne oneskoria.
- 4) Zmluvná strana môže podľa svojho vnútroštátneho právneho poriadku poskytnúť bez predchádzajúcej žiadosti inej zmluvnej strane informácie získané v rámci jej vlastného vyšetrovania, pokiaľ poskytnutie takýchto informácií môže prijímajúcej zmluvnej strane pomôcť začať alebo vykonať vyšetrovanie alebo trestné konanie týkajúce sa trestných činov ustanovených v súlade s týmto dohovorom alebo môže viesť k žiadosti o spoluprácu podľa tejto časti.
- 5) Pred poskytnutím takýchto informácií môže poskytujúca zmluvná strana požiadať, aby boli tieto informácie považované za dôverné alebo použité podľa určených podmienok. Ak prijímajúca zmluvná strana nie je schopná takejto žiadosti vyhovieť, oznámi to poskytujúcej zmluvnej strane, ktorá následne, určí, či informácie napriek tomu budú poskytnuté. Ak prijímajúca zmluvná strana prijme informácie podľa určených podmienok, je nimi viazaná.
- 6) Všetky požadované informácie týkajúce sa článkov 13, 14 a 16 potrebné na poskytnutie práv udelených týmito článkami, sa poskytnú na žiadosť dotknutej zmluvnej strany bezodkladne s náležitým dodržaním článku 11 tohto dohovoru.

ČLÁNOK 35 – SPOLUPRÁCA S OBČIANSKOU SPOLOČNOSŤOU

Každá strana podporí štátne orgány a verejných činiteľov, aby spolupracovali s mimovládnyimi organizáciami, ostatnými príslušnými organizáciami a členmi občianskej spoločnosti pri zakladaní strategických partnerstiev s cieľom dosiahnuť účel tohto dohovoru.

VII. ČASŤ – MONITOROVACÍ MECHANIZMUS

ČLÁNOK 36 – SKUPINA EXPERTOV PRE AKCIE PROTI OBCHODOVANIU S ĽUĎMI

- 1) Skupina expertov pre boj proti obchodovaniu s ľuďmi (ďalej len „GRETA“) monitoruje vykonávanie tohto dohovoru stranami.
- 2) GRETA je zložená z minimálne 10 členov a maximálne z 15 členov pri zohľadnení vyváženej pohlaví a zemepisnej vyváženej, ako aj multidisciplinárnej expertízy. Sú volení výborom strán na funkčné obdobie 4 rokov, s možnosťou zvolenia najviac v dvoch po sebe nasledujúcich obdobiach a sú vyberaní spomedzi štátnych občanov štátov, ktoré sú stranami tohto dohovoru.
- 3) Zvolenie členov GRETA je založené na týchto zásadách:
 - a) sú vyberaní spomedzi osôb s vysokým morálnym charakterom, známych pre ich uznávané schopnosti v oblasti ľudských práv, pomoci a ochrane obetiam a akcii proti obchodovaniu s ľuďmi alebo, ktoré majú skúsenosti v oblastiach upravených týmto dohovorom;
 - b) zasadaajú a sú nezávislí a nestranní pri výkone ich funkcií a sú schopní vykonávať povinnosti efektívne;
 - c) žiadny štát nemôže mať v GRETA dvoch členov;
 - d) mali by zastupovať hlavné právne systémy.
- 4) Postup pre zvolenie členov GRETA je určený v prvom roku po nadobudnutí platnosti tohto dohovoru výborom ministrov po porade so stranami dohovoru a po získaní ich jednohlasného súhlasu. GRETA prijme vlastný rokovací poriadok.

ČLÁNOK 37 – VÝBOR ZMLUVNÝCH STRÁN

- 1) Výbor zmluvných strán je zložený zo zástupcov vo Výbore ministrov Rady Európy členských štátov, ktoré sú zmluvnými stranami dohovoru a zástupcov zmluvných strán dohovoru, ktorí nie sú členmi Rady Európy.
- 2) Výbor zmluvných strán zvoláva generálny tajomník Rady Európy. Jeho prvé zasadnutie sa uskutoční v prvom roku po nadobudnutí platnosti tohto dohovoru, za účelom zvoliť členov GRETA. Následne sa schádza kedykoľvek, ak o to požiada tretina zmluvných strán, predseda GRETA alebo generálny tajomník.
- 3) Výbor zmluvných strán prijme svoj rokovací poriadok.

ČLÁNOK 38 – POSTUP

- 1) Hodnotiaci postup sa týka zmluvných strán dohovoru a je rozdelený do kôl, dĺžku ktorých určuje GRETA. Na začiatku každého kola sa vyberú špecifické ustanovenia, na ktorých sa zakladá hodnotiaci postup.
- 2) GRETA určí najvhodnejšie spôsoby na vykonanie tohto hodnotenia. GRETA môže najmä prijať dotazník pre každé hodnotenie, ktorý môže slúžiť ako základ pre hodnotenia vykonávania tohto dohovoru zmluvnými stranami. Tento dotazník je adresovaný všetkým zmluvným stranám. Zmluvné strany odpovedajú na tento dotazník ako aj na ostatné žiadosti o informácie od GRETA.
- 3) GRETA môže požadovať informácie od občianskej spoločnosti.
- 4) GRETA môže doplnkovo organizovať v spolupráci s národnými orgánmi a „kontaktnou osobou“ vymenovanou národnými orgánmi a, ak je to potrebné, s pomocou nezávislých národných expertov návštevy štátov. Počas týchto návštev môžu GRETA pomáhať špecialisti na jednotlivé oblasti.
- 5) GRETA pripraví návrh správy obsahujúci analýzu vykonávania ustanovení, na ktorých je hodnotenie založené, ako aj návrhy týkajúce sa spôsobu, ktorým môže dotknutá zmluvná strana riešiť zistené problémy. Návrh správy sa predloží na pripomienky zmluvnej strane, ktorá je predmetom hodnotenia. Jej pripomienky berie GRETA do úvahy pri vypracovaní správy.
- 6) Na základe tohto GRETA prijme svoju správu a závery týkajúce sa opatrení prijatých dotknutou zmluvnou stranou na vykonávanie ustanovení tohto dohovoru. Táto správa a závery sa zasielajú dotknutej zmluvnej strane a Výboru zmluvných strán. Správa a závery GRETA sa po ich prijatí zverejňujú, spoločne s prípadnými pripomienkami dotknutej zmluvnej strany.
- 7) Bez toho, aby bol dotknutý postup v odsekoch 1 až 6 tohto článku, Výbor zmluvných strán môže na základe správy a záverov GRETA prijať odporúčania adresované tejto zmluvnej strane a) týkajúce sa opatrení, ktoré sa prijímú na vykonanie záverov GRETA, ak je to potrebné na stanovenie dátumu na podávanie informácií o ich vykonávaní, a b) s cieľom podporovať spoluprácu s touto zmluvnou stranou na správne vykonávanie tohto dohovoru.

VIII.ČASŤ – VZŤAH K OSTATNÝM MEDZINÁRODNÝM DOKUMENTOM

ČLÁNOK 39 – VZŤAH S PROTOKOLOM O PREVENCIÍ, POTLÁČANÍ A TRESTANÍ OBCHODOVANIA S ĽUĎMI, OSOBITNE SO ŽENAMI A DEŤMI, DOPLŇUJÚCI DOHOVOR OSN PROTI NADNÁRODNÉMU ORGANIZOVANÉMU ZLOČINU

Tento dohovor nemá vplyv na práva a povinnosti vyplývajúce z ustanovení Protokolu o prevencii, potlačaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, doplňujúci Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu a má za cieľ zvýšiť ním poskytovanú ochranu a rozvinúť v ňom obsiahnuté štandardy.

ČLÁNOK 40 – VZŤAH K OSTATNÝM MEDZINÁRODNÝM DOKUMENTOM

- 1) Tento dohovor nemá vplyv na práva a povinnosti vyplývajúce z ostatných medzinárodných dokumentov, ktorých zmluvnými stranami sú zmluvné strany tohto dohovoru alebo sa nimi v budúcnosti stanú, a ktoré obsahujú ustanovenia o záležitostiach spravovaných týmto dohovorom, a ktoré zabezpečujú pre obeť obchodovania vyššiu ochranu a pomoc.
- 2) Zmluvné strany dohovoru môžu na účely doplnenia alebo posilnenia jeho ustanovení alebo uľahčenia uplatňovania v ňom obsiahnutých zásad vzájomne uzatvárať bilaterálne alebo multilaterálne dohody o záležitostiach súvisiacich s týmto dohovorom,.
- 3) Bez toho, aby bol dotknutý cieľ a účel tohto dohovoru a bez toho, aby bolo dotknuté jeho plné uplatňovanie inými stranami, zmluvné strany, ktoré sú členmi Európskej únie, uplatňujú v ich vzájomných vzťahoch pravidlá Spoločenstva a Európskej únie, pokiaľ existujú pravidlá Spoločenstva a Európskej únie riadiace osobitný dotknutý predmet a sú platné v špecifických prípadoch.
- 4) Nič v tomto dohovore neovplyvňuje práva, povinnosti a zodpovednosť štátov a jednotlivcov podľa medzinárodného práva, vrátane medzinárodného humanitárneho práva a medzinárodného práva v oblasti ľudských práv a najmä, podľa potreby, podľa Dohovoru z roku 1951 a Protokolu z roku 1967 týkajúceho sa právneho postavenia utečencov a zásadu núteného navrátenia utečencov v ňom obsiahnutú.

IX. ČASŤ – ZMENA A DOPLNENIE DOHOVORU

ČLÁNOK 41 – ZMENA A DOPLNENIE

- 1) Každý návrh na zmenu a doplnenie tohto dohovoru prednesený zmluvnou stranou sa oznámi generálnemu tajomníkovi Rady Európy, ktorý ho predloží členským štátom Rady Európy, každému signatárovi, každému štátu, ktorý je zmluvnou stranou, Európskemu spoločenstvu, každému štátu prizvanému na podpis dohovoru v súlade s ustanoveniami článku 42 a každému štátu prizvanému k prístúpeniu k tomuto dohovoru v súlade s ustanoveniami článku 43.
- 2) Každá zmena a doplnenie navrhnuté stranou sa oznámi GRETA, ktorá predloží svoje stanovisko k navrhnutej zmene a doplneniu Výboru ministrov.
- 3) Výbor ministrov zváži navrhnutú zmenu a doplnenie a stanovisko predložené GRETA a po porade zmluvných strán tohto dohovoru a po obdržaní ich jednohlasného súhlasu môže prijať zmenu a doplnenie.
- 4) Text každej zmeny a doplnenia prijatý Výborom ministrov v súlade s odsekom 3 tohto článku sa predloží zmluvným stranám na schválenie.
- 5) Každá zmena a doplnenie prijatá v súlade s odsekom 3 tohto článku nadobudne platnosť prvého dňa mesiaca nasledujúceho po uplynutí lehoty jedného mesiaca po dátume, kedy všetky strany informovali generálneho tajomníka, že ju prijali.

X. ČASŤ – ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA

ČLÁNOK 42 – PODPIS A NADOBUDNUTIE PLATNOSTI

- 1) Tento dohovor je otvorený na podpis členským štátom Rady Európy, nečlenským štátom, ktoré sa zúčastňovali na jeho vypracovaní a Európskemu spoločenstvu.
- 2) Tento dohovor je predmetom ratifikácie, prijatia alebo schválenia. Ratifikačné listiny, listiny o prijatí alebo schválení sú uložené u generálneho tajomníka Rady Európy.
- 3) Tento dohovor nadobúda platnosť prvého dňa mesiaca nasledujúceho po uplynutí lehoty troch mesiacov po dátume, kedy 10 signatárov, vrátane najmenej 8 členských štátov Rady Európy vyjadrili súhlas byť viazaní dohovorom v súlade s ustanoveniami predchádzajúceho odseku.

- 4) V súvislosti so všetkými štátmi uvedenými v odseku 1 alebo Európskym spoločenstvom, ktoré následne vyjadria svoj súhlas byť ním viazané, dohovor nadobudne platnosť v prvý deň mesiaca nasledujúceho po uplynutí lehoty troch mesiacov po dátume uloženia ratifikačnej listiny, listiny o prijatí alebo schválení.

ČLÁNOK 43 – PRÍSTUP K DOHOVORU

- 1) Po nadobudnutí platnosti tohto dohovoru môže Výbor ministrov Rady Európy, po porade so zmluvnými stranami tohto dohovoru a získaní ich jednomyseľného súhlasu, pozvať každý nečlenský štát Rady Európy, ktorý sa nezúčastnil na vypracovaní dohovoru, aby pristúpil k tomuto dohovoru na základe rozhodnutia väčšiny ustanovenej v článku 20 písm. d) Štatútu Rady Európy, a na základe jednomyseľného hlasovania zástupcov zmluvných štátov oprávnených byť členom Výboru ministrov.
- 2) Vo vzťahu ku každému pristupujúcemu štátu, dohovor nadobudne platnosť v prvý deň mesiaca nasledujúceho po uplynutí lehoty troch mesiacov od uloženia listiny o pristúpení u generálneho tajomníka Rady Európy.

ČLÁNOK 44 – ÚZEMNÁ PÔSOBNOSŤ

- 1) Každý štát Európskeho spoločenstva môže v čase podpisu alebo počas uloženia svojej ratifikačnej listiny, listiny o prijatí, schválení alebo pristúpení stanoviť územie alebo územia, na ktorom sa dohovor uplatňuje.
- 2) Každá zmluvná strana môže kedykoľvek neskôr, na základe vyhlásenia adresovaného generálnemu tajomníkovi Rady Európy, rozšíriť uplatňovanie tohto dohovoru na akékoľvek iné územie uvedené vo vyhlásení, za ktorého medzinárodné vzťahy je zodpovedná, alebo, v mene ktorého je oprávnená preberať záväzky. V súvislosti s týmto územím nadobudne dohovor platnosť v prvý deň mesiaca nasledujúceho po uplynutí lehoty troch mesiacoch od dátumu doručenia tohto vyhlásenia generálnemu tajomníkovi.
- 3) Každé vyhlásenie vykonané podľa dvoch predchádzajúcich odsekov sa môže, vo vzťahu ku každému územiu určenému v tomto vyhlásení, zrušiť oznámením adresovaným generálnemu tajomníkovi Rady Európy. Zrušenie nadobudne platnosť v prvý deň mesiaca nasledujúceho po uplynutí lehoty troch mesiacov od dátumu doručenia tohto oznámenia generálnemu tajomníkovi.

ČLÁNOK 45 – VÝHRADY

Vo vzťahu k žiadnemu ustanoveniu tohto dohovoru nemožno uplatniť žiadne výhrady, s výnimkou výhrady k článku 31 odsek 2.

ČLÁNOK 46 – VÝPOVEĎ

- 1) Ktorákoľvek zmluvná strana môže tento dohovor kedykoľvek vypovedať prostredníctvom oznámenia adresovaného generálnemu tajomníkovi Rady Európy.
- 2) Táto výpoveď nadobudne platnosť v prvý deň mesiaca nasledujúceho po uplynutí lehoty troch mesiacov od dátumu prijatia oznámenia generálnym tajomníkom.

ČLÁNOK 47 – OZNÁMENIE

Generálny tajomník Rady Európy oznámi členským štátom Rady Európy, každému signatárskemu štátu, každému štátu, ktorý je zmluvnou stranou dohovoru, Európskemu spoločenstvu, každému štátu prizvanému podpísať tento dohovor v súlade s ustanoveniami článku 42 a každému štátu prizvanému pristúpiť k tomuto dohovoru v súlade s ustanoveniami článku 43:

- a) každý podpis;
- b) uloženie každej ratifikačnej listiny, listiny o prijatí, schválení alebo pristúpení;
- c) každý dátum nadobudnutia platnosti tohto dohovoru v súlade s článkom 42 a 43;
- d) každú zmenu a doplnenie, ktorá je schválená v súlade s článkom 41 a dátum, kedy táto zmena a doplnenie nadobudne platnosť;
- e) každú výpoveď vykonanú v súlade s ustanoveniami článku 46;
- f) každý iný akt, oznámenie alebo podávanie informácií v súvislosti s týmto dohovorom;
- g) každú výhradu vykonanú podľa článku 45.

Na dôkaz toho dolupodpísaní, riadne na to splnomocnení, podpísali tento dohovor.

Dané vo Varšave, dňa 16. mája 2005, v angličtine a vo francúzštine, obe znenia rovnako autentické, v jednom exemplári, ktorý bude uložený v archívoch Rady Európy. Generálny tajomník Rady Európy doručí overené kópie každému členskému štátu Rady Európy, nečlenským štátom, ktoré sa zúčastnili na vypracovaní tohto dohovoru, Európskemu spoločenstvu a každému štátu, ktorý bol prizvaný pristúpiť k tomuto dohovoru.

8.4 SMERNICA RADY 2004/81/ES

Smernica Rady 2004/81/ES z 29. apríla 2004 o povoleniach na trvalý pobyt, vydávaných štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťami nezákonného obchodovania s ľuďmi alebo ktorí boli predmetom konania umožňujúceho nelegálne prisťahovalectvo a ktorí spolupracovali s príslušnými orgánmi

RADA EURÓPSKEJ ÚNIE,

so zreteľom na Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva, najmä na jej článok 63, bod 3,

so zreteľom na návrh Komisie [1],

so zreteľom na stanovisko Európskeho parlamentu [2],

so zreteľom na stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru [3],

po porade s Výborom pre regióny,

keďže:

- 1) vytvorenie systému spoločnej imigračnej politiky, vrátane definovania podmienok pre vstup a trvalý pobyt cudzincov a opatrení na boj proti nelegálnemu prisťahovalectvu, je podstatným prvkom cieľa Európskej únie vytvoriť oblasť slobody, bezpečnosti a spravodlivosti;
- 2) Európska Rada na svojom osobitnom zasadnutí v Tampere v dňoch 15. a 16. októbra 1999 vyjadrila svoje rozhodnutie bojovať proti nelegálnej imigrácii v jej zdroji, napríklad zameraním sa na tie osoby, ktoré sa zaoberajú nezákonným obchodovaním s ľuďmi a ekonomickým využívaním migrantov. Vyzvala členské štáty, aby sústredili svoje úsilie na odhaľovanie a rozbíjanie kriminálnych sietí a zároveň aj na ochranu práv obetí;
- 3) príznakom vzrastajúcich obáv z tohto javu na medzinárodnej úrovni bola skutočnosť, že Valné zhromaždenie OSN prijalo Dohovor proti nadnárodnému organizovanému zločinu, doplnený o Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní nezákonného obchodovania s ľuďmi, predovšetkým so ženami a deťmi, a Protokol proti pašovaniu migrantov pozemnou, námornou alebo vzdušnou cestou. Tieto dokumenty boli podpísané spoločenstvom a 15 členskými štátmi v decembri 2000;
- 4) táto smernica sa nevzťahuje na ochranu poskytovanú utečencom, užívateľom dodatočnej

- ochrany a osobám žiadajúcim o medzinárodnú ochranu podľa medzinárodného utečeneckého práva, a bez toho, aby boli dotknuté iné dokumenty o ľudských právach;
- 5) táto smernica sa nevzťahuje na iné ustanovenia o ochrane obetí, svedkov alebo osôb, ktoré sú mimoriadne zraniteľné. Neznižuje ani hodnotu privilégii členských štátov súvisiacich s právom na trvalý pobyt poskytnutým z humanitárnych alebo iných dôvodov;
 - 6) táto smernica rešpektuje základné práva a dodržiava zásady uznávané napríklad Chartou základných práv Európskej únie;
 - 7) členské štáty zrealizujú ustanovenia tejto smernice bez diskriminácie z dôvodu pohlavia, rasy, farby, etnického alebo spoločenského pôvodu, genetických charakteristík, reči, náboženstva alebo viery, politických alebo iných názorov, príslušnosti k národnostnej menšine, majetku, pôvodu, invalidity, veku alebo sexuálnej orientácie;
 - 8) s cieľom posilnenia prevencie a boja proti vyššie uvedeným trestným činom bola na európskej úrovni prijatá smernica Rady 2002/90/ES z 28. novembra 2002 definujúca uľahčenie neoprávneného vstupu, tranzitu a pobytu [4] a rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/JHA z 19. júla 2002 o boji proti nezákonnému obchodovaniu s ľuďmi [5];
 - 9) táto smernica zavádza povolenia na trvalý pobyt určené pre obete nezákonného obchodovania s ľuďmi alebo, ak sa členský štát rozhodne rozšíriť pôsobnosť tejto smernice, aj povolenia na trvalý pobyt určené pre štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí boli predmetom konania umožňujúceho nelegálne prísťahovalectvo, a pre ktorých vydanie povolenia na trvalý pobyt predstavuje dostatočnú motiváciu na spoluprácu s príslušnými orgánmi, pričom sa stanovujú určité podmienky proti zneužívaniu tejto možnosti;
 - 10) za týmto účelom je potrebné stanoviť kritériá pre vydávanie povolení na trvalý pobyt, podmienky pobytu a dôvody ich neobnovenia alebo zrušenia. Právo na pobyt na základe tejto smernice podlieha určitým podmienkam a má dočasný charakter;
 - 11) dotknutí štátni príslušníci tretích krajín by mali byť informovaní o možnosti získať toto povolenie na trvalý pobyt a mala by sa im poskytnúť určitá lehota, počas ktorej si premyslia svoju situáciu. Malo by im to pomôcť pri dosahovaní informovaného rozhodnutia o tom, či budú alebo nebudú spolupracovať s príslušnými orgánmi, ktorými môže byť polícia, prokuratúra a súdne orgány (vzhľadom na riziká vyplývajúce z tejto spolupráce), aby mohli spolupracovať slobodne, a teda aj efektívnejšie;
 - 12) vzhľadom na zraniteľnosť dotknutých štátnych príslušníkov tretích krajín by sa im mala poskytnúť výpomoc zabezpečená touto smernicou. Táto výpomoc by im mala umožniť, aby sa vzbchopili a unikli spod vplyvu páchatelov trestných činov. Lekárska starostlivosť poskytovaná štátnym príslušníkom tretích krajín na základe tejto smernice zahŕňa v prípade potreby aj psychoterapeutickú starostlivosť;
 - 13) rozhodnutie v otázke povolenia na trvalý pobyt na dobu minimálne šiestich mesiacov alebo v otázke jeho obnovenia musia vyniesť príslušné orgány, ktoré by mali zvážiť, či boli splnené stanovené podmienky;
 - 14) táto smernica by sa mala uplatňovať bez toho, aby boli dotknuté činnosti vykonávané príslušnými orgánmi vo všetkých fázach konania na národnej úrovni, predovšetkým pri vyšetrovaní príslušných trestných činov;
 - 15) členské štáty by mali v súlade so svojou vnútroštátnou legislatívou zvážiť možnosť vydávania povolení na pobyt z iných dôvodov štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí môžu podliehať pôsobnosti tejto smernice, ale ktorí nespĺňajú alebo už nespĺňajú jej podmienky, členom ich rodín alebo osobám považovaným za členov ich rodín;
 - 16) aby sa štátnym príslušníkom tretích krajín umožnilo nadobudnutie nezávislosti a aby sa im zabránilo v návrate do zločineckej siete, mal by sa držiteľom povolenia na trvalý pobyt umožniť, podľa podmienok stanovených touto smernicou, prístup na trh práce a absolvovanie odborných školení a vzdelávania. Pri umožňovaní prístupu držiteľov povolenia na trvalý pobyt k odborným školeniam a vzdelávaniu by mali členské štáty zvážiť predovšetkým pravdepodobnú dĺžku ich pobytu;
 - 17) účasť dotknutých štátnych príslušníkov tretích krajín na už existujúcich alebo plánovaných programoch a projektoch by mala prispievať k obnoveniu ich normálneho spoločenského života;

- 18) ak dotknutý štátny príslušník tretej krajiny podá žiadosť o vydanie povolenia na trvalý pobyt iného druhu, členský štát prijme rozhodnutie na základe bežného vnútroštátneho práva o cudzincoch. Pri posudzovaní takejto žiadosti by mali členské štáty zohľadňovať skutočnosť, že dotknutému štátnemu príslušníkovi tretej krajiny bolo vydané povolenie na trvalý pobyt na základe tejto smernice;
- 19) členské štáty by mali v súvislosti s realizáciou tejto smernice poskytovať Komisii informácie, ktoré boli získané v rámci činností vykonávaných s cieľom zhromaždenia a spracovania štatistických údajov v otázkach podliehajúcich oblasti súdnictva a vnútorných záležitostí;
- 20) keďže členské štáty nemôžu v uspokojivej miere dosiahnuť cieľ zavedenia povolení na trvalý pobyt pre dotknutých štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa podieľajú na boji proti nezákonnému obchodovaniu s ľuďmi, pričom tento cieľ by sa dal z dôvodu rozsahu opatrenia lepšie dosiahnuť na úrovni Spoločenstva, Spoločenstvo môže prijať opatrenia v súlade so zásadou podriadenosti stanovenou v článku 5 Zmluvy. V súlade so zásadou primeranosti stanovenou v tomto článku táto smernica neprekračuje hranicu opatrení potrebných na dosiahnutie tohto cieľa;
- 21) v súlade s článkami 1 a 2 Protokolu o pozícii Spojeného kráľovstva a Írska pripojeného k Zmluve o Európskej únii a k Zmluve o založení Európskeho spoločenstva a bez toho, aby bol dotknutý článok 4 tohto protokolu, sa tieto členské štáty nepodieľajú na prijatí tejto smernice a nie sú ňou viazané, ani nepodliehajú jej uplatňovaniu;
- 22) v súlade s článkami 1 a 2 Protokolu o pozícii Dánska pripojeného k Zmluve o Európskej únii a k Zmluve o založení Európskeho spoločenstva a bez toho, aby bol dotknutý článok 4 tohto protokolu, sa Dánsko nepodieľa na prijatí tejto smernice a nie je ňou viazané, ani nepodlieha jej uplatňovaniu,

PRIJALA TÚTO SMERNICU:

KAPITOLA I VŠEOBECNÉ USTANOVENIA

ČLÁNOK 1

ÚČEL

Účelom tejto smernice je definovať podmienky vydávania povolení na trvalý pobyt s obmedzenou dobou platnosti závisiacou od dĺžky trvania príslušného konania na národnej úrovni štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí spolupracujú v boji proti nezákonnému obchodovaniu s ľuďmi alebo proti konaniu umožňujúcemu nelegálne prisťahovalectvo.

ČLÁNOK 2

DEFINÍCIE

Na účely tejto smernice:

- a) „štátny príslušník tretej krajiny“ predstavuje akúkoľvek osobu, ktorá nie je občanom Európskej únie v zmysle článku 17, ods. 1 Zmluvy;
- b) „konanie umožňujúce nelegálne prisťahovalectvo“ predstavuje prípady uvedené v článkoch 1 a 2 smernice 2002/90/ES;
- c) „nezákonné obchodovanie s ľuďmi“ predstavuje prípady uvedené v článkoch 1, 2 a 3 rámcového rozhodnutia 2002/629/JHA;
- d) „opatrenie na výkon príkazu na vyhostenie“ je akékoľvek opatrenie prijaté členským štátom s cieľom vykonania rozhodnutia príslušných orgánov prikazujúceho vyhostenie štátneho príslušníka tretej krajiny;
- e) „povolenie na trvalý pobyt“ je akékoľvek povolenie vydané členským štátom umožňujúce štátnemu príslušníkovi tretej krajiny, ktorý vyhovuje podmienkam stanoveným v tejto smernici legálneho pobytu na jeho území;
- f) „nesprevádzané maloleté osoby“ sú štátni príslušníci tretích krajín vo veku do osemnásť

rokov, ktoré vstúpili na územie členského štátu bez sprievodu dospeljej osoby zodpovednej za nich buď zo zákona alebo na základe zvyku, a to dovtedy, kým sa účinne nedostanú do opatery takejto osoby, alebo sú to maloleté osoby, ktoré boli ponechané bez sprievodu po tom, ako vstúpili na územie členského štátu.

ČLÁNOK 3 PÔSOBNOSŤ

- 1) Členské štáty uplatňujú túto smernicu na štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sú, alebo boli obeťami trestných činov súvisiacich s nezákonným obchodovaním s ľuďmi, aj keď na územie členského štátu vstúpili nelegálne.
- 2) Členské štáty môžu uplatňovať túto smernicu na štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí boli predmetom konania umožňujúceho nelegálne prísťahovalectvo.
- 3) Táto smernica sa bude uplatňovať uplatňuje na dotknutých príslušníkov tretích krajín, ktorí dosiahli vekovú hranicu dospelosti stanovenú zákonmi príslušného členského štátu.

Výnimočne členské štáty môžu rozhodnúť o uplatnení tejto smernice na maloleté osoby za podmienok stanovených v ich vnútroštátnom práve.

ČLÁNOK 4 PRIAZNIVEJŠIE USTANOVENIA

Táto smernica nebráni členským štátom v prijatí alebo ponechaní priaznivejších ustanovení pre osoby podliehajúce tejto smernici.

KAPITOLA II POSTUP PRI VYDÁVANÍ POVOLENÍ NA TRVALÝ POBYT

ČLÁNOK 5 INFORMÁCIE POSKYTOVANÉ DOTKNUTÝM ŠTÁTNYM PRÍSLUŠNÍKOM TRETÍCH KRAJÍN

Keď príslušné orgány členského štátu dospejú k záveru, že štátny príslušník tretej krajiny môže podliehať pôsobnosti tejto smernice, informujú dotknutú osobu o možnostiach poskytovaných na základe tejto smernice.

Členské štáty môžu rozhodnúť o tom, že takéto informácie môžu poskytovať aj mimovládne organizácie alebo združenia osobitne poverené príslušným členským štátom.

ČLÁNOK 6 ČAS NA PREMYSLENIE

- 1) Členské štáty zabezpečia, aby sa dotknutým štátnym príslušníkom tretích krajín poskytol čas na premyslenie, ktorá im umožní vzhopíť sa a uniknúť spod vplyvu páchatel'ov trestných činov, aby mohli dospieť k informovanému rozhodnutiu o tom, či budú spolupracovať s príslušnými orgánmi.
Dĺžka trvania a začiatok času na premyslenie uvedeného v prvom pododseku budú určené v súlade s vnútroštátnym právom.
- 2) Počas času na premyslenie a počas čakania na rozhodnutie príslušných orgánov budú mať dotknutí štátni príslušníci tretích krajín prístup k službám uvedeným v článku 7, pričom nie je možné vykonať voči nim žiadny príkaz na vyhostenie.
- 3) S časom na premyslenie nesúvisí žiadny nárok na trvalý pobyt vyplývajúci z tejto smernice.
- 4) Členský štát môže kedykoľvek ukončiť čas na premyslenie, ak príslušné orgány zistia, že dotknutá

osoba aktívne, dobrovoľne a z vlastnej iniciatívy obnovila kontakt s páchatelmi trestných činov uvedených v článku 2 písm. b) a c), alebo z dôvodov verejnej politiky a ochrany národnej bezpečnosti.

ČLÁNOK 7

SLUŽBY POSKYTOVANÉ PRED VYDANÍM POVOLENIA NA TRVALÝ POBYT

- 1) Členské štáty zaistia, aby sa dotknutým štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí nemajú dostatočné prostriedky, poskytlo ubytovanie na úrovni schopnej zabezpečiť existenčné minimum a prístup k pohotovostnej lekárskej službe. Členské štáty budú venovať pozornosť osobitným potrebám najzraniteľnejších osôb a v prípade potreby a ak to stanovujú vnútroštátne zákony, zabezpečia aj psychologickú pomoc.
- 2) Členské štáty budú pri uplatňovaní tejto smernice a v súlade s vnútroštátnym právom venovať pozornosť potrebám bezpečnosti a ochrany dotknutých štátnych príslušníkov tretích krajín.
- 3) V prípade potreby členské štáty poskytnú dotknutým štátnym príslušníkom tretích krajín prekladateľské a tlmočnicke služby.
- 4) Členské štáty môžu poskytnúť dotknutým štátnym príslušníkom tretích krajín bezplatnú právnu výpomoc, ak to umožňuje vnútroštátne právo.

ČLÁNOK 8

UYDANIE A OBNOVENIE POVOLENIA NA TRVALÝ POBYT

- 1) Po uplynutí doby na rozmyslenie alebo skôr, ak príslušné orgány dospeli k záveru, že dotknutý štátny príslušník tretej krajiny už splnil kritériá stanovené v pododseku b), členské štáty posúdia:
 - a) možnosť vyšetrovania alebo súdneho konania vyplývajúcu z jeho predĺženého pobytu na území členského štátu, a
 - b) či dotknutý štátny príslušník tretej krajiny dokázal jednoznačný úmysel spolupracovať a
 - c) či prerušil všetky kontakty s osobami podozrivými zo spáchania činov, ktoré by mohli predstavovať trestné činy uvedené v článku 2 písm. b) a c).
- 2) Pre vydanie povolenia na trvalý pobyt a bez toho, aby boli dotknuté dôvody súvisiace s verejnou politikou a s ochranou národnej bezpečnosti, sa bude požadovať splnenie podmienok uvedených v odseku 1.
- 3) Bez toho, aby boli dotknuté ustanovenia o zrušení uvedené v článku 14, bude povolenie na trvalý pobyt platiť minimálne po dobu šiestich mesiacov. Povolenie sa obnoví, ak budú splnené podmienky stanovené v odseku 2 tohto článku.

KAPITOLA III ZAOBCHÁDZANIE S DRŽITEĽMI POVOLENIA NA TRVALÝ POBYT

ČLÁNOK 9

SLUŽBY POSKYTOVANÉ PO VYDANÍ POVOLENIA NA TRVALÝ POBYT

- 1) Členské štáty zabezpečia, aby sa držiteľom povolenia na trvalý pobyt, ktorí nemajú dostatočné prostriedky, poskytli minimálne také služby, aké sú uvedené v článku 7.
- 2) Členské štáty zabezpečia nevyhnutnú lekársku alebo inú pomoc tým dotknutým štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí nemajú dostatočné prostriedky a majú osobitné potreby, napríklad tehotným ženám, invalidom alebo obetiam sexuálneho násillia či iných foriem násillia, ak členské štáty uplatnia možnosť ustanovenú v článku 3 ods. 3, v prípade maloletých osôb.

ČLÁNOK 10

MALOLETÉ OSOBY

Ak členské štáty uplatnia možnosť ustanovenú v článku 3 ods. 3, budú sa uplatňovať tieto ustanovenia:

- a) Členské štáty budú pri uplatňovaní tejto smernice venovať pozornosť záujmom detí. Členské štáty zabezpečia, aby príslušný postup zodpovedal veku a zrelosti dieťaťa. Predovšetkým môžu predĺžiť dobu na premyslenie, ak sa domnievajú, že je to v najlepšom záujme dieťaťa.
- b) Členské štáty zabezpečia, aby maloleté osoby mali prístup k vzdelávaciemu systému za rovnakých podmienok ako vlastní štátni príslušníci. Členské štáty môžu stanoviť, že tento prístup musí byť obmedzený na štátny vzdelávací systém.
- c) V prípade štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorými sú nesprevádzané maloleté osoby, členské štáty podniknú nevyhnutné kroky na zistenie ich totožnosti, štátnej príslušnosti a skutočnosti, že sú nesprevádzané. Vynaložia maximálne úsilie na to, aby sa čo najrýchlejšie našla ich rodina, a okamžite prijímú nevyhnutné opatrenia na zabezpečenie právneho zastupovania, vrátane prípadného zastupovania v trestnom konaní v súlade s vnútroštátnym právom.

ČLÁNOK 11

PRÁCA, ODBORNÉ ŠKOLENIA A VZDELÁVANIE

1. Členské štáty definujú pravidlá, na základe ktorých budú mať držiteľia povolenia na trvalý pobyt oprávnenie zúčastňovať sa na trhu práce, na odborných školeniach a vzdelávaní.

Toto oprávnenie bude obmedzené na dobu platnosti povolenia na trvalý pobyt.

2. Podmienky a postupy na povolenie prístupu na trh práce, k odborným školeniam a vzdelávaniu stanovia v súlade s vnútroštátnou legislatívou príslušné orgány.

ČLÁNOK 12

PROGRAMY A PROJEKTY PRE DOTKNUTÝCH ŠTÁTNYCH PRÍSLUŠNÍKOV TRETÍCH KRAJÍN

1. Dotknutým štátnym príslušníkom tretích krajín sa poskytne prístup k existujúcim programom a projektom zabezpečovaným členskými štátmi alebo mimovládnyimi organizáciami či združeniami, ktoré majú uzavreté osobitné dohody s členskými štátmi, s cieľom ich návratu k normálnemu spoločenskému životu, prípadne aj vrátane kurzov určených na zdokonalenie ich odborných schopností alebo prípravy na asistovaný návrat do krajiny pôvodu
Členské štáty môžu pre dotknutých štátnych príslušníkov tretích krajín zabezpečiť osobitné programy alebo projekty.
2. Ak sa členský štát rozhodne zaviesť alebo vykonávať programy alebo projekty uvedené v odseku 1, môže podmieniť vydanie povolenia na trvalý pobyt alebo jeho obnovenie účasťou na týchto programoch alebo projektoch.

KAPITOLA IV NEOBNOVENIE A ZRUŠENIE

ČLÁNOK 13

NEOBNOVENIE

1. Povolenie na trvalý pobyt vydané na základe tejto smernice sa neobnoví, ak sa prestanú plniť podmienky článku 8 ods. 2 alebo ak sa rozhodnutím prijatým príslušnými orgánmi ukončilo príslušné konanie.
2. Ak uplynie doba platnosti povolenia na trvalý pobyt vydaného na základe tejto smernice, budú sa uplatňovať bežné zákony o cudzincoch.

ČLÁNOK 14

ZRUŠENIE

Povolenie na trvalý pobyt môže byť kedykoľvek zrušené, ak už nie sú splnené podmienky pre jeho vydanie. Povolenie na trvalý pobyt môže byť zrušené predovšetkým v týchto prípadoch:

- a) ak jeho držiteľ aktívne, dobrovoľne a z vlastnej iniciatívy obnovil kontakty s osobami podozrivými zo spáchania trestných činov uvedených v článku 2 písm. b) a c); alebo
- b) ak sa príslušný orgán domnieva, že spolupráca obete je falošná alebo že jej sťažnosť je falošná či neoprávnená; alebo
- c) z dôvodov súvisiacich s verejnou politikou a s ochranou národnej bezpečnosti; alebo
- d) ak obeť prestane spolupracovať; alebo
- e) ak sa príslušné orgány rozhodnú ukončiť konanie.

KAPITOLA V ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA

ČLÁNOK 15

KLAUZULA O OCHRANE

Táto smernica sa bude uplatňovať bez toho, aby boli dotknuté osobitné vnútroštátne predpisy týkajúce sa ochrany obetí a svedkov.

ČLÁNOK 16

SPRÁVA

1. Najneskôr do 6. augusta 2008 Komisia podá Európskemu parlamentu a Rade správu o uplatňovaní tejto smernice v členských štátoch a navrhne všetky potrebné zmeny a doplnky. Členské štáty zašlú Komisii všetky informácie dôležité pre prípravu tejto správy.
2. Po predložení správy uvedenej v odseku 1 bude Komisia podávať Európskemu parlamentu a Rade správu o uplatňovaní tejto smernice v členských štátoch minimálne raz za tri roky.

ČLÁNOK 17

TRANSPOZÍCIA

Členské štáty prijímú zákony, iné predpisy a správne opatrenia potrebné na dosiahnutie súladu s touto smernicou do 6. augusta 2006. Bezodkladne o tom informujú Komisiu.

Členské štáty uvedú priamo v prijatých ustanoveniach alebo pri ich úradnom uverejnení odkaz na túto smernicu. Podrobnosti o odkaze upravia členské štáty.

ČLÁNOK 18

NADOBUDNUTIE ÚČINNOSTI

Táto smernica nadobúda účinnosť v deň jej uverejnenia v Úradnom vestníku Európskej únie.

ČLÁNOK 19

ADRESÁTI

Táto smernica je adresovaná členským štátom v súlade so Zmluvou o založení Európskeho spoločenstva.

V Luxemburgu 29. apríla 2004

Za Radu

predseda

M. MCDOWELL

[1] Ú. v. ES C 126 E, 28.5.2002, s. 393.; [2] Stanovisko vydané 5. decembra 2002 (ešte neuverejnené v úradnom vestníku), [3] Ú. v. ES C 221, 17.9.2002, s. 80., [4] Ú. v. ES L 328, 5.12.2002, s. 17., [5] Ú. v. ES L 203, 1.8.2002, s. 1.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Aradau, C. Good Practice in Response to Trafficking in Human Beings – Cooperation between Civil Society and Law Enforcement in Europe. Danish Red Cross, 2005.

Divinský, B.: Labour Market-Migration nexus in Slovakia: Time to Act in a Comprehensive way. IOM, Bratislava 2007.

Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi. Varšava, 16. mája 2005.

Fehér, L. et al. Handbook on Trafficking in Human Beings, Volume I. – General Issues and Methodology. IOM, Budapest, 2004.

Fialová, Z. et al: Obchodovanie s ľuďmi v Slovenskej republike, Výskumná správa pre UNODC, UNODC, Bratislava 2008.

Lutheran Immigration and Refugee Service: Guidance for Identifying a Child Victim of Trafficking, USSCCB Migration and Refugees Services.

International Centre for Migration Policy Development (ICMPD): Guidelines for the Development and Implementation of a Comprehensive National Anti- Trafficking Response. ICMPD. Vienna, 2006.

International Organization for Migration Geneva: Direct Assistance for Victims of Trafficking- IOM Handbook. IOM, Geneva 2000.

International Organization for Migration Bratislava: Obchodovanie s ľuďmi- Základné informácie. IOM, Bratislava 2003.

Legislatívna príručka pre implementáciu Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, doplňujúci Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu; Centrum OSN pre Medzinárodnú prevenciu kriminality (UNDOC); Návrh 3, Viedeň, marec 2003.

Národný Program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2008- 2010.

National Referral Mechanisms – Joint Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons, A Practical Handbook. OSCE/ODIHR, 2004.

Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne ženami a deťmi, doplňujúci Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu. New York, 15. novembra 2000.

Richard, A. O. International Trafficking in Women to the United States: A Contemporary Manifestation of Slavery and Organized Crime. Washington 2000.

Resource book for Law Enforcement Officers on Good Practises in Combating Child Trafficking, IOM, 2005.

Rusnáková, E. Trestné činy obchodovania s ľuďmi a deťmi. Diplomová práca, Katedra trestného práva PF UK Bratislava, 2006.

Smernica Rady 2004/81/ES z 29. apríla 2004 o povoleniach na trvalý pobyt, vydávaných štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťami nezákonného obchodovania s ľuďmi alebo ktorí boli predmetom konania umožňujúceho nelegálne prísťahovalectvo a ktorí spolupracovali s príslušnými orgánmi.

Tréningový manuál vypracovaný v rámci projektu EU/IOM: Establishment of the Network and Joint Training for Operational Law Enforcement Officers, NGOs, and IOs in Fighting Human Trafficking into the EU Member States from the EU Accession Countries and Countries Bordering the EU after Enlargement. EC DG JHA AGIS Programme 2003.

Tréningový manuál vypracovaný v rámci projektu MVSR/IOM Poskytovanie komplexnej reintegračnej asistencie a vzdelávacích aktivít v rámci budovania kapacít spolupracujúcich subjektov Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi v SR: Identifikácia obchodovaných osôb. Bratislava 2008.

Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení ďalších predpisov č. 650/2005 Z. z., č. 692/2006 Z. z. a č. 218/2007 Z. z.

Volpicelli, S. Porozumieť a konať – Obchodovanie s ľuďmi: dokumenty zo seminára pre rehoľné sestry. IOM Rím, 2004.

Wijers, M. European Network against trafficking in Woman. Internationakl La Strada Association,, Amsterdam, 2005.

Zimmerman, C. Watts, C, et al; Health Risks and Consequences of Trafficking in Women and Adolescents, Findings from a European Study, LSHM: London, 2003.

NÁRODNÁ LINKA POMOCI OBETIAM OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

0800 800 818

www.iom.sk

helplinka@iom.int

Vydanie tejto publikácie finančne podporila Rada vlády SR pre prevenciu kriminality.